

Hii ni Nakala ya Mtandao (Online Document)

BUNGE LA TANZANIA

MAJADILIANO YA BUNGE

MKUTANO WA KUMI NA NNE

Kikao cha Nne - Tarehe 6 Februari, 2004

(Mkutano Ulianza Saa Tatu Asubuhi)

D U A

Spika (Mhe. Pius Msekwa) Alisoma Dua

HATI ZILIZOWASILISHWA MEZANI

Hati zifuatazo ziliwasilishwa Mezani na:-

NAIBU WAZIRI WA KILIMO NA CHAKULA:

Taarifa ya Mwaka na Hesabu zilizokaguliwa za Bodi ya Pamba Tanzania kwa Mwaka ulioishia tarehe 30 Juni, 2002 (*The Annual Report and Audited Accounts of the Tanzania Cotton Lint and Seed Board for the year ended 30th June, 2002*).

NAIBU WAZIRI WA FEDHA (MHE. ABDISALAAM ISSA KHATIB):

Taarifa ya Mdhhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali kwa Mwaka Ulioishia tarehe 30 Juni, 2002 (*The Report of the Controller and Auditor General for the Financial Year ended 30th June, 2002*).

MASWALI NA MAJIBU

Na.45

Uvunjaji wa Sheria za *Causing Nuisance/Public Nuisance*

MHE. PETER KABISA aliuliza:-

Kwa kuwa Serikali imeshindwa kutumia sheria zilizopo kuchukua hatua madhubuti na za kuridhisha za kukomesha vitendo vya uvunjaji wa sheria za *causing nuisance/public nuisance, harassment* na au *causing disturbance of the peace* zinazotokana na kelele kama zile za kutumia misumeno ya umeme ya kupasulia mbao na kwa makusudi kabisa hufanya kazi hizo nyakati za usiku kwa siku zote za juma pamoja na siku zote za sikukuu kwa kipindi kirefu hata cha mwezi mzima kwenye maeneo ya makazi na kuleta kero na adha kubwa kwa wakazi wa maeneo ambamo shughuli hizo hufanyika; na kwa kuwa kelele hizo zinaathiri afya za wananchi husika kisaikolojia na kimwili:

Je, Serikali itakuwa tayari kutunga sheria madhubuti itakayowadhihirishia waarithika wa matukio hayo kwamba itawapatia ulinzi, utulivu na amani kwenye makazi yao na kwingineko kote nchini na kwamba yeyote atakayekiuka taratibu hizo atachukuliwa hatua za kisheria/kinidhamu ikiwa ni pamoja na

kuwanyang'anya leseni ya vifaa vyao ambavyo vinasababisha kero hizo na kuleta athari nilizozitaja hapo juu?

NAIBU WAZIRI, OFISI YA RAIS, TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA
alijibu:-

Mheshimiwa Spika, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Peter Kabisa, Mbunge wa Kinondoni, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Spika, ninakubaliana na Mheshimiwa Mbunge kwamba, wako baadhi ya wananchi ambao kwa makusudi kabisa huamua kufanya vitendo vinavyosababisha kero kwa wananchi wengine kutokana na kelele za muziki, matengenezo ya magari katika magereji, upasuaji wa vifaa vya ujenzi kwa misumeno ya umeme, ufyatuuji wa matofali na kadhalika. Kero nyingine ni zile zinazosababishwa na utiririshaji wa maji machafu, vumbi na moshi wa viwandani.

Mheshimiwa Spika, kero zote za aina hii zinatawaliwa na Sheria ya *Township Ordinance* sura 101 na Kanuni zake zinazohusu masuala ya Afya yaani *Town Health Rules*. Kanuni hizo zinazipa Halmashauri uwezo wa kuchukua hatua za kukomesha kero ikiwa ni pamoja na kumchukulia hatua za kisheria yeyote anayesababisha kero za aina hiyo kwa wananchi. Halmashauri zimekuwa zikiwachukulia hatua za kisheria wale wote wanaosababisha kero hizo pale malalamiko yanapokelewa na utaratibu huu utaendelea kutumika kwa lengo la kuwaondolea wananchi bughudha za aina hii.

Hadi sasa jumla ya kesi 13 za jinai zimefunguliwa kwa mwaka 2003 na 2004 na ilani 10 za kuondoa kero zimetolewa na Manispaa katika maeneo mbalimbali hapa nchini. Kwa hiyo, si kweli kabisa kwamba, Serikali imeshindwa kutumia sheria zilizopo kuchukua hatua madhubuti na za kuridhisha za kukomesha vitendo vya uvunjaji wa sheria vinavyotokana na vitendo vilivyoelezwa na Mheshimiwa Mbunge.

Mheshimiwa Spika, aidha, chini ya Sheria ya Mipango Miji, Sura ya 378 na Kanuni zake zinazohusu namna ya kuunganisha matumizi mbalimbali ya ardhi (*User Groups*), yametengwa makundi ya matumizi ya ardhi yanayoweza kuwekwa pamoja. Kwa mujibu wa Kanuni hizo eneo la makazi haliwekwa pamoja na shughuli zenye usumbufu.

Mheshimiwa Spika, mwisho, kwa hivi sasa Serikali kupitia Wizara ya Afya, inaandaa sheria nyingine itakayoitwa *The Public Health Act*, ambayo itaainisha kero mbalimbali ambazo zitapaswa kuondolewa kutokana na shughuli zenye usumbufu.

Napenda kumhakikishia Mheshimiwa Mbunge kwamba, Serikali itaendelea kuchukua hatua mbalimbali ili kudhibiti vitendo hivyo. Naomba kutoa wito kwa wananchi kushirikiana na Halmashauri mbalimbali pamoja na Jeshi la Polisi kutoa taarifa za kero za aina hii zinazofanywa katika maeneo yao na kuwataka wananchi wachache wanaofanya vitendo hivyo kuwa waungwana na kuacha kuwasababishia wananchi wenzao kero kama hizo.

MHE. PETER KABISA: Mheshimiwa Spika, nakushukuru kwa kunipa nafasi ya kuuliza swali dogo la nyongeza. Kwa kuwa kwa muda wa miezi minne na nusu sasa Manispaa ikiwa na taarifa ya uhalifu huo wameshindwa kumdhibiti huyo mhalifu ambaye ni mke wa aliyekuwa *Inspector General* wa Polisi na huyu mama anaendelea kufanya kelele hizo na mafundi wake kuanzia saa 2.00 usiku mpaka alfajiri saa 12.30, Mahakama ya Manispaa ya Kinondoni ina taarifa hizi, Serikali ina taarifa hizi lakini hakuna kilichofanywa kumdhibiti huyu mama na Serikali inasema kwamba itaendelea kuwadhibiti. Sheria hizo kwa kesi hii hazifanyi kazi; je, sisi ambao tunaumia na kelele hizo Serikali inatusaidia vipi kutupa utulivu? Ahsante. (*Makofi*)

NAIBU WAZIRI, OFISI YA RAIS, TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA:
Mheshimiwa Spika, naomba tu nieleze kwa kifupi kabisa kwamba, suala ambalo Mheshimiwa Mbunge anazungumzia, limeshafikishwa Mahakamani tayari na ni Kesi ya Jinai Na.12 ya mwaka huu wa 2004 na

jana tarehe 5 Februari, 2004, suala hilo lilikuwa limefikishwa Mahakamani kwa ajili ya kutajwa au kusikilizwa kulingana na mipangilio ilivyo.

Kwa hiyo, mimi naamini kabisa jambo hili linalomgusa yeye moja kwa moja, hatimaye litapata ufumbuzi. Lakini hatuna namna nyingine isipokuwa ni kufuata taratibu za sheria ambazo ndizo zinazotawala hapa nchini. (*Makofi*)

Na.46

Fedha za Mfuko wa Barabara

MHE. DR. ZAINAB A. GAMA aliuliza:-

Kwa kuwa barabara ni moja kati ya miundombinu muhimu katika maendeleo ya kiuchumi/kijamii; na kwa kuwa kwa sasa hivi barabara zetu zinakadiriwa kuchangia kuanguka kwa uchumi kwa asilimia tisa ya *GDP*; na kwa kuwa maamuzi ya Serikali ya kuanzisha Mfuko wa Barabara ni maamuzi sahihi na ya kitaalamu lakini inahitajika usimamiaji na ufuatiliaji wa karibu wa matumizi ya fedha za mfuko wa barabara:-

- (a) Je, Serikali imeweka mikakati gani ya kuhakikisha matumizi mazuri ya fedha za Mfuko wa Barabara?
- (b) Je, ni chombo gani mbali na Halmashauri kinachohakiki (*Physical Verification*), matengenezo ya barabara kwa fedha za Mfuko wa Barabara na ni Halmashauri ngapi zimetumia vibaya fedha za Mfuko huo na zimechukuliwa hatua gani?
- (c) Je, Serikali ina mkakati gani wa kuhakikisha kwamba Halmashauri nazo zinachangia fedha kutoka katika mapato yake kwa ajili ya matengenezo ya barabara?

NAIBU WAZIRI, OFISI YA RAIS ,TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA alijibu:-

Mheshimiwa Spika, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Dr. Zainab Gama, Mbunge wa Viti Maalum, kama ifuatavyo:-

(a) Mheshimiwa Spika, Mfuko wa Barabara wa Serikali za Mitaa umebainishwa katika Sheria Na.11 ya mwaka 1998 inayounda Mfuko wa Barabara, Bodi ya Mfuko wa Barabara na Sekretarieti yake. Sheria hii inarekebisha Sheria Na.13 ya mwaka 1985 iliyokuwa inahusu ukusanyaji wa ushuru wa barabara. Serikali imeweka mikakati ya kuhakikisha kunakuwepo na matumizi mazuri ya fedha za Mfuko wa Barabara kwa mujibu wa Sheria hiyo niliyoitaja.

Sheria hiyo inasema kwamba, matumizi ya fedha za Mfuko wa Barabara hayawezi kuwa nje ya taratibu za Mfuko huo. Vile vile Serikali imewaagiza Wadau Wakuu wa Mfuko huo kuhakikisha kwamba, Sheria hiyo inafuatwa na pale panapotokea yeyote kuvunja sheria hiyo, hatua za kinidhamu zinachukuliwa dhidi yake.

(b) Mheshimiwa Spika, mbali na Halmashauri, kuna vyombo vingine vinavyohakiki matengenezo ya barabara zinazotokana na fedha za Mfuko wa Barabara. Vyombo hivyo ni Ofisi ya Rais Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa, Ofisi za Makatibu Tawala wa Mikoa na Bodi ya Mfuko wa Barabara. Vyombo hivi vina majukumu mbalimbali ikiwa ni pamoja na yafuatayo:-

- Kufanya ukaguzi wa matengenezo ya barabara za Halmashauri na kutoa tathmini ya ubora na gharama ya kazi zinazofanyika;
- Kutoa miongozo mbalimbali na ushauri wa kitaalamu kuhusu utekelezaji wa shughuli za matengenezo ya barabara hizo; na

- Kuhakiki matumizi ya fedha za Mfuko wa Barabara za Halmashauri iwapo yanafanyika kama ilivyokusudiwa.

Mheshimiwa Spika, Ofisi ya Rais Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa, kwa kumtumia Mdhhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Fedha za Serikali, imeshafanya ukaguzi wa mahesabu wa matumizi ya fedha za Mfuko huo kwa mwaka 2001/2002. Kwenye ripoti hiyo Halmashauri 28 zilionyesha ukiukaji wa matumizi ya fedha za Mfuko huo. Hatua zilizochukuliwa dhidi ya Halmashauri hizo ni pamoja na kutopata fedha nyingine hadi hapo watakaporejesha fedha walizokopa au kutumia kinyume cha Mfuko.

Halmashauri hizi ni kama vile Halmashauri za Wilaya za Tarime, Serengeti, Mbulu, Misungwi, Mpwapwa, Kongwa na Bukombe na Halmashauri za Manispaa za Iringa na Morogoro. Vile vile Wakurugenzi wa Halmashauri za Kibaha na Bagamoyo wameondolewa kwenye nafasi zao za Ukurugenzi.

(c) Mheshimiwa Spika, Serikali imekuwa inazihimiza Halmashauri kutenga fedha kwa ajili ya matengenezo ya Barabara. Juhudi hizo zimeanza kuonesha mafanikio, kwani kwa kipindi cha mwaka wa fedha 2002/2003, Halmashauri sita za Manispaa za Moshi, Mwanza, Morogoro, Mbeya, Arusha na Halmashauri ya Wilaya ya Mbozi, zimeonesha kutoa mchango mkubwa unaotokana na vyanzo vyao vya mapato kwa ajili ya matengenezo ya barabara. (*Makofi*)

MHE. DR. ZAINAB A. GAMA: Mheshimiwa Spika, ahsante. Nina maswali mawili ya nyongeza. Kwanza, naomba kuipongeza Serikali, swali hili lilikuwa la muda mrefu, mambo mengi yametekelezwa. Je, ni mara ngapi kwa utaratibu wa zamani chombo kama Kamati ya Bunge ya Fedha na Uchumi ilikuwa inakwenda kukagua miradi, ni mara ngapi imekwenda kukagua miradi hii hasa ya barabara?

Pili, kwa kuwa barabara nyingi zilizotengenezwa kwa Mfuko huu wa barabara hasa barabara za Vijijini zina upana wa kupitisha gari moja tu na inafika hatua magari mawili yanashindwa kupishana hasa Mkoa wa Pwani, je, huo ndio utaratibu na ndio utaratibu wa upana unaotakiwa wa barabara za Vijijini?

NAIBU WAZIRI, OFISI YA RAIS ,TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA: Mheshimiwa Spika, kwanza naomba kwa niaba ya Ofisi na Serikali, nizipokee pongezi alizozitoa kwa moyo mkunjufu kabisa. Lakini kuhusu maswali yake mawili, moja ni hili la Kamati kutembelea miradi hii mbalimbali.

Hili nadhani halina tatizo, ni suala la mawasiliano tu na Sekta zinazohusika na naamini chini ya uongozi wako, tunaweza kupata utaratibu wa kuziwezesha Kamati hizi kuweza kutembelea.

Lakini pili, kuhusu barabara kuwa nyembamba hasa Vijijini, haya yatakuwa ni matatizo ya kiutekelezaji tu na mimi rai yangu ni kwamba, maadam mambo hayo mnayabaini katika Halmashauri zetu hizi, ni vizuri mkabanana na Mkurugenzi na Mhandisi wake kuhakikisha kabisa kwamba, jambo kama hilo linakuwa *rectified* kwa sababu barabara hizi zina viwango ambavyo vinapaswa kukidhi magari zaidi ya moja.

MHE. LEONARD N. DEREFA: Mheshimiwa Spika, nakushukuru kwa kunipa nafasi ya kuuliza swali la nyongeza. Kwa kuwa TAMISEMI inakuwa na mtindo wa kusimamisha fedha za barabara katika baadhi ya hizi *councils* ambazo zimetumia vibaya hela hizi, je, kwa nini wanafanya hivyo na kuwasumbua wananchi kwa sababu kwa kufanya hivyo wanasimamishia maendeleo ya wananchi; kwa nini wasiwachukulie hatua waliofanya makosa hayo? (*Makofi*)

NAIBU WAZIRI, OFISI YA RAIS ,TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA: Mheshimiwa Spika, yote mawili yanafanyika. Tunachukua hatua za nidhamu kwa wale ambao wamethibitishwa kwamba wamefanya uzembe lakini vile vile tunachukua hatua ya kusimamisha fedha hizo hadi hapo zitakaporejeshwa. Tunalifanya hili la pili kwa sababu uwajibikaji ndani ya Halmashauri ni kamili kabisa kwa Halmashauri yote na sisi tukiwa sehemu ya Halmashauri hizo. Kwa hiyo, hadi hapo

watakapotambua umuhimu wa kutotumia fedha hizo ovyo ovyo, juhudi hizo zitaendelea ili muweze kuwabana vizuri zaidi hawa Wakurugenzi kutofanya vitendo kama hivyo. (*Makofi*)

Na.47

Ujenzi wa Barabara ya Mahenge - *Selous*

MHE. CAPT. THEODOS J. KASAPIRA aliuliza:-

Kwa kuwa Serikali ya Tanzania imepokea mkopo toka Benki ya Afrika (*ADB*) kwa lengo la ujenzi wa barabara ya kudumu kati ya Mahenge - Isongo - Mzelezi - Chirombola - Mwaya hadi Mbuga za *Selous*:-

- (a) Je, mkopo huo ulikuwa wa Shilingi ngapi za Kitanzania?
- (b) Je, Mkandarasi wa barabara aitwaye *MBERU CON. LTD* amepewa muda gani kitaalam kuweza kumaliza ujenzi wa barabara hiyo na hadi sasa ameshalipwa kiasi gani cha fedha?
- (c) Je, Serikali inafahamu kwamba Mkandarasi huyo hana uwezo wala vyombo vya ujenzi na kwamba anakodi vyombo vya ujenzi toka kwenye Kampuni nyingine kwa kazi ya Mahenge?

WAZIRI WA MALIASILI NA UTALII alijibu:-

Mheshimiwa Spika, napenda kujibu swali la Mheshimiwa Capt. Theodos James Kasapira, Mbunge wa Ulanga Mashariki, lenye sehemu (a), (b) na (c) kama ifuatavyo:-

(a) Mheshimiwa Spika, mkopo uliotolewa na Benki ya Maendeleo ya Afrika yaani *ADB* kwa Serikali ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ulikuwa sawa na Shilingi bilioni 5.0 wakati ulipotolewa mwezi Novemba, 1998. Mchango wa Serikali ulikuwa Shilingi 636.6.

(b) Mheshimiwa Spika, Mkandarasi aliyeshinda zabuni ya matengenezo ya barabara ya Mahenge hadi Pori la *Selous* yaani urefu wa Kilometa 51 ni *M/S. Mberu Construction Ltd.*, ambaye alipewa miezi tisa kumaliza kazi hiyo. Tarehe ya mkataba ya kumaliza kazi ilikuwa tarehe 16 Desemba, 2003. Mpaka tarehe hiyo mkandarasi alikuwa amekamilisha asilimia 57 tu ya kazi. Fedha iliyolipwa mpaka wakati huo ilikuwa ni Sh.379,995,850.50, ikiwa ni asilimia 55.4 ya fedha alizotakiwa kulipwa. Mkandarasi amechelewa kumaliza kazi na ameomba rasmi apewe miezi mitatu na nusu ili akamilishe kazi yake. Maombi hayo yanafanyiwa tathmini na Mhandisi Mshauri ambaye ataishauri Wizara ipasavyo.

(c) Mheshimiwa Spika, Serikali inafahamu kuwa Mkandarasi alipewa kazi hiyo baada ya kushinda zabuni kulingana na Kanuni za Ununuzi Na.3 za mwaka 2001. Kufanya kazi kwa kukodisha vyombo ni utaratibu unaoruhusiwa kisheria. Katika zabuni yake Mkandarasi alionyesha kuwa mitambo mingine ya kufanyia kazi atakodi. Wizara itahakikisha kuwa taratibu stahili zinazingatiwa katika utekelezaji wa mkataba wa zabuni hiyo.

MHE. CAPT. THEODOS J. KASAPIRA: Mheshimiwa Spika, pamoja na majibu mazuri ya Mheshimiwa Waziri, nina maswali madogo mawili ya nyongeza.

Mimi ninayeuliza swali hili ndiye Mbunge wa eneo hilo, mkandarasi huyu anafanya kazi mbaya sana. Sasa tathmini ambayo inafanywa, inafanywa na wale wale, hakuna kiongozi yeyote wa ngazi ya Mkoa au ya Wilaya anayeshirikishwa kitaalam. Sasa nataka kujua tathmini hii itachukua muda gani? Hilo la kwanza.

La pili ni kwamba, Mkandarasi huyu amechukua kokoto na mawe, kazi ambayo imefanywa na akina mama na wananchi wanaolima barabara wote hawajalipwa mpaka leo. Sasa Mheshimiwa Waziri haoni kwamba ipo haja ya kwenda kuona kazi hiyo? Lakini vile vile anaweza kulithibitishia Bunge hili kwamba atawaagiza wataalam wake katika kipindi cha wiki mbili aende akalipe madeni ya akina mama kule Mahenge? (*Makofi/Kicheko*)

WAZIRI WA MALIASILI NA UTALII: Mheshimiwa Spika, kwanza kabisa, napenda kumpongeza Mheshimiwa Mbunge kwa kufuatilia kwa karibu sana masuala mengi ya maendeleo katika Jimbo lake. Lakini niseme kwamba, tathmini haitachukua muda mrefu kwa sababu kazi imeshaanza na inabidi iendeleo. Lakini tutazingatia mawazo aliyoyotoa Mheshimiwa Mbunge, ambaye yuko katika eneo hilo na mimi binafsi nitawaagiza watu wangu wafike huko na kuona kazi inavyoendelea. (*Makofi*)

Na.48

Walimu Wanaofundisha Vijijini

MHE. VENANCE M. MWAMOTO aliuliza:-

Kwa kuwa walimu wanaofundisha Vijijini wanaishi katika mazingira magumu sana na taabu na kwa kuwa wengi wanaopangiwa huko huacha kazi, je, Serikali haioni ni vizuri mishahara ya walimu wa Vijijini ikaongezwa kama motisha na kuwa kivutio kizuri?

WAZIRI WA ELIMU NA UTAMADUNI alijibu:-

Mheshimiwa Spika, napenda kujibu swali la Mheshimiwa Venance Methusalah Mwamoto, Mbunge wa Kilolo, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Spika, nakubaliana na Mheshimiwa Mbunge kwamba, kuna baadhi ya walimu wanaoishi katika mazingira magumu hususan wale wanaofundisha katika Shule za Vijiji vya mbali, visivyofikika kwa urahisi. Lakini Wizara yangu haina takwimu zinazoonesha kuwa kuna walimu walioacha kazi kutokana na mazingira hayo magumu ingawa inafahamika wako ambao hukwepa kuripoti wakipangwa huko.

Aidha, Wizara yangu inafuatilia kwa karibu matatizo yote ya walimu yakiwemo ya mazingira magumu kama vile ya uhaba wa nyumba za kuishi, shida ya maji na ugumu wa njia za usafiri na mawasiliano. Suluhisho la kudumu ni upatikanaji wa huduma hizo muhimu na za jamii utakaomwezesha mwalimu kufundisha katika mazingira mazuri. Kwa kutambua hilo, Serikali kwa kupitia Mpango wa Maendeleo ya Elimu ya Msingi (2002 - 2006), inatoa Ruzuku ya Maendeleo kwa ajili ya ujenzi wa aina zote za majengo ya shule pamoja na nyumba za walimu.

Katika mwaka wa kwanza na wa pili wa MEM yamejengwa madarasa 31,825, nyumba za walimu 7,530 na magari ya maji katika baadhi ya shule kuliko na shida kubwa ya maji. Aidha, Wilaya 51 zilizokuwa katika programu ya DBSPE zilipatiwa baiskeli zipatazo 6,234 ili kuwarahisishia walimu usafiri kwenda kujiendeleza katika Vituo vya Walimu yaani *Teachers Resources Centres*.

Mheshimiwa Spika, huo ni ushahidi wa hatua zinazochukuliwa na Serikali kupunguza adha ya maisha kwa walimu. Kwa hiyo, Serikali haina mpango wa kuongeza mishahara ya walimu wanaofundisha katika shule za Vijiji vya mbali kwa sababu katika Vijiji hivyo wako pia watumishi wengine wa Serikali pamoja na wananchi tunaowatumikia wanaokabiliwa na uduni wa maisha kama walimu. Kwa hiyo, hali itakaporuhusu, Serikali itaongeza mishahara kwa watumishi wote nchini wakiwemo walimu kama ilivyofanya kuanzia Julai, 2003.

MHE. ATHUMANI S. M. JANGUO: Mheshimiwa Spika, nakushukuru kwa kunipa nafasi ya kuuliza swali la nyongeza. Ningependa kumwuliza Mheshimiwa Waziri, kwa kutambua uchache wa walimu na kwa kuwa walimu wa Vijijini wako katika mazingira ambayo yamesemwa na mwuliza swali la

msingi, je, Mheshimiwa Waziri haoni kwamba kama si kuwalipa mishahara basi wapewe posho maalum ambayo itakuwa kivutio cha kwenda kule Vijijini? (Makofi)

WAZIRI WA ELIMU NA UTAMADUNI: Mheshimiwa Spika, kuhusu kutambua uchache wa walimu, hili linafahamika katika Serikali na pia ndani ya Bunge hili, ndio maana katika Mpango wa MEM imepangwa kufundisha na kuajiri walimu wapya 45,000 na tayari katika miaka miwili ya mwanzo ya MEM tumeajiri walimu 25,000 wakiwemo wale 15,000 waliokuwa wana vyeti mwaka 2000 wakisubiri ajira. Kwa hiyo, kero ya kusubiri ajira tumeimaliza kabisa.

Pia mwaka 2003 walimu wapya waliotoka katika Vyuo ni 15,000 ambao tena wamepangiwa katika Wilaya mbalimbali kwenda kupunguza uhaba huo. Kwa hiyo, uhaba wa walimu uliopo tunaushughulikia kwa kufundisha na kuajiri walimu wapya. Tatizo nililolisema pale mwanzo, hata ukiweka posho maalum kwa walimu katika maeneo magumu, bado itabidi kama Serikali tujibu watumishi wengine wa Serikali walio katika maeneo hayo hayo na wanafanya kazi. Waingereza wanasema: *"What is good for the goods is good for the gender"*. Unachooona kizuri kwa mmoja na kwa mwingine ndani ya Serikali itabidi kiwe kizuri hivyo hivyo kwa sababu wanafanya kazi katika mazingira yanayofanana. (Makofi)

Na.49

Barabara ya Mlali - Makutupa - Mang'weta

MHE. GEORGE M. LUBELEJE aliuliza:-

Kwa kuwa barabara ya kutoka Mpwapwa hadi Mlali kupitia Vijiji vya Lupeta, Makutupa, Mbori, Mang'weta, chamkoroma Suguta hadi Mlali ni mbaya sana; na kwa kuwa Serikali imefanya kazi nzuri ya kutengeneza barabara ya Lupeta hadi Makutupa yenye urefu wa Kilometa 7.5 na pia kutengeneza barabara ya Chamkoroma hadi Mang'weta Kilometa tano:-

(a) Je, Serikali ina mpango gani wa kutengeneza eneo la barabara lililobaki kuanzia Makutupa hadi Mang'weta yenye urefu wa Kilometa 15 ili kuunganisha barabara hivyo muhimu kiuchumi?

(b) Je, Serikali itakubaliana nami kwamba iwapo barabara ya Makutupa - Mang'weta kupitia Mbori itatengenzwa, eneo kubwa la barabara ya kutoka Mpwapwa hadi Mlali itakuwa imefanyiwa matengenezo na kupitika bila matatizo yoyote?

NAIBU WAZIRI WA UJENZI alijibu:-

Mheshimiwa Spika, kabla ya kujibu swali la Mheshimiwa George Lubeleje, Mbunge wa Mpwapwa, napenda kutoa maelezo mafupi kama ifuatavyo:-

Barabara ya Ng'ambi kwenda Mpwapwa - Mlali hadi Pandambili inayopita kwenye Vijiji vya Lupeta, Makutupa, Mbolli, Mang'weta, Chamkoroma na Suguta inahudumiwa na Wizara ya Ujenzi kupitia Wakala wa Barabara (TANROADS) Mkoa wa Dodoma. Barabara hii ina jumla ya urefu wa Kilometa 105.

Katika mwaka wa fedha 2002/2003, sehemu ya barabara hii ya Lupeta hadi Makutupa jumla ya Kilometa 7.5 zilifanyiwa matengenezo ya dharura na kati ya Chamkoroma hadi Suguta jumla ya Kilometa 6.9 zilifanyiwa matengenezo ya sehemu korofi hivyo kubakiza kipande cha urefu wa Kilometa 48.6 kuanzia Makutupa hadi Mang'weta na Chamkoroma hadi Suguta na Mlali hadi Pandambili kilometa 19.4, hizi hazipo katika hali nzuri.

Mheshimiwa Spika, baada ya maelezo hayo mafupi, napenda sasa kujibu swali la Mheshimiwa George Lubeleje, Mbunge wa Mpwapwa, lenye sehemu (a) na (b) kama ifuatavyo:-

(a) Mheshimiwa Spika, Serikali inatambua umuhimu wa kufanya matengenezo sehemu hii ya barabara inayojumuisha eneo kati ya Makutupa hadi Mang'weta pamoja na kuendelea kufanyia

matengenezo ya kawaida maeneo yaliyokwishafanyiwa matengenezo ili barabara hii muhimu kiuchumi iweze kupitika. Serikali inaendelea kutenga fedha za matengenezo ya barabara hii.

Wizara yangu kupitia Wakala wa Barabara (*TANROADS*) Mkoa wa Dodoma katika mwaka huu wa fedha imepangwa kufanya matengenezo ya sehemu korofi kati ya Makutupa na Chamkoroma kwa jumla ya Kilometa 6.8 pamoja na matengenezo ya kawaida kwa jumla ya urefu wa Kilometa 44.2. Jumla ya Shilingi milioni 91.2 zimetengwa kwenye bajeti kwa ajili ya kazi hiyo na Mkandarasi ameanza kazi ya matengenezo ya sehemu korofi toka Desemba, 2003 na anatarajia kukamilisha kazi hiyo ifikapo Machi, 2004. Matengenezo ya kawaida yamepangwa kufanyika kuanzia katika muhula wa mwisho wa mwaka wa fedha 2003/2004.

Mheshimiwa Spika, mvua kubwa zilizonyesha kati ya Desemba, 2003 na Januari, 2004 zimesababisha barabara hii isipitike hasa eneo la kati ya Mang'weta na Suguta lenye urefu wa kilometa 3.0.

Serikali itafanya matengenezo ya dharura kulingana na upatikanaji wa fedha katika eneo hili la barabara ili kuweza kupitika.

(b) Mheshimiwa Spika, nakubaliana na Mheshimiwa George Lubeleje kwamba, sehemu ya barabara kati ya Makutupa - Mbori hadi Mang'weta yenye jumla ya urefu wa kilometa 22.5 ikifanyiwa matengenezo tutawezesha sehemu kubwa ya barabara hii ya Mpwapwa hadi Mlali kuweza kupitika bila matatizo yoyote. Serikali itaendelea kuipa kipaumbele barabara hii kwa kufanya matengenezo muhimu kulingana na upatikanaji wa fedha.

MHE. GEORGE M. LUBELEJE: Mheshimiwa Spika, nakushukuru kwa kunipa nafasi ili niweze kuuliza swali dogo la nyongeza.

Pamoja na jibu zuri la Mheshimiwa Naibu Waziri wa Ujenzi, nina swali dogo la nyongeza.

Kwanza, naipongeza Serikali kwa jitihada inazofanya kuboresha mawasiliano ya barabara katika Wilaya ya Mpwapwa.

Je, Mheshimiwa Naibu Waziri atakubaliana nami kwamba, kwa kuwa mawasiliano ni muhimu sana katika maendeleo na uchumi wa Wilaya ya Mpwapwa hasa katika kipindi hiki cha njaa katika Wilaya ya Mpwapwa; je, kuboreshwa kwa mawasiliano katika barabara hizo ambazo nimetaja pamoja na barabara ya Godegode, Wota, Mbuga, Mima, itapunguza Serikali kusambaza chakula cha njaa Wilayani Mpwapwa?

Atakubaliana na mimi hilo?

NAIBU WAZIRI WA UJENZI: Mheshimiwa Spika, kwanza tunapokea shukurani na pongezi na la pili ni kweli kabisa tunakubaliana kwamba mawasiliano ni muhimu hasa wakati huu wa kusambaza chakula cha njaa, lakini ni muhimu vile vile tu na nilisema hapa kwamba Serikali inajitahidi kwa uwezo wake wote, kuweza kuhakikisha kwamba, mawasiliano ya Wizara na Wilaya ya Mpwapwa, pamoja na Wilaya nyingine zote zile yanapatikana na yanaweza kupitisha chakula cha njaa kwa urahisi.

Na. 50

Barabara ya Mlimba - Tanganyika Masagati

MHE. ABU T. KIWANGA aliuliza

Kwa kuwa, kwa sababu zisizoeleweka matengenezo katika barabara ya kutoka Ifakara hadi Tanganyika Masagati ambayo iko chini ya *TANROADS* huishia tu pale Mlimba na kuiacha ile sehemu ya Mlimba-Mpanga bila kuhudumiwa kabisa toka tupate uhuru:-

(a) Je, Serikali ina mpango gani wa kuisaidia kwa kuhakikisha fedha zinazotengwa zinaihudumia pia barabara hiyo ya kutoka Mlimba kwenda Tanganyika Masagati?

(b) Baada ya kubaini hilo je, Serikali haioni haja ya kutenga fedha kwa ajili ya ukarabati wa barabara hiyo ya Ifakara - Msagati kwa kiasi kikubwa *proportionately* sasa kitengewe Mlimba - Masagati ili kufidia kutekelezwa kwake kwa miaka mingi?

(c) Kwa kuwa Waziri wa Fedha kwenye Bajeti ya 2003/2004 ametangaza kuwa mafungu ya Wilaya yapelekwe moja kwa moja Wilayani badala ya kupelekwa kwa RAS wa Mkoa; je, Serikali kwa shida niliyoitaja hapo awali haoni pia kuwa zile fedha tengwa *TANROADS* Mkoani pia sasa zipelekwe kwa *TANROADS* Wilayani?

NAIBU WAZIRI WA UJENZI alijibu:-

Mheshimiwa Spika, kabla ya kujibu swali la Mheshimiwa Abu Towagale Kiwanga, Mbunge wa Kilombero, napenda kutoa maelezo mafupi sana kama ifuatavyo:-

Barabara ya Ifakara hadi Tanganyika Masagati inahusisha sehemu ya barabara ya Taweta hadi Tangayika Masagati, ambayo ni barabara ya Wilaya inayohudumiwa na Halmashauri ya Wilaya ya Ulanga na barabara ya Ifakara hadi Taweta yenye urefu wa kilometa 208.04 ambayo ni barabara ya Mkoa inayohudumiwa na Wizara yangu kupitia *TANROADS* Mkoa wa Morogoro. Barabara hii ina kilometa 24.17 za lami na kilometa 181.87 zilizosalia ni za changarawe na udongo.

Mheshimiwa Spika, Wizara yangu imekuwa ikifanya matengenezo mbalimbali katika barabara hii hususan kati ya Mlimba hadi Taweta ambayo ni sehemu ya barabara ya Ifakara hadi Taweta. Katika mwaka wa 1989 barabara hii ilifanyiwa ukarabati wa kiwango cha udongo chini ya mpango wa *Kilombero and Ulanga Rural Roads Project (KURRP)*. Mpango huu uliofadhiliwa na Serikali ya Uswisi kupitia Shirika lake la *SDC* uliharimu jumla ya shilingi 300.0 milioni na mradi huu ndio uliwezesha barabara hii kupitika hadi Taweta.

Aidha, katika mwaka wa 1995 Serikali ya Uswisi kupitia mpango wa *Morogoro Roads Support Project (MRSP)* ilisaidia ujenzi wa daraja la Mto Mnyera ambalo lilikuwa kikwazo kikubwa katika barabara hii. Ujenzi wa daraja hili uliharimu jumla ya shilingi 105.0 milioni. Shilingi 45.0 milioni zilitolewa na *SDC* na shilingi 60.0 milioni zilitolewa na Serikali ya Tanzania.

Mbali na ukarabati ulioiwezesha barabara hii kupitika, barabara hii pia ilikuwa ikifanyiwa matengenezo ya sehemu korofi. Matengenezo haya yalilenga sehemu korofi na kuzifanya zipitike.

Mheshimiwa Spika, baada ya maelezo hayo mafupi, napenda kujibu kwa kifupi swali la Mheshimiwa Kiwanga, Mbunge wa Kilombero, lenye sehemu (a), (b) na (c) kama ifuatavyo:-

(a) Serikali inatambua umuhimu wa barabara ya Ifakara - Taweta kama nilivyoeleza katika maelezo yangu ya utangulizi. Aidha, jumla ya shilingi 126 milioni ambazo zilitengwa kwenye Bajeti ya 2003/2004 zimeshatumika kwa kuifanyia ukarabati sehemu ya barabara hiyo kati ya Mlimba-Mpanga hadi Utengule. Serikali inaendelea kutafuta fedha hii ili kuimarisha barabara hiyo yenye kilometa 37 kati ya Mpanga na Taweta.

(b) Kama nilivyoeleza katika sehemu (a) ya swali la Mheshimiwa Mbunge, Wizara yangu inaendelea kuimarisha barabara ya Ifakara hadi Taweta kwa awamu, kadri ya upatikanaji wa fedha utakavyoruhusu na hivyo kuchangia maendeleo ya Wilaya Ulanga.

(c) Mheshimiwa Spika, kuhusu suala la kupeleka fedha moja kwa moja katika Wilaya husika, Wizara yangu kupitia Ofisi ya *TANROADS* Mkoa, huwa inatenga fedha kulingana na bajeti na pia kufuatana na vipaumbele vilivyowekwa kwa kila barabara na utaratibu huu hauna athari zozote kwa barabara za Mkoa zilizopo Wilayani. Aidha, fedha kwa ajili ya barabara za Wilaya kutoka katika mfuko

wa barabara hupelekwa moja kwa moja katika Halmashauri husika. Kila Mbunge ana wajibu wa kujua mpangilio wa fedha hizo katika Halmashauri yake.

MHE. ABU T. KIWANGA: Mheshimiwa Spika, naomba niongeze swali moja la nyongeza. Kwanza kabisa, naomba nimshukuru Waziri kuwa barabara kweli ya kutoka Mlimba mpaka Utengule imetengenezwa kwa msaada wa Serikali ya *Ireland* pamoja na mchango kutoka *TANROADS* na ilitumia nguvu kazi na kuhakikisha hiyo barabara iko kwenye hali nzuri. Je, Serikali haioni kuwa barabara kutoka Ifakara hadi Mlimba pia ingetumia taratibu ya kuchangia nguvu kazi za wananchi ili waweze kupata kipato ili kuimarisha hii barabara, kwenye msimu wa mvua huu uliopita barabara ya Mlimba mpaka Utengule iliyotengenezwa kwa nguvu kazi za watu ni imara zaidi kuliko ile iliyotengenezwa na makandarasi kwa kutumia mashine; je, taratibu hiyo anaweza kuiangalia na kututengea kiasi kidogo zaidi cha fedha badala ya kutumia wakandarasi wakitumia hela nyingi na kutoleta ufanisi katika barabara? (*Makofi*)

NAIBU WAZIRI WA UJENZI: Mheshimiwa Spika, kwanza namshukuru Mheshimiwa Mbunge kwa kukubali kwamba tumetengeneza hiyo barabara na imetengenezwa kwa mchanganyiko wa makandarasi na nguvu kazi. Lakini vile vile hii barabara kutoka Ifakara mpaka Taweta ni ya Mkoa na sisi tunalazimika kutangaza tenda kwa utaratibu wa Sheria ya mwaka 2001 ya ununuzi wa vifaa na huduma. Haturuhusiwi kwa barabara kama hiyo kutumia nguvu kazi ni lazima tutangaze tenda na makandarasi waombe tenda na wapewe tenda katika utaratibu ambao hauna mashaka. Kwa hiyo, tunashindwa hapo, tungependa sana kutumia nguvu kazi kila mahali, pale ambapo tunaona barabara ni fupi sana na haina haja kupoteza pesa kwa sababu ya tenda basi huwa tunatoa madaraka hayo Wilayani badala ya sisi kutumia nguvu kazi na Halmashauri ndiyo inayofanya kazi hiyo. Tungependa kufanya hivyo, lakini hatuwezi kwa sababu haturuhusiwi.

Na. 51

Kupunguza Msururu wa Makato kwenye Mazao ya Biashara

MHE. STANLEY H. KOLIMBA aliuliza:-

Kwa kuwa Serikali imekuwa ikijitahidi kuhakikisha kwamba wakulima wa mazao ya biashara hususan mazao ya kahawa, pareto, pamba, tumbaku na korosho wanafaidika na bei nzuri katika mazingira ya soko huria:-

(a) Je, Serikali inachukua hatua gani ya kuondoa, kupunguza au kurekebisha mfumo wa sasa unaosababisha kuwepo kwa msululu wa makato ili kugharamia Asasi na Taasisi za Mazao kama Bodi za Mazao, Vyama Vikuu, Vyama Kilele (*Apex Organizations*) na kadhalika?

(b) Je, Serikali haiwezi kufuta kodi kadhaa zinazotozwa kwenye Taasisi zinazoshughulikia mazao kama mkakati wa kuinua bei za mkulima?

(c) Kwa kuwa yapo malalamiko kutoka kwa wakulima wa kahawa kuwa asilimia 18.5% iliyowekwa kama *loss in curing* katika ukoboaji viwandani imenufaisha viwanda zaidi kuliko hali halisi ya *loss* hiyo inayotokea, je, Serikali ipo tayari kuchunguza hilo?

NAIBU WAZIRI WA USHIRIKA NA MASOKO alijibu:-

Mheshimiwa Spika, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Stanley Haule Kolimba, Mbunge wa Ludewa, lenye sehemu (a), (b) na (c) kama ifuatavyo:-

(a) Mheshimiwa Spika, kama ambavyo Mheshimiwa Waziri wa Fedha alieleza alipokuwa akijibu swali Na. 128 lililoulizwa na Mheshimiwa Ruth Msafiri katika Bunge lako Tukufu mwaka 2003, Serikali tayari imekwishaanza kuchukua hatua za kurekebisha mfumo wa ushuru na kodi zinazohusiana na mazao ya kilimo, yakiwemo mazao aliyoyataja Mheshimiwa Mbunge, kwa kutoa mwongozo kuhusu makato ya ushuru na kodi kwa lengo la kupunguza msururu wa makato katika mazao. Kwa mujibu wa Sheria ya Fedha ya mwaka 2003 aliyoitaja Mheshimiwa Waziri wa Fedha, mwongozo huo pamoja na

mambo mengine, umebainisha kwamba Serikali za Mitaa haziruhusiwi kutoza ushuru wa mazao kwa mnuuzi zaidi ya asilimia tano ya bei ya mkulima yaani *farm gate price*.

(b) Mheshimiwa Spika, Serikali imefanya uamuzi wa kuondoa kodi na ushuru mbalimbali unaotozwa na Serikali kama mapato yake kutoka kwenye mazao ya mkulima kwa lengo la kuboresha pato la mkulima na kumpunguzia mzigo wa umaskini. Pamoja na hatua hii, Serikali haiingilii taratibu za uendeshaji wa Taasisi za mazao zilizoundwa na wakulima kwa vile Taasisi hizo hazina budi kuendeshwa na wakulima wenyewe kwa kuchangia gharama za uendeshaji. Taasisi hizo ni pamoja na vyama vya Ushirika vya ngazi zote. (*Makofi*)

Mheshimiwa Spika, sambamba na kuzingatia taratibu za uendeshaji wa Taasisi za wakulima, Serikali imeruhusu Bodi za mazao kwa kutumia Sheria za Bodi husika, kutoza ushuru kwenye mazao ya wakulima ili kugharamia uendeshaji wa Bodi husika. Aidha, Serikali imekuwa ikitoa ruzuku kwa bodi zile ambazo vyanzo vyake vya mapato havitoshelezi. Hata hivyo, Serikali inaangalia utaratibu mpya wa kugharamia Bodi hizo za Mazao badala ya kutegemea ushuru wa mazao kwa lengo la kumpunguzia mkulima mzigo na kuinua bei za mazao yake. (*Makofi*)

(c) Mheshimiwa Spika, kahawa inapokobolewa, sawa na mazao mengine, huwa na kiwango fulani cha upotevu unaotokana na uchafu au makapi. Kiwango cha wastani wa upotevu katika ukoboaji wa kahawa ni asilimia 18 hadi 22. Upotevu huu haukinufaishi kiwanda kwa sababu ni uchafu unaoweza kutupwa. Ukubwa wa wastani wa kiwango cha upotevu wa kahawa wakati wa ukoboaji hutegemea mambo mengi ikiwa ni pamoja na hali ya hewa wakati wa uzalishaji, utunzaji wa kahawa kuanzia mashambani, ukaushaji, ufungaji na usafi wa kahawa kwa ujumla. Kahawa iliyotunzwa vizuri hadi inapofikishwa kiwandani huweza kupunguza kiwango cha upotevu kutokana na ukoboaji kufikia asilimia 16 hadi 19 tu.

Mheshimiwa Spika, Serikali kupitia Bodi ya Kahawa, itaendelea kuhakikisha kwamba wakulima wanazingatia kanuni za uzalishaji wa kahawa iliyo bora ili kupunguza upotevu unaosababishwa na utunzaji mbaya wa zao la kahawa.

MHE. STANLEY H. KOLIMBA: Mheshimiwa Spika, naomba nimpongeze Mheshiwa Naibu Waziri kwa majibu mazuri aliyotoa, nina swali moja la nyongeza. Kwa kuwa Serikali imeanza kuchunguza namna ya kupunguza makato, je, tunaweza tukaelezwa ni lini hasa uchunguzi huu utakamilika baada ya kuwa unachunguzwa kila siku?

NAIBU WAZIRI WA USHIRIKA NA MASOKO: Mheshimiwa Spika, nilichojibu katika swali la msingi nimesema Serikali imeshaanza kuchukua hatua za kupunguza msururu wa kodi pamoja na makato ambayo yanakabili mazao mbalimbali. Kwa hiyo, mifano niliyotoa ni kwamba, Sheria ya mwaka 2003 imeshatoa maelekezo kwamba, Serikali za Mitaa zisikate zaidi ya asilimia 5 ya mazao ya wakulima. Kwa hiyo, siyo kwamba tunachunguza, isipokuwa hatua zimeshaanza kuchukuliwa.

Na. 52

Chuo cha Usimamizi wa Fedha (IFM) Kufanywa Chuo Kikuu

MHE. HASSAN C. KIGWALILO aliuliza:-

Kwa kuwa Chuo cha Usimamizi wa Fedha (IFM) ni miongoni mwa Vyuo vinavyofanya vizuri na kinatambulika kitaaluma; na kwa kuwa Chuo hicho kilitarajiwa kupandishwa hadhi kuwa Chuo Kikuu mwaka 2003, lakini matarajio hayo hayajafikiwa:-

(a) Je, ni sababu zipi zilizochelewesha Chuo hicho kufanywa Chuo Kikuu?

(b) Je, ni lini Muswada wa Sheria wa kukifanya Chuo hicho kuwa Chuo Kikuu utaletwa Bungeni?

NAIBU WAZIRI WA FEDHA (MHE. DR. FESTUS B. LIMBU) alijibu:-

Mheshimiwa Spika, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Hassan Chande Kigwalilo, Mbunge wa Liwale, lenye sehemu (a) na (b) kama ifuatavyo:-

(a) Mheshimiwa Spika, ni kweli Chuo cha Usimamizi wa Fedha (*IFM*) kinafikiriwa kupandishwa hadhi na kuwa Chuo Kikuu. Hata hivyo, hatua hiyo inaweza kufikiwa tu pale ambapo masharti husika yametimizwa. Hadi sasa Chuo kimekwisha tekeleza taratibu zote ikiwa ni pamoja na kufanya majadiliano na wadau wote kama vile Baraza la Elimu ya Juu na Ithibati (*Higher Education Accreditation Council - HEAC*), Vyuo Vikuu na Wizara mbali mbali.

Mheshimiwa Spika, kwa kuwa vipo vyuo vingi hapa nchini ambavyo vina ari ya kupandishwa hadhi kuwa Vyuo Vikuu, Serikali imeonelea kuwa, ipo haja ya kuipa nafasi Wizara ya Sayansi, Teknolojia na Elimu ya Juu, kutafakari kwa kina na hatimaye kuweka utaratibu mzuri wa kuvipandisha hadhi vyuo hivyo.

(b) Mheshimiwa Spika, Wizara yangu na Wizara ya Sayansi, Teknolojia na Elimu ya Juu, imekamilisha uchambuzi wa kina kuhusu namna bora ya kubadilisha *IFM* kuwa Chuo Kikuu. Uchambuzi huo na mapendekezo yetu bado yanapitia ngazi za juu Serikalini kwa lengo la kufikia uamuzi wa mwisho. Naomba Mheshimiwa Mbunge, avute subira kwani suala la kuanza Chuo Kikuu linahitaji kufikiriwa kwa makini sana na wadau wote nje na ndani ya Serikali.

MHE. HASSAN C. KIGWALILO: Nashukuru kwa majibu mazuri niliyoyapata. Pamoja na majibu hayo mazuri ningetaka kujua Serikali inachukua hatua gani za dhati ili kuboresha huduma mbalimbali za Vyuo Vikuu hivyo vinavyofunguliwa ili kuwafanya wanafunzi wanaojiunga na vyuo hivyo waweze kupata huduma wanayohitaji kikamilifu kwa kuwa hivi sasa kuna upungufu wa mambo mengi tu, *TELEX* hazitoshi, vyoo havitoshi, meza wala madeski hayatoshi na sehemu zingine zingine, wanazozihitaji kwa mafunzo hayo?

SPIKA: Hiyo inahusu Wizara nyingine.

WAZIRI WA SAYANSI, TEKNOLOJIA NA ELIMU YA JUU: *Okay*, ingawa halihusiani sana na Chuo cha Usimamizi wa Fedha, lina ujumla hadi linalenga Wizara yangu, ni kwamba kabla Chuo hakijakubalika kuwa Chuo Kikuu, masharti muhimu yamewekwa na Baraza la Ithibati na lazima yatekelezwe ndiyo Chuo kiwe Chuo Kikuu. Kuna hatua tano ambazo zinachukuliwa kabla chuo hakijapewa *full accreditation*.

Nadhani Mheshimiwa Mbunge anazungumzia vyuo ambavyo vimo katika hatua mbalimbali kabla ya *full accreditation* na zinakubalika kabisa kuwa ni Chuo Kikuu kikamilifu na ndiyo maana tukirudi kwenye swali la msingi la Chuo cha *IFM* kuna masharti fulani fulani ambayo bado tunakazia yatekelezwe ndiyo kikubalike katika ubora wa Chuo Kikuu, Serikali inachukua hatua ya kuwa wakali. Hatuchukui kila Chuo Kikuu kinachoomba kuwa Chuo Kikuu kiwe Chuo Kikuu mpaka wametimiza masharti yote, mfano Walimu. Kwa sababu upande wa masomo ya sayansi, uwiano wa wanafunzi usiwe chini ya moja kwa saba, kwa masomo ambayo ni ya sanaa isiwe chini ya moja kwa kumi. (*Makofi*)

Kwa hiyo, tunachukua hatua. Ahsante.

MHE. DR. JOHN S. MALECELA: Mheshimiwa Spika, nakushukuru kwa kunipa nafasi hii ya kuuliza swali la nyongeza. Katika Tanzania tumekuwa na vyuo fulani ambavyo vinafundisha watu wa ngazi fulani ili waende kutumikia nchi yao au wajiajiri wenyewe. Kwa mfano, sasa hivi tuna vyuo vya *VETA* nchi nzima ambavyo kazi yake ni ku-*train* vijana waweze kwenda kujiajiri wenyewe.

Hivi majuzi tumesoma katika vyombo vya habari kwamba, *VETA* nayo inataka kuwa Chuo Kikuu. Kwanza nina maswali. La kwanza je, Serikali inakubali kwamba kweli *VETA* inakuwa Chuo Kikuu? (*Kicheko/Makofi*)

La pili, kama itakuwa Chuo Kikuu je, Serikali ina mpango gani wa ku-*train* vijana wetu hao waliokuwa wanakuwa *trained* na *VETA* wa ngazi za chini maadam sasa kitakuwa Chuo Kikuu? (*Kicheko/Makofi*)

WAZIRI WA KAZI, MAENDELEO YA VIJANA NA MICHEZO: Mheshimiwa Spika, naomba kumhakikishia Mheshimiwa Mbunge na Waheshimiwa Wabunge wote kwamba, *VETA* hakuna wazo la kuibadili *VETA* kuwa Chuo Kikuu, wala hatujafikiria kabisa, *VETA* itaendelea na wajibu wake ule ule katika jamii wa kuzalisha mafundi stadi. (*Makofi*)

Na. 53

Msaada wa Serikali ya Muungano

MHE. BAKARI SHAMIS FAKI aliuliza:-

Kwa kuwa Serikali ya Muungano wa Tanzania inapata misaada mbalimbali, ikiwemo fedha, vyakula, dawa na kadhalika; na kwa kuwa misaada hiyo iko ya aina mbili, yaani ile ambayo inalenga miradi maalum na ile ambayo haikulenga miradi maalum na hugawiwa baina ya Serikali ya Muungano wa Tanzania na Serikali ya Mapinduzi Zanzibar ambayo Zanzibar hupata asilimia 4.5%:-

(a) Je, ni vigezo gani vinavyozingatiwa katika kuelewa aina hizo mbili katika kugawa misaada hiyo kati ya Serikali ya Muungano na Serikali ya Mapinduzi Zanzibar?

(b) Serikali ya Mapinduzi Zanzibar (SMZ) imepata kiasi gani kama mgao wake tokea kuasisiwa Muungano wetu?

(c) Ni utaratibu gani unaotumika katika kupata misaada ya miradi maalum?

NAIBU WAZIRI WA FEDHA (MHE. DR. FESTUS B. LIMBU) alijibu:-

Mheshimiwa Spika, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Bakari Shamis Faki, Mbunge wa Ole, lenye sehemu (a), (b) na (c) kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Spika, Serikali ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania imeendelea kushuhudia ongezeko la misaada kutoka kwa nchi wahisani na mashirika mbalimbali ya Kimataifa kutokana na juhudi kubwa zilizokuwa zinafanywa na Serikali za awamu zote katika jitihada zake za kukuza uchumi na kuwaondolea wananchi umaskini. Kuna aina mbili za misaada hiyo:-

Aina ya kwanza, ni misaada kwa ajili ya miradi ya maendeleo au *Project Grants*, ambayo hutolewa na wahisani kwa lengo la kugharamia miradi mbalimbali ya maendeleo kwa jamii. Miradi hiyo huwa tayari imekwisha ainishwa. Misaada hii hutolewa na wahisani kwa walengwa kwa mujibu wa makubaliano yaliyofikiwa baina ya pande hizo mbili. Aidha, misaada hiyo yaweza kupitia katika utaratibu wa kawaida wa kifedha wa Serikali au kwenda moja kwa moja kwenye miradi husika ambapo Serikali huwajibika kupata taarifa za misaada hiyo.

Aina ya pili, ni misaada kwa ajili ya mipango maalum ya maendeleo au *Programme Grants*, pamoja na ile ya kibajeti ambayo hutolewa na wahisani kwa Serikali ili kuongeza uwezo wa Serikali wa kugharamia mipango yake mbalimbali ya kimaendeleo. Misaada hii huingizwa moja kwa moja kwenye Mfuko Mkuu wa Serikali. Fedha hizi zinalenga zaidi katika kukamilisha miradi au kuanza miradi mipya. Ni kutokana na misaada ya aina hii, Serikali ya Mapinduzi Zanzibar imekuwa ikipata mgao wa asilimia 4.5.

Mheshimiwa Spika, vigezo vinavyotumika kutambua aina hizi za misaada ni maudhui ya misaada yenyewe kama inavyokubalika wakati wa majadiliano baina ya Serikali na wahisani.

Mheshimiwa Spika, tangu mwaka 1964, Serikali ya Muungano wa Tanzania imekuwa ikitoa ruzuku ya fedha (*OC*), ili kuziba pengo linalojitokeza katika Bajeti ya Serikali ya Mapinduzi Zanzibar, kugharamia shughuli mbalimbali za maendeleo. Utaratibu wa mgao wa asilimia 4.5 ya misaada isiyo ya

miradi umeanza kutumika mwaka 1994 kufuatia mapendekezo ya Tume ya Shellukindo. Takwimu tulizonazo zinaonyesha kuwa katika kipindi cha 1994/1995 hadi Januari 2003/2004, Serikali ya Mapinduzi Zanzibar imepata, kupitia chanzo hiki, jumla ya shilingi bilioni 61.167 sawa na asilimia 128.4. Mwaka wa fedha 2000/2001, zilitolewa shilingi bilioni 12.497, ambayo ni asilimia 6.65 na mwaka 2001/2002 zilitolewa shilingi 8.804 bilioni ambayo ni asilimia 5.22. Mpaka kufikia Januari, 2004, Serikali ya Mapinduzi Zanzibar ilikwishapokea shilingi bilioni 9.133 au asilimia 88.6 hivyo kubakiwa na shilingi 1.165 bilioni au asilimia 11.4 hadi kufikia Juni, 2004.

Mheshimiwa Spika, kuanza kazi kwa Tume ya Pamoja ya Fedha inayoongozwa na Mwenyekiti wake, Mheshimiwa William Shellukindo, Mbunge wa Bumbuli, kutatuweka katika nafasi nzuri zaidi ya kuimarisha uhusiano wa kifedha kati ya Serikali ya Muungano na Serikali ya Mapinduzi Zanzibar.

MHE. BAKAR SHAMIS FAKI: Ahsante Mheshimiwa Spika, pamoja na majibu mazuri ya Mheshimiwa Naibu Waziri nina maswali mawili ya nyongeza.

(a) Kwa kuwa *formula* ya mgao ya asilimia 4.5 ilianza miaka kumi iliyopita, je, mgao wa nyuma utalipwa vipi?

(b) Kwa kuwa SMZ inadaiwa na *TANESCO* fedha nyingi tu. Je, isingekuwa vyema deni hilo likalipwa kutokana na mgao ambao SMZ haikulipwa?

WAZIRI WA FEDHA: Mheshimiwa Spika, kama tulivyoeleza kwenye jibu letu la msingi kabla ya Tume ya Mheshimiwa Shellukindo kuundwa, kulikuwa hakuna utaratibu huu wa asilimia 4.5. Tume ya Mheshimiwa Shellukindo, ndiyo iliyopendekeza hiyo asilimia 4.5 na Serikali zote mbili zikakubali na kwa hiyo tukaanza kutekeleza hiyo asilimia 4.5.

Lakini hili ni suala la misaada na matumizi ya misaada ndani ya bajeti, kama hakuna namna ya Serikali ya Muungano inavyoweza kutumia asilimia hizi kwenda kulipia umeme kwa Serikali ya Mapinduzi Zanzibar, hili ni suala la kibiashara, wao watatafuta njia zao za kulipia umeme isipokuwa kama wakitaka wao kama sehemu yao ya matumizi chini ya hiyo 4.5 wakitaka wao kutumia fedha hizi kulipia umeme huo ni uamuzi wao Serikali ya Mapinduzi Zanzibar.

MHE. ABDULLATIF HUSSEIN ESMAIL: Ahsante Mheshimiwa Spika, kwa kunipa fursa ya kuuliza swali la nyongeza. Adamu alimuoa Hawa, ukiuliza lini, kamuo nani, utaambiwa mwulize babu yako aliyekuwepo siku hizo.

Mheshimiwa Spika, swali langu ni kwamba uendeshwaji wa Muungano nadhani ni *cost of the Union*, ninavyoelewa mimi ni kubwa sana. Namwuliza Mheshimiwa Naibu Waziri, je, nani anayelipia gharama kubwa hiyo?

SPIKA: Halitokani na swali la msingi, lakini Mheshimiwa Waziri wa Fedha analo jibu.

WAZIRI WA FEDHA: Mheshimiwa Spika, ni kweli kwamba, gharama za kuendesha Serikali hii ya Muungano ni kubwa na ni kweli vile vile kwamba, gharama hizi hazigharamiwi *pro rata* yaani ukipata huduma hii ulipie ila inalipwa kiujumla kutokana na bajeti tunayoidhinisha hapa Bungeni. Lakini suala zima hili linashughulikiwa bado na Tume ya sasa ya Mheshimiwa Shellukindo, kama tulivyosema kwenye jibu letu.

Mheshimiwa Shellukindo na Makamishna wenzake, wataliangalia tena suala hili na kupendekeza iwe vipi. Kwa hiyo, namwomba Mheshimiwa Mbunge, asuburi mpaka Tume ya Mheshimiwa Shellukindo, itakapokuja na mapendekezo na Serikali zetu kuamua.

Mikoa isiyo na Viwanda Nchini

MHE. VENANCE M. MWAMOTO (k.n.y. MHE. DR. THADEUS M. LUOGA) aliuliza:-

Kwa kuwa mikoa yote isiyo na viwanda hutumika kama soko la bidhaa zinazozalishwa na mikoa yenye viwanda hapa nchini hivyo kila kitu huuzwa kwa bei ya juu mno kwa sababu ya gharama ya usafirishaji.

Je, Serikali ina mpango gani wa kuwapunguzia wananchi wa maeneo hayo uzito wa maisha unaosababishwa na gharama za usafirishaji?

NAIBU WAZIRI WA VIWANDA NA BIASHARA alijibu:-

Mheshimiwa Spika, ningependa kujibu swali la Mheshimiwa Dr. Luoga, Mbunge wa Mbinga Magharibi, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Spika, ni kweli kabisa kuwa baadhi ya mikoa haina viwanda kutokana na sababu mbalimbali ikiwa ni pamoja na ukosefu wa miundombinu. Mikoa mingine kama Dar es Salaam, Arusha, Tanga na Mwanza ina viwanda vingi.

Pamoja na hayo hakuna mkoa unaoweza kujitosheleza wenyewe kutokana na viwanda vilivyopo katika Mikoa hiyo. Ili kujitosheleza bidhaa nyingine lazima ama zitoke mikoa mingine au nje ya nchi.

Mheshimiwa Spika, Serikali ina mpango wa kuboresha miundombinu hususan ya usafirishaji ili kupunguza gharama za usafirishaji wa bidhaa kati ya mikoa na mikoa ya hapa nchini kwa ujumla na hivyo kuwezesha upunguzaji wa bei za bidhaa na kuleta unafuu kwa maisha ya wananchi.

Aidha, Serikali hivi sasa inajitahidi kutengeneza mazingira mazuri ya uwekezaji na ya kufanyia biashara chini ya Sera yake ya ulegezaji wa biashara, ili kuvutia wawekezaji kuanzisha viwanda katika mikoa mbalimbali kwa lengo la kusogeza uzalishaji wa bidhaa karibu na kusaidia wananchi.

Mheshimiwa Spika, ni vyema Waheshimiwa Wabunge wajihusishe kikamilifu katika kuwezesha maeneo yao kuvutia wawekezaji kwa lengo hilo hilo la Serikali.

MHE. IRENEUS N. NGWATURA: Mheshimiwa Spika, nakushukuru sana kwa kunipa nafasi niulize swali moja la nyongeza. Kwa kuwa miundo mbinu muhimu sana ambayo inaonyesha wapi viwanda viwepo ni umeme.

Je, Serikali ina mipango gani ya kuona kwamba maeneo yale ambayo yana raslimali nyingi kama vile madini, mazao yanapewa umeme kwa mfano kama Wilaya ya Mbinga?

SPIKA: Hilo ni swali jipya liletwe kwa njia za kawaida.

ZANTEL Kuruhusiwa Kuanza Mtandao wake Bara

MHE. OMAR JUMA OMAR aliuliza:-

Kwa kuwa mawasiliano ya simu za mikononi ni moja ya huduma muhimu katika sekta ya mawasiliano kwa ajili ya kupashana habari; na kwa kuwa Tanzania zipo Kampuni nyingi za simu za mikononi; je, Kampuni ya *ZANTEL* itaruhusiwa lini kujenga minara yake Tanzania Bara?

NAIBU WAZIRI WA MAWASILIANO NA UCHUKUZI alijibu:-

Mheshimiwa Spika, napenda kujibu swali la Mheshimiwa Omar Juma Omar, Mbunge wa Pandani, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Spika, kimsingi *ZANTEL* haijakatazwa kutoa huduma Tanzania Bara. Inaweza na inaruhusiwa kutumia minara ya *TTCL* na ya Kampuni za simu nyingine za mikononi. Sababu pekee na ya msingi inayosababisha *ZANTEL* isiweze kutumia mfumo wake kutoa huduma za simu Tanzania Bara ni Muda Maalum wa miaka minne uliopewa Kampuni ya Simu ya *TTCL* kutoa huduma zake hapa nchini hususan kwa huduma za simu za kawaida.

Mheshimiwa Spika, napenda kutoa taarifa kuwa muda maalum wa *TTCL* kutoa huduma peke yake utakwisha mwezi Februari, 2005 na Serikali imekwishatamka wazi kuwa baada ya muda huo kumalizika, *TTCL* hawataongezewa muda tena. Kuanzia hapo Kampuni zote ikiwa ni pamoja na *ZANTEL* zitaruhusiwa kutoa huduma hizo kwa mujibu wa taratibu zilizowekwa kupitia Mamlaka ya Mawasiliano Tanzania. Tayari *ZANTEL* na Mamlaka ya Mawasiliano, wameanza majadiliano kuhusu suala hili na taarifa tulizonazo ni kuwa majadiliano yanaendelea vizuri.

Na. 56

Kuangamiza Mazalio ya Mbu

MHE. DR. CHRISANT M. MZINDAKAYA aliliza:-

Kwa kuwa katika miaka kama 30 hivi ya nyuma mbu hawakuwa wanazaliana kwa kiwango kikubwa kama ilivyo sasa; na kwa kuwa kwenye maeneo ya baridi kama vile Ufipa ya Juu, Mbeya, Iringa, Ruvuma, Arusha na sehemu zenye miinuko mikubwa hapakuwa na mbu na kwamba wakati ule Mabwana Afya walikuwa na zana na dawa za kuua vyanzo vya mazalio ya mbu:-

- (a) Je, kwa nini maeneo ambayo hayakuwa na mbu sasa yana mbu?
- (b) Je, isingekuwa vyema kukinga malaria kwa kuweka mipango ya usafi na kuangamiza mazalio ya mbu?
- (c) Je, Serikali inafahamu kuwa ugonjwa wa malaria ndio unaoua watu wengi zaidi kuliko maradhi mengine wakati uwezekano wa kutokomeza ugonjwa huo upo?

NAIBU WAZIRI WA AFYA alijibu:-

Mheshimiwa Spika, kwa niaba ya Waziri wa Afya, napenda kujibu swali la Mheshimiwa Chrisant Majiyatanga Mzindakaya, Mbunge wa Kwela, lenye sehemu ya (a), (b) na (c) kama ifuatavyo:-

(a) Mheshimiwa Spika, ni kweli kabisa kuna baadhi ya maeneo hususan yale ya baridi ambayo hayakuwa na mbu hapo zamani na sasa yana mbu wanaoambukiza ugonjwa wa malaria. Hali hii imejitokeza kutokana na shughuli kadhaa za kibinadamu katika kilimo, ujenzi na uharibifu wa mazingira. Shughuli hizi zimetengeneza mazingira muafaka ya mazalio ya mbu. Aidha, ongezeko la joto Duniani (*Global Warming*) kutokana na kuongezeka kwa joto na kupungua kwa tabaka la *ozone (Ozone Layer)*, kumetengeneza mazingira mazuri kwa mbu kuweza kuzaliana.

(b) Mheshimiwa Spika, Wizara ya Afya bado inazingatia kuwa usafi wa mazingira ni njia kubwa na muhimu katika kupambana na ugonjwa wa malaria pamoja na magonjwa mengine yanayoambukiza. Mikakati ya usafi wa mazingira inafanywa katika ngazi ya Halmashauri ambapo wanashughulikia ukusanyaji na utupaji wa taka na usafishaji wa mifereji ya maji ya mvua. Aidha, elimu kwa wananchi inatolewa kwa ajili ya kujikinga na malaria ikiwa ni pamoja na kuhimizwa kuweka usafi wa mazingira wanamoishi na kufukia madimbwi ya maji.

(c) Mheshimiwa Spika, napenda kumhakikishia Mheshimiwa Mbunge kuwa, Serikali inafahamu kwamba ugonjwa wa malaria ndio unaoua watu wengi zaidi kuliko magonjwa mengine. Aidha, takwimu zetu zinaonyesha kuwa asilimia 30 - 40 ya wagonjwa wa nje husumbuliwa na malaria na asilimia 20 - 25 ya vifo vya watoto hospitalini husababishwa na malaria.

Mheshimiwa Spika, utekelezaji wa mkakati wa kutokomeza ugonjwa wa malaria ni mgumu kwa maana unahitaji fedha nyingi na kutokana na hali ya uchumi wa nchi, jambo hili haliwezekani. Kutokomeza malaria kunategemea zaidi maendeleo ya jumla ya wananchi. Kutokana na ufahamu huo, mwaka 1998 Tanzania kwa kushirikiana na Mashirika ya Kimataifa ya Shirika la Afya Duniani (*WHO*), Shirika la Kuhudumia Watoto (*UNICEF*) na Shirika la Maendeleo la Umoja wa Mataifa (*UNDP*), yalianzisha mkakati maalum wa kupambana na malaria. Mkakati huo unaitwa *Roll Back Malaria*. Mkakati huu ulilenga kupunguza vifo vinavyotokana na ugonjwa wa malaria kwa kiwango cha asilimia 50 ikilinganishwa na hali ilivyo sasa ifikapo mwaka 2010. Katika kipindi hicho, tumepanga kuboresha nyenzo za kupambana na malaria ambazo ni tiba bora na sahihi ya malaria, matumizi ya vyandarua vilivyotiwa dawa na kuongeza juhudi za utafiti na ushirikishwaji wa wananchi.

MHE. DR. CHRISANT M. MZINDAKAYA: Mheshimiwa Spika, nina maswali mawili ya nyongeza.

(i) Kwa kuwa Waziri amethibitisha hapa kwamba mojawapo ya mambo yanayofanya kazi hii isifanyike vizuri ni gharama kwa sababu pesa nyingi zinahitajika lakini atakubaliana na mimi kwamba kwa sasa hivi fedha zinazotolewa kwa ajili ya kuzuia au kuhangaika na ugonjwa wa *HIV* ni nyingi sana kuliko za mbu ambapo tungeweza kufanya vizuri zaidi?

(ii) Kwa kuwa Waziri amekiri kwamba kweli mbu wanazaliana hata katika maeneo ambapo zamani hawakuwepo maana yake ni kusema mbu wanaongezeka kuliko kupungua, atakubaliana na mimi kwamba iko dawa ambayo ikitumika katika maeneo wanakozaliwa mbu inaweza kuuha mbu kabisa na wasizaliane tena kwa wingi?

NAIBU WAZIRI WA AFYA: Mheshimiwa Spika, ni kweli kabisa kwamba, fedha zinazotumika kupambana na ugonjwa wa UKIMWI ni nyingi ukilinganisha na zile za malaria. Lakini nataka nimkumbushe Mheshimiwa Mbunge kwamba, fedha hizi nyingi zinatoka kwa wahisani au tuseme *donor countries* na mara nyingi fedha hizo zinakuwa zimepangiwa wao wenyewe wanaelekeza kwamba fedha hizi zitumike kwa ugonjwa fulani. Kwa hiyo, sio rahisi kubadilisha fedha za matumizi ya kupambana na UKIMWI kuzipeleka kwenye malaria.

Mheshimiwa Spika, kuhusu suala la kupulizia dawa kwenye maeneo ya mazalio ya mbu, jambo hili linaeleweka lakini nilishawahi kusema kabla katika Bunge hili kwamba, tatizo tunalokabiliana nalo hapa ni mambo mawili. Kwanza, gharama za kupulizia dawa katika maeneo ya *eradication* ya malaria, ilishashindikana kutokana na gharama kuwa kubwa. Pili, dawa iliyokuwa inatumika wakati ule (*DDT*) ilionekana ina athari kwa mazingira na kwa hiyo wahisani hawako tayari kuendelea kutoa fedha kwa matumizi ya dawa hiyo.

MHE. ISMAIL J.R. IWVATTA: Mheshimiwa Spika, nakushukuru sana kwa kunipa nafasi niulize swali la nyongeza.

Inasemekana kwamba kati ya maeneo yanayochangia mbu kuzaliana ni makaro na vyoo, sasa sijui kama kuna ukweli wowote juu ya suala hilo. Kama ni kweli je, Serikali kwa utaratibu wa kupunguza gharama haiwezi kuweka utaratibu wa wananchi kuchangia gharama kwa kununua hiyo dawa ili na wao waweze kuchangia kuweka katika hizo sehemu ambapo mbu wanazaliana?

NAIBU WAZIRI WA AFYA: Mheshimiwa Spika, maeneo ambapo mbu wanazaliana ni maeneo yoyote yenye maji yaliyotuama. Kwa maana nyingine sehemu yoyote ambayo ina maji ambayo hayatembei basi hapo inakuwa ni eneo la mazalio ya mbu. Sasa vyoo na makaro ni sehemu moja lakini madimbwi yaliyoko mbele ya nyumba zetu na kadhalika vile vile ni maeneo yanayosababisha tatizo hili.

Mheshimiwa Spika, kwa hiyo, tunachosema hapa ni kwamba, bado kuna umuhimu wa kuhakikisha kwamba, madimbwi yaliyoko katika mazingira ya nyumba zetu yanafukiwa.

Hili suala la kupulizia dawa kwenye makaro na vyoo ni suala ambalo kama nilivyosema kabla, dawa iliyokuwa ikitumika imeonekana kwamba ina athari za kimazingira. Kwa hiyo, endapo tutaendelea kutumia dawa hiyo inaweza kuleta athari nyingine kwa uhai wa binadamu.

Na. 57

Ugonjwa wa Malaria

MHE. KHALIFA MOHAMMED ISSA aliuliza:-

Kwa kuwa ugonjwa wa malaria ni ugonjwa ambao unaongoza kwa vifo vya watu wengi hapa nchini; na kwa kuwa maradhi haya huambukizwa kupitia mbu; na kwa kuwa pamoja na kuwa wajibu wa wananchi wenyewe ni kushiriki katika jitihada za kupambana na maradhi haya:-

(a) Je, Serikali kwa upande wake ina mpango gani wa haraka wa kuweza kuwaangamiza mbu hao wanaosababisha malaria nchi nzima?

(b) Je, pamoja na Serikali na wadau wengine kuhamasisha watu kutumia vyandarua vyenye kuwekwa dawa wakati wa kulala, Serikali itawaeleza nini wananchi kuepokana na kuumwa mbu wakati bado hawajaenda kulala?

(c) Je, kuna ukweli gani wa kitaalam kwamba mbu wanaosababisha malaria ni wale tu wanaouma usiku wa manane?

NAIBU WAZIRI WA AFYA alijibu:-

Mheshimiwa Spika, kabla sijajibu swali la Mheshimiwa Khalifa Mohammed Issa, Mbunge wa Mtambwe, lenye sehemu (a), (b) na (c), kwanza napenda kutoa maelezo mafupi kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Spika, katika miaka ya hamsini na sitini, Shirika la Afya Dunia kwa kushirikiana na Serikali mbalimbali duniani zilizokuwa na matatizo ya malaria nchini mwao, ziliazimia kupambana na mbu wa malaria na kumtokoza (*eradication*). Hata hivyo, lengo hilo halikufanikiwa kutokana na sababu mbalimbali ikiwa ni pamoja na uwezo mdogo wa kifedha. Hivyo, kutokana na kushindwa kwa lengo hilo la awali la kumtokoza mbu, mapambano yalilengwa katika kumdhibiti mbu (*Malaria Control*). Lengo la kudhibiti lilikusudia kuondoa mazalio ya mbu, kuweka mazingira safi (*Environmental Sanitation*), kujikinga kuumwa na mbu kwa kutumia njia mbalimbali zikiwemo matumizi ya vyandarua, kuweka nyavu kwenye milango na madirisha, kutumia dawa za kujipaka/kuchoma na tiba sahihi kwa mgonjwa mwenye malaria.

Baada ya maelezo hayo, kwa niaba ya Mheshimiwa Waziri wa Afya, sasa naomba kujibu swali la Mheshimiwa Khalifa Mohamed Issa, Mbunge wa Mtambwe, kama ifuatavyo:-

(a) Mheshimiwa Spika, mpango uliopo sasa ni kwamba, Wizara yangu inahamasisha wananchi wote na hasa watoto chini ya umri wa miaka mitano na kina mama wajawazito kutumia vyandarua vyenye viatilifu (*Insecticide Treated Nets*), ambavyo tafiti zimeonyesha kwamba vina uwezo wa kupunguza vifo vya watoto chini ya umri wa miaka miwili kwa asilimia 27. Aidha, Wizara yangu inaandaa miongozo ya udhibiti wa mbu wa malaria itakayotumika na Miji, Manispaa na Jiji ili kuwahamasisha wananchi kushiriki kikamilifu katika kazi za udhibiti wa ugonjwa wa malaria katika maeneo yao. Halmashauri zinakumbushwa kutumia sheria zilizopo za kudhibiti mbu wa malaria mijini.

(b) Mheshimiwa Spika, Wizara yangu inasisitiza matumizi ya vyandarua kama kinga thabiti dhidi ya maambukizo ya malaria. Hata hivyo, wananchi ambao hulazimika kukaa muda mrefu nje wakati wa usiku kabla ya kwenda kulala, wanashauriwa kutumia njia nyingine kuzuia wasiumwe na mbu, kama

kutumia dawa ya kujipaka mwilini, kupuliza dawa za kuua mbu ndani ya nyumba zao na kuvaa nguo nzito ili kujikinga na kuumwa na mbu wakati wa maongezi usiku.

(c) Mheshimiwa Spika, tafiti mbalimbali za kibailojia kuhusu maambukizo ya malaria zimethibitisha kuwa nyakati za usiku wa manane ndio hasa kipindi cha maambukizo ya ugonjwa wa malaria kwa mbu jike aina ya *Anopheles*.

MHE. TEDDY L. KASELLA-BANTU: Mheshimiwa Spika, nashukuru kwa kuniona. Pamoja na majibu mazuri ya Mheshimiwa Naibu Waziri, naomba kuuliza swali dogo la nyongeza.

Kwa kuwa wananchi wetu wengi wanatumia nazi katika kupika chakula na kuungia mboga hasa wa Pwani, Visiwani na hata Bara sasa hivi; na kwa kuwa *by product* ya nazi ambayo ni vifuu ni dawa tosha sana kwa kuua mbu au kuzuia mtu asiumwe na mbu; je, Serikali ina mikakati gani kuelimisha elimu hii wakati wanapokaa nje watu wachome vifuu? (*Kicheko*)

NAIBU WAZIRI WA AFYA: Mheshimiwa Spika, Wizara yangu haina taarifa ya kwamba vifuu vinasaidia kuua mbu. Kwa hiyo, napenda kumwomba Mheshimiwa Mbunge kama ana ushahidi wa utafiti wa jambo hilo basi atufikishie ili Wizara yangu iweze kulifanyia kazi, kinyume chake vifuu vya nazi kama vitatupwa ovyo vinaweza kuwa ni maeneo ambapo maji yanakaa na kusababisha mbu wazaliwe zaidi. Kwa hiyo, napenda kuwahakikishia kwamba, endapo Mheshimiwa Mbunge atanifikishia taarifa hizo, Wizara yangu haitasita kufanyia kazi. (*Kicheko/Makofi*)

MHE. HAMISI J. NGULI: Mheshimiwa Spika, nashukuru kwa kunipa nafasi ya kuuliza swali moja la nyongeza.

Kwa kuwa viatilifu vinavyowekwa kwenye vyandarua vimeonyesha kuua mbu wakati wa usiku mbu akitua kwenye vyandarua hivyo, je, isingekuwa busara kuchukua vile viatilifu kuvika kwenye maji na ku-*spray* katika mazingira ya nyumba ili mbu wanapotua katika sehemu hizo waweze kufa?

NAIBU WAZIRI WA AFYA: Mheshimiwa Spika, ni kweli kabisa kwamba, viatilifu hivi tunavyozungumzia vina uwezo wa kuua mbu kwa hiyo ni dawa ambayo inaweza kutumika katika kuua mbu maeneo mbalimbali. Sababu ya kuweka viatilifu hivi katika vyandarua ni kwamba, hapo tutakuwa na uhakika wa kumdhibiti mbu katika kile kipindi nilichosema cha usiku wa manane ambapo maambukizo ni makubwa zaidi na hilo linapunguza gharama endapo tutakuwa tunapulizia tu katika nyumba na katika sehemu zote kwa kweli gharama itakuwa kubwa mno kiasi kwamba Serikali haitakuwa na uwezo wa kuweza kugharamia upulizaji wa dawa hii kila maeneo.

Na. 58

Nchi ya Kenya Kuzuia Maji ya Mto Chala Kuingia kwenye Ziwa Jipe

MHE. JOHN E. SINGO (k.n.y. MHE. PROF. JUMANNE A. MAGHEMBE) aliuliza:-

Kwa kuwa Mto Chala unatokea kwenye Mlima Kilimanjaro na unapeleka maji yake kwenye Ziwa Jipe kupitia nchini Kenya na kwa kuwa wakulima wa Kenya wamezuia maji ya Mto huo yasiingie kwenye Ziwa Jipe na badala yake wamejenga viziuzi/mifereji ambayo inaelekeza maji yote kwenye mashamba yao jambo ambalo limeleta athari kubwa sana ikiwa ni pamoja na kuwepo na dalili za kukauka kwa Ziwa hilo.

Je, Serikali imechukua hatua gani ya kuitaka Serikali ya Kenya kuzingatia/kuheshimu Mikataba ya Kimataifa na kwa kufanya hivyo iachie maji ya Mto Chala ili yaweze kuendelea na safari yake kuelekea kwenye Ziwa Jipe?

NAIBU WAZIRI WA MAJI NA MAENDELEO YA MIFUGO alijibu:-

Mheshimiwa Spika, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Profesa Jumanne A. Maghembe, Mbunge wa Mwanga, kama ifuatavyo:-

Kwanza kabisa, naomba ieleweke kwamba, Chala ni *Crater Lake* na sio Mto. Kwa maana hiyo hakuna Mto Chala unaopeleka maji katika Ziwa Jipe kwa kupitia nchini Kenya badala yake Mto Lumi unaoanzia kwenye Mlima Kilimanjaro ndio unaopeleka maji yake kwenye Ziwa Jipe. Aidha, chini ya *Crater* ya Chala upande wa Kenya kuna chemchemi ambazo zinatiririsha maji kwenye Mto Lumi.

Mheshimiwa Spika, Serikali yetu kupitia Wizara ya Ardhi, imekamilisha utambuzi wa mipaka ya Tanzania na Kenya katika eneo la Ziwa Jipe. Hivyo basi, ni muhimu hivi sasa nchi hizi mbili kukubaliana kufanya uchunguzi wa kitaalamu ili kufahamu kwa undani vyanzo vya maji maeneo haya na athari za matumizi yake katika shughuli za kiuchumi na kijamii.

Mheshimiwa Spika, hivi sasa inafahamika kuwa Ziwa Jipe limefunikwa na magugu maji aina ya *Typha* hasa upande wa Tanzania. Uwezekano wa kuondoa magugu hayo bado haujapatikana kutokana na mizizi yake kukita chini ya Ziwa ingawa jitihada mbalimbali za Serikali yetu na Jumuiya ya Afrika Mashariki zinaendelea. Hili nalo linachangia kupungua kwa maji ya Ziwa hilo.

Mheshimiwa Spika, naomba Bunge lako Tukufu lielewe kwamba, kwa kuwa hivi sasa hakuna mkataba baina yetu na Serikali ya Kenya unaosimamia matumizi ya rasimali za maji katika eneo husika, Kenya haijakiuka mkataba wowote baina yake na Tanzania wala Kimataifa kwa matumizi ya maji hayo.

MHE. JOHN E. SINGO: Mheshimiwa Spika, kwanza nakushukuru kwa kunipa nafasi ya kuuliza swali la nyongeza. Pili, namshukuru Mheshimiwa Naibu Waziri, kwa kutoa majibu mazuri na kutoa ufafanuzi wa Mto ambao unapeleka maji katika Ziwa Jipe. Lakini pamoja na maelezo yake mazuri nina swali moja dogo la nyongeza. Je, Serikali kwa kuzingatia kwamba Ziwa Jipe linaelekea kukauka, ina mpango gani wa makusudi wa uvunaji wa maji ya mvua na uhifadhi wa mazingira katika kulinusuru lisikauke?

NAIBU WAZIRI WA MAJI NA MAENDELEO YA MIFUGO: Mheshimiwa Spika, *point* aliyoielezea Mheshimiwa Mbunge ni muhimu sana ambayo tumeiweka kwenye sera zetu kwamba uvunaji wa maji ya mvua isiwe kwa ajili ya Maziwa au kwa ajili ya *any water board* lakini pia kwenye nyumba zetu tunazoishi tuweke umuhimu wa kuvuna maji ya mvua ili kuweza kuongeza upatikanaji wa maji kwa matumizi ya majumbani na sehemu nyingine. Kwa hiyo, kutokana na nilivyoieleza kwamba *study* inabidi ifanyike kuangalia matumizi ya maji upande wa Kenya yanaathiri vipi maji katika Ziwa Jipe, ni vigumu sana kwa sasa hivi kueleza kama maji ya mvua ndio mchango mkuu kwenye Ziwa au maji ya chemchemi yanayotokea upande wa Kenya lakini Serikali zote mbili pamoja na Jumuiya ya Afrika Mashariki, tunajitahidi kutatua tatizo hilo ili tuwe na uhakika ni hatua zipi tuzichukue.

Na. 59

Uanachama wa Zimbabwe katika Jumuiya ya Madola

MHE. BAKARI M. MBONDE aliuliza:-

Kwa kuwa hivi karibuni Jumuiya ya Madola imesitisha uanachama wa Zimbabwe na kusababisha nchi hiyo kujitua katika Jumuiya hiyo:-

- (a) Je, ni sababu zipi za msingi zilizoifanya Jumuiya hiyo kusitisha uanachama wa nchi ya Zimbabwe?
- (b) Je, Serikali ya Tanzania inaziafiki sababu hizo?
- (c) Je, Tanzania imepata athari zipi kutokana na nchi ya Zimbabwe kujivua uanachama katika Jumuiya hiyo?

NAIBU WAZIRI WA MAMBO YA NJE NA USHIRIKIANO WA KIMATAIFA alijibu:-

Mheshimiwa Spika, kwa niaba ya Mheshimiwa Waziri wa Mambo ya Nchi za Nje na Ushirikiano wa Kimataifa, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Bakari Muhema Mbonde, Mbunge wa Rufiji, lenye sehemu (a), (b) na (c) kama ifuatavyo:-

(a) Jumuiya ya Madola haikutitisha uanachama wa Zimbabwe bali iliiwekea vikwazo isishiriki kwenye vikao vya Jumuiya hiyo kwa madai kuwa uchaguzi uliofanyika mwaka 2002 haukuwa huru na wa haki na hivyo kupelekea kwa uvunjaji wa haki za binadamu. Msimamo huu unatetewa na nchi kubwa katika Jumuiya hiyo hususan Uingereza na Australia.

(b) Serikali haiafiki sababu hizo. Tatizo kubwa la Zimbabwe ni ardhi. Baada ya Serikali ya Zimbabwe kuwanyang'anya Wazungu wachache waliohodhi ardhi kubwa na kuwapa watu wasio na ardhi, ndipo nchi zilizoendelea zilipokerwa na hatua za Rais Mugabe za kugawa ardhi na hivyo kuanza shutuma mbalimbali dhidi ya Serikali hiyo. Nchi za *SADC* zilitoa tamko la kueleza kusikitishwa kwao na hatua ya kuendeleza vikwazo dhidi ya Zimbabwe katika kikao cha Jumuiya ya Madola, kilichofanyika Desemba, 2003 huko Abuja - Nigeria. Hatua ya kuendeleza vikwazo hivyo ilipelekea Serikali ya Zimbabwe kuamua kujitoa kabisa kwenye Jumuiya hiyo.

(c) Tanzania inaweza kuathirika kwa namna mbili. Kwanza, kwa kuwa Zimbabwe ni mwanachama wa *SADC*, huenda Mataifa tajiri yanayoshabikia kuendelezwa vikwazo dhidi ya Zimbabwe yakapunguza au kusimamisha misaada kwa *SADC* na nchi nyingine za *SADC* ikiwemo Tanzania zikaathirika. Hata hivyo, nchi za *SADC* zinasimama kidete katika suala hili kwa kusimamia na kutetea kwa pamoja maslahi ya nchi zao.

Pili, aidha, kwa kuwa Zimbabwe si mwanachama tena wa Jumuiya ya *Commonwealth*, basi Tanzania na nchi nyingine zinazoendelea ambazo ni wanachama wa Jumuiya hiyo ya *Commonwealth*, zimepoteza rafiki na mwenza mzuri katika kutetea maslahi ya Mataifa hayo yanayoendelea ndani ya Jumuiya ya *Commonwealth*.

MHE. DR. JOHN S. MALECELA: Mheshimiwa Spika, nakushukuru sana kwa kunipa nafasi hii ya kuuliza swali la nyongeza.

Kwa kuwa nchini Zimbabwe ni kweli kwamba ardhi kubwa ya Waafrika imenyang'anywa na Wazungu na sasa ni suala la namna ya kuwarudishia hawa wenye ardhi na ugomvi mkubwa sana ni juu ya fidia. Wale Wazungu waliochukua ardhi bure wanataka fidia, je, haingeweze kana sisi marafiki wa Zimbabwe kupitia *SADC* tukajaribu kuushawishi ulimwengu tukafanya kama mchango hivi kuiwezesha Serikali ya Zimbabwe iwalipe hawa Wazungu hiyo fidia ili kuondokana na matatizo haya tuliyonayo yanayoleta chuki na kubwa kuiandama Serikali ya Zimbabwe bila sababu?

NAIBU WAZIRI WA MAMBO YA NJE NA USHIRIKIANO WA KIMATAIFA: Mheshimiwa Spika, napenda kukumbusha kwamba, mapatano ya Lancaster ya mwaka 1979 yalipelekea mambo mawili. Jambo la kwanza ni kwamba, Serikali ya Uingereza na Serikali ya Marekani ziliahidi kutoa dola bilioni mbili ili kusaidia kufidia ardhi ambayo itanyang'anywa kwa Wazungu wachache ambayo ni hekta milioni 11 ili wapewe Waafrika ambao ama hawana ardhi au walitimuliwa katika maeneo yale na kupelekwa maeneo mengine. Mapatano yale pia yalisisitiza kwamba, katika kipindi cha mwanzo cha miaka 10 tokea Zimbabwe kupata uhuru, suala la kulipa fidia halipo na Serikali isishughulikie suala hilo. Kwa hiyo, ilipokamilika miaka 10 ya mwanzo ambapo ilikuwa mwaka 1991 Serikali ya Zimbabwe iliamini kwamba ahadi iliyotolewa ya dola bilioni mbili zingeanza kutolewa lakini hazikutolewa badala yake zikatoka kama dola milioni ishirini tu ambazo pia hazikutolewa mara moja zilitolewa kwa awamu. Kwa hiyo, Serikali ya Zimbabwe ikapitisha sheria ya kubadilisha ule mkataba wa kugawa ardhi na sheria ile ikapitishwa mwaka 1991 lakini Serikali ya Zimbabwe haikuwa na fedha za kutekeleza mradi ule wa kugawa ardhi na ndio maana kumekuwa na kusukumana kipindi chote hicho kwamba Serikali ya Uingereza na Marekani bado hazijatimiza ahadi zao.

Mheshimiwa Mbunge anauliza je, nchi za Kiafrika na zinazoendelea hivi haziwezi kushawishi nchi kama Uingereza na Marekani au nchi nyingine zozote duniani kuchangia au kushinikiza nchi hizi zitoe fedha au wao wenyewe kuanzisha mfuko?

Napenda kumhakikishia Mheshimiwa Mbunge kwamba, jambo hilo ndilo linalofanyika hivi sasa, linafanyika kwa maana ya kutia shinikizo Serikali ya Uingereza na Marekani kuanza kutimiza ahadi waliyoitoa kwa sababu ahadi ile imo katika mkataba na waache kupiga maneno tu na kuanzisha visingizio tofauti vingine ambavyo ni kusema kwamba Zimbabwe hakuna demokrasia, utawala bora, kuheshimu haki za binadamu ambavyo si kweli hata kidogo, ni visingizio vinavyotumiwa tu. Kwa hiyo, nasema waache kutumia visingizio watekeleze ahadi yao waliyoitoa.

Mheshimiwa Spika, napenda kusema kitu kimoja, Serikali ya Zimbabwe haikusema hata kidogo kwamba imenyang'anya ardhi za hawa Wazungu bila ya fidia, ilichosema ni hivi, kwanza mashamba ambayo yatachukuliwa ni yale mashamba ambayo mtu mmoja anamiliki zaidi ya shamba moja yaani shamba la 2,3,4,5 shamba la kwanza linalomilikiwa na watu binafsi halitachukuliwa.

Pili, inasema kwamba, hata yaliyochukuliwa yatalipiwa fidia ya wakati ule yalipochukuliwa lakini sio mbuga zile zilizosalia yaani mtu kama ekari 300,000 lakini kaendeleza tuseme ekari 4,000 tu Serikali ipo tayari kwa mujibu wa mapatano ya Lancaster kumlipa mkulima yule kwa sehemu aliyoiendeleza kama kajenga nyumba, kachimba kisima, kitu chochote alichofanya atalipwa fidia ya wakati ule kilipochukuliwa lakini hawezi kulipwa juu ya mbuga zilizosalia ambazo ni ekari tuseme maelfu kwa maelfu ambazo hawakununua wengi wao wamenyang'anya na kupora tu. Kwa hiyo, hivyo ndivyo ilivyosema Serikali ya Zimbabwe lakini taarifa hizi hazitolewi wala wakubwa wanaohusika na suala hili hawako tayari hata kidogo kukubali taarifa hizi na kuzielezea, lakini huo ndio ukweli. *(Makofi)*

SPIKA: Waheshimiwa Wabunge, muda wa maswali umekwisha na maswali yamekwisha. Sina matangazo isipokuwa labda niseme tu kwamba, kwa Muswada uliopo kwenye *Order Paper* ya leo nimeshapata maombi ya wachangiaji 14. Kwa hiyo, inaelekea Muswada huu utatufikisha mpaka jioni, wanaojiandaa kuchangia Muswada wa pili ule wa Ardhi naona wajiandae kwa Jumatatu. *Agenda* inayofuata Katibu.

UCHAGUZI WA WAJUMBE WA BUNGE LA AFRIKA

SPIKA: Kabla hatujaanza, nitoe maelezo kwamba utaratibu uliowekwa ni kwamba, wgombea wa kila kundi watajieleza halafu tutapiga kura za kundi hilo kabla hatujaenda kundi la pili na la tatu, tukiacha wajieleze wote tutasahau. Huo ndiyo utaratibu tulioweka. Sasa tunaanza lakini kwa kuwa ningependa Mheshimiwa Naibu Spika, naye apate uzoefu wa kuongoza mambo haya, hebu njoo Mheshimiwa Naibu Spika ukalie Kiti. *(Makofi)*

Hapa Naibu Spika (Mhe. Juma J. Akukweti) Alikalia Kiti

DEPUTY SPEAKER: Waheshimiwa Wabunge, kazi inianza, lakini kabla hatujaanza pengine ni vizuri tukatazama zile kanuni zetu. Rule No. 9 of our election procedures, read like this: "Before the voting exercise takes place on election day, each candidate shall be given an opportunity to appear before the voters assembly in an ordinary sitting of the National Assembly and address them in English for the such a length of time and answer such number of questions if any as may be determined by the Speaker for that purpose. So for these our tradition dictate that we give three minutes for each candidate to give his speech in front of the Assembly". That is rule No. 9.

May be also I should read rule No. 12 (1): "Immediately after all votes have been placed in the ballot box and before the ballot boxes are removed from the Assembly for counting the vote, the Speaker shall appoint one counting agent for the candidate in each of the groups specified in rule No. 5(a), provided that any candidate who wishes to appoint his or her own counting agent, may do so by submitting the name of that agent to the Speaker immediately after appointment by the Speaker have been announced". Sasa hizo ndiyo regulations. One, you have to address us in English.

Sasa la pili, not necessarily for the ordinary Members of Parliament who are not contesting, not necessarily that you are asked questions in English, you may put your question across in Swahili if you feel that you will be understood clearly by asking in Kiswahili, but preferably you do it in English. Because

the regulations say candidates will address in English, sasa hiyo not the other Members of Parliament for the sake of clarity, otherwise you can choose your language, whichever language you want to use.

So, the first group katika hili, I think campaign is ended, I don't think you have to campaign right now. So, group (A) - the Women Group. Please, may I request those who are contesting in this group to go out of the Assembly? Those are Dr. Aisha Omar Kigoda and Ambassador Getrude Ibengwe Mongella. Please can you leave the Chamber?

The advice I am getting from the Clerk of the National Assembly is that, all of those who are contesting should leave the Assembly, all of them. *(Applause)*

(Here all Members who are contesting left outside the Chamber)

DEPUTY SPEAKER: Okay, I assume all of those who are contesting are outside the Chamber right now. Okay, Clerk can you call the names?

DEPUTY SPEAKER: Honourable Dr. Aisha Kigoda, you are given three minutes to give your speech and ask for votes and you will be asked three questions if any, please go ahead.

HON. DR. AISHA O. KIGODA: Honourable Deputy Speaker, Honourable Members of Parliament, good morning?

MEMBERS: Morning.

HON. DR. AISHA O. KIGODA: My name is Dr. Aisha Omar Kigoda, I am a Member of Parliament, Special Seats, CCM. I am standing in front of you requesting for your votes, so that I can be one of the representative to represent Tanzania in the Pan-African Parliament. I am a Medical Doctor by profession, most of you have got my CVs and have gone through them and being a Member of Parliament from this House, I am in a position to confirm to you that if you vote for me as far as the vision of the AU and the objectives of the AU is concerned I am in a position to represent you, so that I can be one of them and I can be in position to work for my country.

Please Honourable Deputy Speaker and Honourable Members of Parliament, I humbly request you to give me your votes, so that I can represent you. And I can assure you that I won't let you down. Thank you very much. *(Applause)*

DEPUTY SPEAKER: Any question?

MEMBERS: No.

DEPUTY SPEAKER: All of us know that in the process of campaign we are not supposed to clap hands, you just listen and keep quite and make up your mind, when you get your ballot paper you vote. Any question?

MEMBERS: No.

DEPUTY SPEAKER: Honourable Dr. Aisha Kigoda you are now allowed to sit.

HON. DR. AISHA O. KIGODA: Thank you, please vote for me, please I humbly request your vote, thank you very much.

DEPUTY SPEAKER: You can take your position. Next.

Honourable Ambassador Getrude Mongella, you are given three minutes to make your speech and ask for votes from Members of Parliament.

HON. AMBASSADOR GETRUDE I. MONGELLA: Honourable Deputy Speaker, thank you very much, Honourable Members of this Parliament, Excellencies Ladies and Gentlemen,

It gives me a great honour and privilege today to stand in front of you soliciting for votes, which will enable me to join the Pan-African Parliament. This is one of the most important bodies in Africa at this juncture when we are making a turning point in the development of the continent. I have circulated my CV together with information given by the Parliament and I only want to make one correction, a matter of fact, I was described as a Member of Parliament from the Special Seats, but I am a Member of Parliament from Ukerewe Constituency. After that correction, I would like to assure you that if you give me your vote with that track record of my service in this Nation and in Africa and at the International level, I will never let you down, I will serve you, I stand for Africa, I stand for my country, Tanzania. Thank you very much. *(Applause)*

Before, I was just letting you the information think but the most important thing, which brought me here, was to humbly ask all of you to give me your votes. Please cast your vote on Getrude Ibengwe Mongella.

DEPUTY SPEAKER: Any question?

MEMBERS: No.

DEPUTY SPEAKER: Any question?

MEMBERS: No.

DEPUTY SPEAKER: Honourable Ambassador Getrude Mongella, you are now allowed to take your seat in the House.

HON. AMBASSADOR GETRUDE I. MONGELLA: Thank you and thank you all of you. *(Applause)*

DEPUTY SPEAKER: Okay, the Returning Officer. I know in the process like this, being the hot, is very tricky, please pay attention to the instructions that are either given by me or the Returning Officer. Now we are going to distribute the ballot papers. Okay do it fast, we don't have much time. Yes Honourable Dr. John Malecela.

HON. DR. JOHN S. MALECELA: Honourable Deputy Speaker, I would like to get your guidance, that normally before voting we ring the bell. So, that those who are outside at least will know now the process of voting is about to start, so that they can come in. May I get your guidance whether that can be done?

DEPUTY SPEAKER: Honourable Dr. Malecela you are absolutely correct. We assumed that in the hot election like this, most of us are in the House. But anyway is a procedural please can you ring the bell?

(Here the bell rang in order for all Members who are outside the Chamber to come back inside the Chamber)

(Here the ballot papers were distributed)

DEPUTY SPEAKER: Okay, I think everyone has voted, one has a ballot paper and he has already cast his vote. Do you have boxes there? Okay, there is nothing in these boxes, okay? Haya anzeni kukusanya.

(Here the ballot papers were collected)

DEPUTY SPEAKER: Have you collected all the ballot papers? Okay, now, according to rule No. 12, I have to appoint agents on behalf of the House. But the real counting will be done by our Officers of Parliament. So, the following I have appointed to do that job, Honourable Isaac Cheyo from the Opposition, Honourable Estherina Kilasi from the Women Group, Honourable Mgana Msindai from the Men Group, Honourable Haroub Said Masoud from the Zanzibar group.

So, these four will be in the Speaker's Lounge together with Officers of the Parliament, for the purpose of counting. But the same rule allows the candidates to nominate their own agents. So, may I request Honourable Dr. Aisha Kigoda to nominate your agent?

HON. DR. AISHA O. KIGODA: Honourable Deputy Speaker thank you, I am nominating Honourable Bahati Ali Abeid. *(Applause)*

DEPUTY SPEAKER: Honourable Ambassador Getrude Mongella your nomination?

HON. AMBASSADOR GETRUDE I. MONGELA: Honourable Deputy Speaker, I have the pleasure to appoint Honourable Esther Nyawazwa to represent me on the counting. *(Applause)*

DEPUTY SPEAKER: So all of you who have been mentioned, can you come in front here? Okay, now you can join the Officers of the House. You will be counting here behind this chair, that in the Speaker's Lounge?

Okay, the Returning Officer, next.

Members of Parliament from Tanzania Zanzibar

DEPUTY SPEAKER: Honourable Omar Mjaka Ali, you are given three minutes to make your presentation and you will be asked three questions if any. You can start.

HON. OMAR MJAKA ALI: Thank you. Honourable Deputy Speaker, Honourable Parliament Sir, Honourable all Ministers, Honourable Leader of the Opposition, Honourable all Members of the Parliament.

I, Honourable Omar Mjaka Ali, Member of Parliament of Vitongoji Constituency in Pemba Island, Zanzibar, Tanzania. I am standing here for one reason; I want your vote to join the Pan-Africa Parliament. *(Laughter/Applause)*

My age is 43 years old, my education is secondary school, I train of Police Force of Tanzania. In Police Force I was learning laws, political, investigation, English and strength.

Honourable Members of Parliament, in our Africa we have many problems, the people of Africa, I want this chance to participate to support many problems from our children, women and young people. I am standing here not to joke, I am serious, I want your vote. *(Applause)*

Honorable Deputy Speaker and all Members of Parliament, the main target of Africa Union is to improve economy. Without a good security in Africa, without a two compromise in Africa, without a good education for all children in Africa, Africa will not improve its economy. I want your votes. *(Laughter)*

DEPUTY SPEAKER: Order! I think I made myself very clear. You are not allowed to clap your hands or shout. Please give him chance to be heard. So any question for him?

MEMBERS OF THE PARLIAMENT: No questions.

DEPUTY SPEAKER: Honorable Omar Mjaka Ali, you can take your seat. You can call the next contestant. Honorable Ambassador Ahmed Diria, you are given three minutes to make your speech and ask for votes from the Members of Parliament.

HON. AHMED HASSAN DIRIA: Thank you very much Mr. Deputy Speaker for granting me this opportunity to stand in front of this August Assembly and to request for vote. The reason behind my asking to be voted in for the African Parliament is that we want to continue with creditability and the role, which United Republic played right back during the liberation.

Now, we have left the liberation, we have succeeded and we are entering the new phase in the continent of Africa, that is phase of pre-reconstruction of Africa. And because we have a blue print and that is NEPAD, I think it is the right time for us in the continent and utilize his forum of Parliament to have a better under a negotiating position with advancement.

Therefore, my request is to foster the ideals, the philosophy and the ideas of the great leaders of Africa, that is Nyerere, Nkrumah and Nasal on Pan Africanism. Therefore, these who are by intention is not the question of a prestige, but is a question to continue presenting the United Republic of Tanzania effectively at this August body of the Pan African Parliament. And I think I deserve to be voted. Thank you.

DEPUTY SPEAKER: Do you have any questions for him?

MEMBERS OF THE PARLIAMENT: No questions.

DEPUTY SPEAKER: Any questions?

MEMBERS OF THE PARLIAMENT: No questions.

HON. AHMED HASSAN DIRIA: I am told I can said in Swahili, naomba kura zenu.

DEPUTY SPEAKER: Any questions?

MEMBERS OF THE PARLIAMENT: No questions.

DEPUTY SPEAKER: Honorable Ahmed Diria, you are allowed to leave. But those who are coming specified that you are address in English and you made it perfect, but no Kiswahili.

HON. AHMED HASSAN DIRIA. Thank you Sir.

DEPUTY SPEAKER: So the next candidate. Honorable Dr. Haji Mwita Haji, you are now given three minutes to make your speech and ask for votes. And you will be asked three questions if any from Members of Parliament. You can now start.

HON. DR. HAJI MWITA HAJI: Thank you Honorable Deputy Speaker, Honorable Prime Minister, Honorable Members of Parliament, Ladies and Gentlemen; I am in front of you here initially being a candidate for this Pan-African Parliament. However, due to certain circumstances without being convinced by anybody, I came to decide that I had to withdraw. *(Applause)*

Unfortunately, due to the regulations I was late to inform the Clerk. Therefore, honestly I am taking this opportunity in front of you to ask for your pardon and forgive me for all those whom had been in favour of me that on this day, I would kindly request you not to vote for third name known as Dr. Haji Mwita Haji. Thank very much indeed. *(Applause)*

DEPUTY SPEAKER: Honorable Members of Parliament, rule number 6(4), I read that one: "After being validly nominated a candidate may withdraw his candidature by notice in writing, signed and delivered by him to the Returning Officer not later than four o'clock in the afternoon of the day following

the nomination day. Thereafter no withdraws shall be except.” This is the rule. So we follow the rules, we don’t accept, anybody who want to vote for him is free to vote for him. Any questions?

MEMBERS OF THE PARLIAMENT: No questions.

HON. DR. HAJI MWITA HAJI: Thank you very much indeed.

DEPUTY SPEAKER: Honourable Dr. Haji Mwita Haji you can now take your seat. Honourable Remidius Edington Kissassi, you are given three minutes to make your speech and ask for votes. And you will be asked you three questions if any. Please go ahead.

HON. REMIDIUS E. KISSASSI: Honourable Deputy Speaker, Honourable Prime Minister, Honourable Members of Parliament, Ladies and Gentlemen, good morning.

My name is Remidius Edington Kissassi, Member of Parliament from Dimani Constituency. I wish to confirm that a Curriculum Vitae of me as given office of Speaker is correct and true.

Honorable Members of Parliament, it is my pleasure and indeed my privilege to stand before this August Assembly to request you for a vote. Your votes will enable me to contribute to the process of promoting peace, security and stability in Africa to the development of the cultural, social and economic programs of our people in Africa. And also to nature the democracy and good governance which we need in our Continent.

Honorable Deputy Speaker, Honourable Prime Minister, Honourable Members of Parliament, please give me your votes. Thank you.

DEPUTY SPEAKER: Any questions to him?

MEMBERS OF THE PARLIAMENT: No questions.

DEPUTY SPEAKER: Okay, Honourable Remidius Kissassi, you can now take your seat in House. Honourable Dr. Suleiman Juma Omar, you are now given three minutes to make your speech and ask for vote. You will be asked three questions if any. Please go ahead.

HON. DR. SULEIMAN JUMA OMAR: Thank you, Honourable Deputy Speaker, Honourable Prime Minister, Honourable Ministers and Junior Ministers, Honourable Members of Parliament, goodmorning.

As you are aware that I am contesting for a seat for Pan-African Parliament from Zanzibar group. And you are aware that and I am sure that you have received my brief explanation yesterday from the pigeonholes. I stand here to request you for your votes, so that I can be one of the Members of Pan-African Parliament from Tanzania. So I kindly ask you and request you to vote for me, so that I can be a Member of Parliament from Tanzania. Thank you very much.

DEPUTY SPEAKER: Any questions to him?

MEMBERS OF THE PARLIAMENT: No questions.

DEPUTY SPEAKER: Do you have any questions?

MEMBERS OF THE PARLIAMENT: No questions.

DEPUTY SPEAKER: Okay, Honourable Dr. Suleiman Juma Omar, you are now allowed to take your seat.

HON. DR. SULEIMAN JUMA OMAR: Thank you.

DEPUTY SPEAKER: Honorable Kidawa Hamid Saleh, you are given three minutes to make your speech and ask for votes from your colleagues. And they will ask you three questions if they have any. Please go ahead.

HON. KIDAWA HAMID SALEH: Honorable Deputy Speaker of the House, Honorable Members of Parliament, my colleagues, good morning and happy new year.

After working together for about three years now. I don't think that there is a need for me to introduce myself to you, as I believe you all know me. Beside I did circulate information regarding my education and employment background to each of you through our pigeonholes. I hope you got a chance to give a grant on them.

Honorable Members of Parliament now the purpose of my standing here at this hot podium indeed is very hot now, is to request or rather begs for your vote.

Please, Honorable Members of Parliament, do give your concerned to enable me be a Member of Pan-African Parliament. My sisters and brothers from the Opposition, please open the door for me to enter Pan- African House. My brothers and sisters from the Ruling Party please vote for me, vote for Kidawa. Thank you very much and god bless you all. *Shikamooni Waheshimiwa Wabunge. (Laughter)*

DEPUTY SPEAKER: Any questions?

MEMBERS OF THE PARLIAMENT: No questions.

DEPUTY SPEAKER: Honorable Kidawa Hamid Saleh, you can now take your seat in the House. Now voting starts. Please can you ring the bell?

(Here the bell rang)

DEPUTY SPEAKER: Okay, you can distribute the ballot papers.

(Here the ballot papers were distributed)

DEPUTY SPEAKER: May be let me draw you attention to the ballot paper you have, in this group you only vote for one candidate. Only one candidate. If you vote for two, your ballot paper will be nullified.

(Here the ballot papers were collected)

DEPUTY SPEAKER: Okay, have you already casted your vote? Anybody who doesn't have a ballot paper? *Fanyeni haraka tuna kazi kubwa. Kusanyeni haraka.*

Honorable Omar Mjaka Ali, can you nominate your agent? Do you have one particular name?

HON. OMAR MJAKA ALI: I trust them.

DEPUTY SPEAKER: Okay, Honorable Ambassador Ahmed Hassan Diria, do you have one particular name? You trust them.

HON. AHMED HASSAN DIRIA. Yes.

DEPUTY SPEAKER: Honorable Dr. Haji Mwita Haji?

HON. DR. HAJI MWITA HAJI: I trust them.

DEPUTY SPEAKER: He trust them okay, Honorable Kissassi?

HON. REMIDIUS E. KISSASSI: I trust them.

DEPUTY SPEAKER: You trust them, okay. Honorable Dr. Suleiman Juma Omar?

HON. DR. SULEIMAN JUMA OMAR: I trust them.

DEPUTY SPEAKER: You trust them okay, Honorable Kidawa Hamid Saleh?

HON. KIDAWA HAMIS SALEH: I trust them.

DEPUTY SPEAKER: You trust them okay, now you can send them. Next group Returning Officer.

MEMBERS FROM THE OPPOSITION

DEPUTY SPEAKER: Now we are voting for the opposition, Honourable Dr. Amani Walid Kabourou. Honorable Dr. Amani Walid Kabourou, you are now given three minutes to make your speech and ask for your votes. Also they may ask you three questions if they have any question. Please go ahead.

HON. DR. AMANI W. KABOUROU: Thank you Honorable Deputy Speaker, Honorable Members of Parliament goodmorning. I am truly honored to stand here before you asking you to elect me to the newly formed Pan-African Parliament of the African Union.

Honorable Members of Parliament, I am sure you are aware that this Parliament is about building a new and strong Africa in relation to other continents. Really what do we need in this Parliament from Tanzania? Tanzania being one of the fifty-three nations of Africa that come together to form this Parliament. I have say that we probably need patriotism, we certainly need patriotism, we don't need ideology in this August Body because what we are trying to do is to bring about African solidarity. So that when we compete against other continents, we will be in a better position to salvage what is ours. I said some of my comments, I am sure you have read that African today is generally known as a marginalized continent. And what should we do to get Africa out of this marginalization? I think we have to have a programs and those programs have to be steered in such a way and by such people who have the requisite knowledge and experience. Thank you, I thought I had gone over. Thank you Mr. Deputy Speaker.

DEPUTY SPEAKER: Any questions to ask? Okay, Honorable Leonard Derefa.

HON. LEONARD N. DEREFA: Thank you Honorable Deputy Speaker. I want to ask Honorable Dr. Amani Kabourou a small simple question. According to the Nile accord which was signed sometimes in 1929 and reviewed in 1956 or between the British Government and Egypt for preventing the use of water of Lake Victoria water to other countries in the Nile Basin. If you are elected as a Member of Parliament for the African Union, what steps will you take to review and try to spear head that this natural resources is used in all countries of the Nile Basin? Thank you.

DEPUTY SPEAKER: Thank you. Honorable Dr. Amani Kabourou.

HON. DR. AMANI W. KABOUROU: Thank you Honorable Deputy Speaker. Honestly this is very trick question and I may not want to say exactly what I have to do but I am sure that the waters of Lake Victoria are very important to us in Tanzania. And I think taht should be one of the issues that we should bring into the AU Pan- African Parliament and see what our brothers, the Egyptians and others in the Sudan and even Ethiopia will have to say about this. But I think is an important issue.

DEPUTY SPEAKER: Any other question?

MEMBERS OF THE PARLIAMENT: No questions.

DEPUTY SPEAKER: Honorable Dr. Amani Kabourou now you are allowed to take your seat.

HON. DR. AMANI W. KABOUROU: Thank you sir.

DEPUTY SPEAKER: Honorable Hamad Rashid Mohamed, you are given three minutes to make your speech and ask for votes. And you may be asked three questions if any. Please go ahead.

HON. HAMAD RASHID MOHAMED: Honourable Deputy Speaker, Honourable Prime Minister and Honourable Members of Parliament.

My name is Hamad Rashid Mohamed. I am here before you requesting your good service to vote for me, to become a Member of Parliament for Pan-African Parliaments.

I have asked for this position because I strongly believe on unity and strongly believe on peace and democracy and this is the right time with a new structure of AU, with the experience I have gain which you have invested on me, can share this experience with other colleagues which whom you are going to elect today.

Honourable Deputy Speaker, Honourable Members of Parliaments, please vote for me. Thank you.

DEPUTY SPEAKER: Any questions? Ooh, Honourable Leonard Derefa again.

HON. LEORNARD N. DEREFA: Thank you very much Deputy Speaker. I want to ask a question to Honourable Hamad Rashid. You are contesting for a seat in the African Parliament. And, you know Africa has a critical chronic problems on conflict. If you are elected as a Member of Parliament for the African Union, what steps will you take to end up this conflict in Africa? Thank you.

HON. HAMAD RASHID MOHAMED: Thank you Honourable Leonard Derefa. If you have looked in my CV, I have been involved on conflict management for long time. And also here in our country you remember, we had internal conflict, in that conflict I was among the initiators to get a peace accord in our country. I will share this experience, which I have got it, here internally and externally to convince member states who have conflicts to be able to solve those conflicts using Tanzania experience which we managed to solve our own conflicts without involving foreign partners so that they can solve their problems. With the Pan-African Parliament, which has established various commissions including conflict management, I will be able with other colleagues to use this experience with the commission to solve those conflicts. Thank you.

DEPUTY SPEAKER: Any other question?

MEMBERS OF THE PARLIAMENT: No question !!

DEPUTY SPEAKER: Any question?

MEMBERS OF THE PARLIAMENT: No question !!

DEPUTY SPEAKER: Honourable Hamad Rashid Mohamed, you can take your seat.

HON. HAMAD RASHID MOHAMED: Thank you, please vote for me.

DEPUTY SPEAKER: Next

RETURNING OFFICER: Honourable Benedicto Mutungirehi.

DEPUTY SPEAKER: Honourable Benedicto Mutungirehi, you are given three minutes to make your speech and ask for votes. And they may ask you three questions if they have any. Please go ahead.

HON. BENEDICTO M. MUTUNGIREHI: I thank you Honourable Deputy Speaker, Honourable Prime Minister, Honourable Ministers, Honourable Fellow Members of Parliament.

My name is Benedicto Mutarchoka Mutungirehi. I am aged 38 years and I completed my studies at the University of Dar es Salaam as B.A. in Linguistics, Foreign Languages and the Literature. These foreign languages are English and French and I studied African Literature, Japanese Literature, Chinese Literature and European Literature. While the University of Dar es Salaam I was a President of Dar es Salaam Students Organisation (DARUSO). So I don't think whether I have much to tell you because I know that a person is known in three ways.

There is a person how we known with himself, there is a person how is known by his colleagues and a person how is known by creator only the God. For that matter I may know myself in quiet a different way has you might have known me. So I might have my strengthens and weaknesses but that is not very important. Because when you are contesting its when people will start analysing and pin point at your weaknesses and strengthens. For that matter I think I am well informed of what probably might have my weaknesses.

But one thing I just want to assure you that if you elect me today I will make sure that I will represent you and reflect the status of this August House, Mr. Honourable Deputy Speaker in such a way that I won't ashamed you for the decision you might have made today.

I try to put forward arguments and views, I try to defend issues and I will try to make sure that I represent a real picture of Tanzanians and the Tanzania as a whole. With this brief explanation, I ask for your vote. Thank you very much.

DEPUTY SPEAKER: Any questions? Yes Honourable Martha Wejja.

HON. MARTHA M. WEJJA: Thank you Deputy Speaker, I would like to ask one question for Honourable Mutungirehi.

As far as I know him, when he comes with a point in this House, he comes earlier and angry and he shouts too much as if he is out of this House. I am worried if we send you outside there, don't you see that you can let us down and our country if you continue with this behaviour. *(Applause/Laughter)*

DEPUTY SPEAKER: Order!! Order!! Order!!.

HON. BENEDICTO M. MUTUNGIREHI: Honourable Deputy Speaker, I thank Honourable Wejja for her good question. Because as she said probably while arguing I might have been seem to be shouting, but I am sure as I said that probably have been my weaknesses which I have been already told by my colleagues. For that matter I just want to assure her and you that I won't shout, I will argue effectively. *(Applause/ Laughter)*

DEPUTY SPEAKER: Any other question? Yes Honourable Chubi.

HON. OMAR S. CHUBI: Honourable Mutungirehi, I am quiet aware that you are re-lingua. You have a degree in linguistics as stated in your CVs. Now, being elected as a Parliamentarian in African Union, and being appointed to represent your Parliament to Francophone countries, are you going to address the House where you have been sent in French or in the other way? Are you conversant in that way may make your speech in those languages, which you have been clearly stated in your CV's? *(Applause)*

HON. BENEDICTO M. MUTUNGIREHI: Thank you Honourable Deputy Speaker and thank you Honourable Omar Chubi for your question.

I think the issue is stipulated clearly that the languages to be used in the Pan-African Parliament. But the importance of knowing so many languages is that you have to read these papers presented, you have to read all the treaties probably written, you have to communicate effectively with a broader mass of those present. For that matter if it appears that I have to speak English so that my colleagues can understand, because we are from Anglophone countries, but when it comes to those coming from the Francophone countries, I will just connect with them so that we can understand clearly what are the problems. For that matter whichever languages I will request to address myself, I will do it very effectively without any problem. *(Laughter)*

DEPUTY SPEAKER: Any other question? Yes, there is one. Because this is a third question and you have to grant him.

HON. LEONARD N. DEREFA: Thank you very much Honourable Deputy Speaker, I want to ask Honourable Mutungirehi a question.

You are contesting for African Parliament to be a Member of the African Parliament and you know a constant problem of Africa is hunger. If you are elected what will be your variable advises to the government of Africa in order to fight hunger efforts how to put an end to hunger? Thank you.

DEPUTY SPEAKER: As much as I respect Honourable Derefa, but I think asking him such a broad policy issues and yet is not yet a Member of that House that is not fair. So you have an option whether to answer that one or to leave it.

HON. BENEDICTO M. MUTUNGIREHI: Without wasting your time, I think the chair has already decided. Thank you very much I request for your vote. *(Applause)*

DEPUTY SPEAKER: Okay! Now voting as usual can you ring the bell may be somebody is out there? In this group from the Opposition you only vote for one candidate. Only one. As usual, if you vote for two, if you have been impressed by two candidates you vote for both of them, your ballot paper is the worst. *(Applause)*

(Here the bell rang)

DEPUTY SPEAKER: Mmemaliza. Abdallah maongezi mengi angalia.

(Here the ballot papers were collected)

DEPUTY SPEAKER: Abdallah fanyeni haraka mnahesabu watu, mnatoa kura. Have you all got your ballot papers?

MEMBERS OF THE PARLIAMENT: Yes !!

DEPUTY SPEAKER: Has everybody voted? Yes, Honourable Dr. Amani Kabourou, do you like to send your agent. Can you appoint your agent?

HON. AMANI W. A. KABOUROU: Yes Sir, I would like Honourable Frank Maghoba to help me.

DEPUTY SPEAKER: Honourable Frank Maghoba for Dr. Amani Walid Kabourou, Honourable Hamad Rashid Mohamed, do you like to nominate an agent for you?

HON. HAMAD RASHID MOHAMED: No. I trust them.

DEPUTY SPEAKER: Okay, you trust them. Honourable Benedicto Mutungirehi, would you like to appoint an agent?

HON. BENEDICTO M. MUTUNGIREHI: I trust them.

DEPUTY SPEAKER: You trust them, okay. Now you can send boxes and Honourable Frank Maghoba, please follow them.

Next group, Returning Officer.

MEMBERS FROM TANZANIA MAINLAND

DEPUTY SPEAKER: Honourable Athumani Janguo, you are given three minutes to make your speech and ask for votes. And they may ask you three questions if they have any. Please go ahead.

HON. ATHUMANI S. M. JANGUO: Honourable Deputy Speaker, Honourable Members of Parliament. My name is Athumani Janguo, Member of Parliament for Kisarawe.

I am standing before you here to request you to favour me with your valuable votes. My CV is contained in the nomination paper and for those Members who have received this brochure of mine, that CV has been elaborated in this document.

I am therefore requesting you to give me your votes. Should any member find no reason to vote for Janguo, let me Deputy Speaker offer one and that is in the list of contestants in this group, the names Athumani and Janguo precede all the other names. Please when you get your paper vote for the first name and then you can think for your other alternatives.

Honourable Deputy Speaker, thank you very much. *(Laughter)*

DEPUTY SPEAKER: Any questions?

MEMBERS OF THE PARLIAMENT: No question!!

DEPUTY SPEAKER: Any questions.

MEMBERS OF THE PARLIAMENT: No question!!

DEPUTY SPEAKER: Honourable Janguo you can take your seat.

HON. ATHUMANI S. M. JANGUO: Thank you very much.

DEPUTY SPEAKER: Next

RETURNING OFFICER: Honourable Dr. Hassy Kitine.

DEPUTY SPEAKER: Honourable Dr. Hassy Kitine, you are given three minutes to make your speech and you may be asked three questions if they have any. Please go ahead.

HON. DR. HASSY H. B. KITINE: Thank you, the right Honourable Deputy Speaker, Members of Parliament in the House.

My name is Hassy Kitine, Member of Parliament for Makete. I wish to invoke your memory that last time I stood appear was in year 2000 when I asked for you to vote for me and you gave me the mandate to represent our country at the SADC PF. I do feel quiet strongly, in fact I am confident that we have done a commendable job and this can be proved by my colleagues.

I do feel that the experience and exposure that I gained at the PF will definitely be relevant for me to become a member and therefore use the experience, a member of the Pan-African Parliament, use experience to effectively represent both our country and as well as work for the interests of our continent.

At the AU organs and the tires issues that will be discussed in most cases will be of the two types, globalisation issues and issues related to economics especially the economics of the natural resources of our continent which is incidentally if we don't know just now is the richest continent in the world and its natural resources need to be protected by people who understand economics.

With humility Honourable Members, I wish to say that I spend 20 years to read economics and I am going to be very effective to represent our country and the content. God bless you all and vote and guide you properly to vote for me. Thank you very much indeed.

DEPUTY SPEAKER: Any questions?

MEMBERS OF THE PARLIAMENT: No question!!

DEPUTY SPEAKER: Any questions?

MEMBERS OF THE PARLIAMENT: No question!!

DEPUTY SPEAKER: Honourable Kitine, you are now allowed to take your seat in the House.

HON. DR. HASSY H. B. KITINE: I love you all. *(Laughter)*

DEPUTY SPEAKER: Next

RETURNING OFFICER: Honourable William Kusila.

DEPUTY SPEAKER: Honourable William Kusila, you are given three minutes to make your speech and ask for votes and they may ask you three questions if they have any. Please go ahead.

HON. WILLIAM J. KUSILA: Thank you Deputy Speaker, Honourable Ministers and Deputy Ministers, Honourable Leader of the Opposition, Colleagues, Honourable Members of Parliament, Ladies and Gentlemen.

I have the honour and pleasure to present myself before you as one of the aspirants in the five seats that are available to this House in the Pan-African Parliament as per Article 4.2 establishing the same.

I am Honourable William Jonathan Kusila, I have been a Member of this House for three terms consecutively representing the people of Bahi constituency. During which time I have the honour and privilege to be appointed to some senior leadership positions. First as Regional Commissioner for this region and the Minister for Communication and Transport, Minister for Agriculture later on. And this of course is in addition to some very long service in government ministries before I became a Member of Parliament.

So Honourable Members of Parliament I believe with this background that I have had the necessary exposure and experience to effectively represent you in this continental institution. And before I ask or request for a votes, I would like to appeal to your special consideration that for all my 13 years in this House, I have never stood before you seeking any election to any representation.

So Ladies and Gentlemen, with that Honourable Members I ask for all your votes. Thank you very much.

DEPUTY SPEAKER: Any questions?

MEMBERS OF THE PARLIAMENT: No question!!

DEPUTY SPEAKER: Any questions? Does anybody have a question?

MEMBERS OF THE PARLIAMENT: No question!!

DEPUTY SPEAKER: Okay. You can now take your seat.

HON. WILLIAM J. KUSILA: Thank you very much, please vote for me.

DEPUTY SPEAKER: Next Honourable Dr. Milton Makongoro Mahanga, you are now given three minutes to make your speech and ask for votes. You may be asked three questions if they have any. Please go ahead.

HON. DR. MILTON M. MAHANGA: Honourable Deputy Speaker, Honourable Members of Parliament, my name is Dr. Milton Makongoro Mahanga, Member of Parliament for Ukonga Constituency. Members of the Parliament with the humbleness and great humility, I stand before you to request, to ask, actually to beg for your vote so that I could be one of the representatives of this House to the Pan-African Parliament. I trust that you have had chance to go through a document which I had distributed earlier on which contains my CV and brief account of how during the last three years I have been a Member of Parliament in this House, I have participated and contributed in regional, continental and international forum on economic, social and political issues that impeached on the welfare and development of people of Africa.

Dear Honourable Deputy Speaker, Honourable Members of Parliament if you elect me to the Parliament of the Pan-African Parliament, let us be assured that I will not be a mere delegate from Tanzania in the Parliament but I will be an effective representative that is capable of debating and discussing issues convincingly, intelligently and eloquently just as I have been doing in this House for the last three years. So dear Members for Parliament, Honourable Deputy Speaker Sir, I beg for your votes all of you. Thank you very much.

DEPUTY SPEAKER: Any questions?

MEMBERS OF THE PARLIAMENT: No question!!

DEPUTY SPEAKER: Honourable Dr. Mahanga, you can take your seat. Next.

RETURNING OFFICER: Honourable George Francis Mlawa.

DEPUTY SPEAKER: Honourable George Francis Mlawa, you are now given three minutes to make your speech and ask for votes. They may ask you three questions if they have any. Please you can now go on. Thank you.

HON. GEORGE F. MLAWA: Honourable Deputy Speaker and the Honourable Members of Parliament, with the leave of the Honourable Deputy Speaker, I humbly present myself to you esteemed Members of Parliament as a Candidate to the new reform Pan-African Parliament. Yet, I feel that I have to approach this endeavour ability of a trepidation because I am full aware, but you as a voter will seek to vote for candidates with acedibility and gravitons.

All the same I feel that, if you elect me to this August Body, that is the Pan-African Parliament, I will and I pray God, do the needful to the standard required by the statute establishing the Pan African Parliament and also to the standard of the peoples of Africa that we are required to serve.

Honourable Deputy Speaker, will you allow me at this juncture make a short quotation from one known writer George Bernard Show...

DEPUTY SPEAKER: Don't...

HON. GEORGE F. MLAWA: A short quotation, I quote: "I never resist temptation because I have found that things that are bad for me do not tempt me." Therefore for me, I am strongly tempted to the candidature of being elected to this Pan-African Parliament.

DEPUTY SPEAKER: Honourable George Mlawa, you have exceeded the three minutes, I gave you more two, I ask you kindly to ...

HON. GEORGE F. MLAWA: I am very sorry, I am very sorry, but I humbly request you Honourable Members of Parliament to vote for me and have faith in me. Thank you.

DEPUTY SPEAKER: Any questions?

MEMBERS OF THE PARLIAMENT: No questions.

DEPUTY SPEAKER: Any questions?

MEMBERS OF THE PARLIAMENT: No questions.

DEPUTY SPEAKER: Okay. Honourable Mlawa, you can take your seat.

Honourable Kilontsi Mporogomyi, you are now given three minutes to make your speech and ask for votes. And they may ask you three questions if they have any. Please go ahead.

HON. KILONTSI M. M. MPOROGOMYI: Thank you Honourable Deputy Speaker, the right Honourable Prime Minister, Honourable Ministers, my Comrades Honourable Members of Parliament, I am standing before you to humbly ask for your votes, so that I may become a Member of the Pan-African Parliament.

I am certain that in terms of my own capabilities, many of you have read my brochures. I am an economist having trained in different fields in economics as well as in International Marketing. I possess qualities that have enabled me to work for the International Organisations such as the United Nations Development Program and the United Nations Conference on Trade and Development and I have served in different capacities as a consultant on various issues including those that related to non performing assets as well as International Trading in Commodities which is related to the Agricultural Sector.

I have a kin interest to become a Member of the Pan African Parliament because one of the things that you have done is in such to prepare me to acquire some capacity building in which I have been able to understand the relationship between Europe and Africa. That, Europe is in fact the natural partner of Africa and the natural partner of Africa what they do in Europe has fundamental relations to African development and therefore in terms of the negotiations that go on between Africa and Europe I believe that I could be in a position to service and be able to be a good representative in the Pan African Parliament. I humbly ask for your vote. Thank you.

DEPUTY SPEAKER: Any questions?

MEMBERS OF THE PARLIAMENT: No questions.

DEPUTY SPEAKER: Any questions to him?

MEMBERS OF THE PARLIAMENT: No questions.

DEPUTY SPEAKER: Any question? Ooh, yes.

HON. ANATORY K. CHOYA: Thank you very much Mr. Deputy Speaker Sir, I have only one question and my question will be asked as follows; as a representative of Tanzania Parliament as ACP/EU, how will you relate this role to the working of the Pan African Parliament?

HON. KILONTSI M. M. MPOROGOMYI: Honourable Deputy Speaker and Honourable Members of Parliament, may I thank the Honourable Member of Parliament for a very nice question that he has ask to me.

One of the issues that is dealt in the ACP/EU joint Parliamentary Assembly is in fact to discuss major issues related to the ACP development which comes from the Council of Ministers for which Tanzania has a Minister that always attend the Council of Ministers in Brussels. It is that Council, which mandates the joint Parliamentary Assembly to discuss major issues, related to Economic Partnership Agreements. And in those Economic Partnership Agreements, many of those are related to what Africa is currently doing.

There are different configurations that have been undertaken in terms of the configurations that Europe wants us to enter into the negotiations with Africa, Caribbean and Pacific. And one such a thing is that, we must be able to negotiate with them in terms of the Economic Integration Organisations that exist in Africa.

That is the major configuration that is being undertaken and I believe I will be able to acquire major experiences in that area and I think I have been prepared. But the other things, which are important, are question related to reciprocity and ...

May I thank you for your understanding of the major issues that are involved in my representation in the ACP/EU so that I could actually become a link representing Tanzania to the African Union. Thank you very much.

DEPUTY SPEAKER: Any other question?

MEMBERS OF THE PARLIAMENT: No questions.

DEPUTY SPEAKER: Any other question?

MEMBERS OF THE PARLIAMENT: No questions.

DEPUTY SPEAKER: Honourable Kilontsi Mporogomyi, you can now take your seat in the house.

HON. KILONTSI M. M. MPOROGOMYI: May I humbly ask for your votes Comrades' Members of Parliaments and the Deputy Speaker. Thank you very much.

DEPUTY SPEAKER: Honourable Dr. William Shija, you are now given three minutes to make your speech and ask for votes and you may be asked three questions if they have any. Please go ahead.

HON. DR. WILLIAM F. SHIJA: Thank you very much Honourable Deputy Speaker.

Honourable Deputy Speaker, the right Honourable Prime Minister, Cabinet Ministers, Honourable Members of Parliament, friends and colleagues, *Assalaam Aleykum?*

MEMBERS OF THE PARLIAMENT: *Waaaleykum Salaam.*

HON. DR. WILLIAM F. SHIJA: It's true that I am appearing before you, before this House this morning in order to request you to trust me with your votes, so that I could represent this House at the Pan African Parliament, which is due to start next month about March 19th.

I come to you with considerable experience having worked as Minister in about four Ministries and having worked also as a Member of Parliament for the 13th year now. I have gained some additional experience in recent years because I have been Chairman of the Foreign Affairs Committee for the last five years and the duties I have involved going to some of the issues or some of the matters and events of the African Union.

More specifically I have been involved going to the Steering Committee in Cape Town for the Pan African Parliament. The latest one was last December when the Steering Committee was convened in Addis Ababa and the Speaker wanted me to attend to represent him and I so did. This is the Steering Committee, which we decided that we must start the Pan African Parliament by March after attaining the minimum 24 ratifications of the various countries.

So, I come to you Honourable Members with a lot of respect to request for your votes. I thank you very much.

DEPUTY SPEAKER: Any questions?

MEMBERS OF THE PARLIAMENT: No questions.

DEPUTY SPEAKER: Any questions?

MEMBERS OF THE PARLIAMENT: No questions.

DEPUTY SPEAKER: Any questions?

MEMBERS OF THE PARLIAMENT: No questions.

DEPUTY SPEAKER: Honourable Dr. William Shija, you can now take your seat in the House. That is the last candidate.

Honourable Members of Parliament, in this group from Mainland you vote for two candidates. If you vote more than two your ballot paper is a waste. If you vote less than two it is also a waste. So, you have to vote for two.

(Here the ballot papers were distributed)

DEPUTY SPEAKER: Has everybody receive the ballot paper? Have everybody voted?

MEMBERS OF THE PARLIAMENT: Yes.

DEPUTY SPEAKER: Honourable Athumani Janguo, would you like to appoint an agent for you? Would you like to appoint anybody as an agent for you?

HON. ATHUMANI S. M. JANGUO: Honourable Deputy Speaker, I trust the chair.

DEPUTY SPEAKER: Okay. Honourable Dr. Hassy Kitine, do you like to appoint anybody?

HON. DR. HASSY H. B. KITINE: I trust the chair.

DEPUTY SPEAKER: Okay.
Honourable Dr. Milton Mahanga, would you like to nominate anybody?

HON. DR. MILTON M. MAHANGA: Also I trust the chair.

DEPUTY SPEAKER: Honourable William Kusila, do you like to appoint anybody?

HON. WILLIAM J. KUSILA: No, I trust the chair.

DEPUTY SPEAKER: Honourable George Mlawa, do you want to nominate anybody?

HON. GEORGE F. MLAWA: I also trust the chair.

DEPUTY SPEAKER: Okay.

Honourable Kilontsi Mporogomyi, would you like to appoint anybody to stand on your behalf?

HON. KILONTSI M. M. MPOROGOMYI: No, I trust the chair.

DEPUTY SPEAKER: You trust, okay. Honourable Dr. William Shija?

HON. DR. WILLIAM F. SHIJA: I trust the chair, Honourable Deputy Speaker.

DEPUTY SPEAKER: Okay.

(Here the ballot papers were collected)

NAIBU SPIKA: Waheshimiwa Wabunge, hapo ndipo tumefikia mwisho wa kupiga kura. Ninamshukuru sana Spika kwa kunipa hii nafasi. Sasa ninampisha mwenyewe aendelee na utaratibu unaoendelea. *(Makofi)*

Hapa Spika (Mhe. Pius Msekwa) Alikalia Kiti

MISWADA YA SHERIA YA SERIKALI

Muswada wa Sheria ya Kukabiliana na Bidhaa kutoka kwa Wazalishaji wa Nje Wenye Nia ya Kuua Ushindani wa Ndani wa Mwaka 2003 *(The Anti-Dumping and Countervailing Measures, Bill, 2003)*

(Majadiliano Yanaendelea)

MHE. LEONARD N. DEREFA: Mheshimiwa Spika, naomba nikushukuru sana kwa kunipa nafasi ya kwanza katika kuchangia hoja hii iliyo mbele yetu. Kwanza napenda nimpongeze sana Mheshimiwa Charles Makongoro Nyerere, kwa kuchaguliwa kuwa Mbunge na kwa kweli nampa hongera sana katika kujumuika nasi ili kuchangia maendeleo ya nchi hii.

Mheshimiwa Spika, pili, naomba nitumie nafasi hii kutaarifu kwamba, kwenye Jimbo langu kuna njaa sana na katika gazeti la Majira la jana kwenye ukurasa wa nane, Madiwani wa Manispaa wameongelea kwa hali ya juu sana kuhusiana na tatizo la njaa katika Mji wetu wa Shinyanga.

Mheshimiwa Spika, huko nyuma tulielewa kabisa kwamba watu wanaoishi Mjini wana uwezo, lakini kutokana na hali halisi ya sasa hivi na kutokana na ukame wa miaka mingi mapato ya watu wengi yamepungua kwa sababu kama mnavyofahamu, fedha inakaa ardhini, mtu anapolima ndiyo anapata mapato. Kwa hiyo, naomba Serikali ijaribu kutuona na itusaidie hasa chakula cha aina tatu.

Mheshimiwa Spika, chakula cha kwanza ni cha kuwauzia wale wenye uwezo wa fedha. Chakula hiki wapewe wenye mashine za kusaga pamoja na wale wanaojihusisha na biashara ya nafaka. Chakula cha pili wapewe wananchi na kiwe ni chakula cha nguvukazi kama ilivyokuwa hapo zamani, kwamba wale ambao hawana fedha angalau wanaweza wakatumia nguvu zao wakapata chakula na chakula cha tatu kipatikane chakula cha bure kabisa kwa sababu katika jamii yetu kuna watu ambao hawana uwezo kabisa na kujipatia mapato na hasa hususan katika Mkoa wetu wa Shinyanga ambako kumekithiri mauaji ya uchawi. Akinamama wengi walionusurika wamekimbilia Mjini Shinyanga na hawana pato la aina yoyote.

Mheshimiwa Spika, baada ya kusema hivyo, sasa naomba niingilie suala la Muswada. Ninaunga mkono kwamba Muswada huu uwepo, lakini napenda nitahadharishe kwamba huu Muswada wa *Anti-Dumping* kama usipochukuliwa vizuri unaweza ukaturudisha huko nyuma wakati ambapo vitu vingi vilikuwa vinakosekana. Ninaelewa kabisa kwamba *Anti-Dumping* maana yake wakati mwingine inawezekana isieleweke vizuri.

Mheshimiwa Spika, hata ukienda nchi zilizoendelea utakuta kwamba kuna bidhaa ambazo zinatengenezwa kwa ajili ya watu ambao hawana uwezo mkubwa. Kwa mfano, China, ukienda huko utakuta kabisa kwamba kuna bidhaa za kila aina, mwenye uwezo mkubwa anapata kununua vitu vyenye thamani kubwa sana na mwenye uwezo mdogo na yeye anapewa nafasi hiyo.

Kwa mfano, katika suala la nguo nimeona kabisa Mjini Beijing kuna nguo nyingine suit unaweza kununua hata kwa shilingi milioni moja. Hata kwa mfano gauni la *first class silk* linauzwa kwa bei kubwa sana. Kwa hiyo, katika suala la hii *Anti-Dumping* nashauri kwamba tujaribu kuona uwezekano ili tusije tukarudi kule tulikotoka.

Mheshimiwa Spika, wakati fulani tulipokuwa na upungufu wa vitendea kazi nakumbuka wengi walitaka hata kuoza midomo kwa sababu *Colgate* yenyewe ilikuwa haionekani. Kwa hiyo, nafikiri kwamba hii sheria isipotekelezwa vizuri inaweza ikasababisha upungufu wa bidhaa katika soko. Kwa hiyo, nashauri kwamba katika kutekeleza hili tusirudishwe kule tulikotoka.

Mheshimiwa Spika, napenda niseme kwamba sheria hii ni nzuri, lakini vile vile naomba Wizara nyingine zinazohusika hasa Wizara ya Kilimo na Chakula na yenyewe ilete hapa sheria ya *Anti-Dumping* katika *agricultural products* (chakula). Pamoja na kwamba hapa Tanzania tulikuwa na utaratibu mzuri wa kilimo, kilimo hicho kilikuwa kinasaidia katika *raw materials* kwenye viwanda vyetu, lakini baada ya kubinafsisha viwanda vingi, kumekuwapo na matatizo kwamba bidhaa nyingi za kilimo zinatoka nje ya nchi.

Mheshimiwa Spika, nichukulie mfano wa Kampuni ya Bia. Kampuni hiyo zamani walikuwa wanatumia *barley* ambayo inazalishwa hapa, lakini sasa hivi mashamba yetu ya *barley* yote sasa hivi yamekufa, umaskini unakithiri na mzunguko wa fedha umekuwa ni mbaya sana kwa watu wa kawaida.

Mheshimiwa Spika, vile vile, nafikiri kwamba sheria kama hii ya kuzuia ipatikane, kwamba kama kuna mtu anataka kuwa na kiwanda hapa atumie *raw materials* za hapa ili kusudi wananchi wetu vile vile waweze kufaidika. Suala hili lisipoangaliwa linaweza likaleta athari sana. (*Makofi*)

Mheshimiwa Spika, zamani tulikuwa na viwanda vilivyokuwa vinasaga unga, lakini na wenyewe sasa hivi utakuta wanaleta ngano kutoka nje na wakati mwingine ni *second grade* ngano. Pia nashauri kwamba, suala hili na lenyewe lifikiriwe ni namna gani hii *Anti-Dumping* kwenye upande wa kilimo inaweza kuwa *controlled* ili kusaidia mzunguko wa fedha kwa watu wetu.

Mheshimiwa Spika, ninaelewa sasa hivi Serikali inapata mapato makubwa sana, lakini ukienda kwa Wananchi utakuta kabisa kwamba mzunguko wa fedha umekuwa mbaya sana na hasa umechangiwa na ukame ambao tunao kwa muda mrefu. Kwetu Shinyanga tuna ukame sasa hivi ni takriban miaka mitatu na ukitazama Mkoa wa Shinyanga ni Mkoa wa kilimo na kilimo kinaposhindikana Wananchi wanakuwa maskini sana.

Mheshimiwa Spika, kwa kutumia nafasi hii napenda kuihamasisha Serikali kwamba miradi ya umwagiliaji na uvunaji maji iletwe mapema ili kuweza kuhakikisha kwamba tunajiweka sawa katika suala hili la *Anti-Dumping*.

Naomba niishie hapo, ninashukuru sana na ninaamini kabisa kwamba ushauri wangu Serikali itauchukua na kwamba sheria ya *Anti-Dumping* katika suala la bidhaa za kilimo na yenyewe iletwe hapa mapema ili tujaribu kuweka mikakati mbalimbali ya kuhakikisha kwamba wananchi wetu wanapata soko la uhakika la mazao yao hasa mazao ya kilimo.

Mheshimiwa Spika, ahsante sana na naunga mkono hoja. *(Makofi)*

MHE. ELIACHIM J. SIMPASA: Mheshimiwa Spika, nashukuru kwa kunipa nafasi ya kuchangia mchana huu. Kwanza, nami nitoe salaam za mwaka mpya kwa sababu ndiyo mara ya kwanza kwa mwaka huu kusimama.

Pili, nimpongeze Mheshimiwa Charles Makongoro Nyerere, kwa kuteuliwa na Mheshimiwa Rais kuwa Mbunge wa Bunge la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Tuna imani kwamba atashirikiana na sisi vyema ili kujenga nchi yetu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, sheria hii nzuri na ninaiunga mkono na imekuja wakati ambao ni muafaka kulingana na biashara iliyopo duniani sasa hivi.

Mheshimiwa Spika, *Dumping* mara ya kwanza nashukuru walituletea vizuri tumeshazoea neno *dump* kwamba ni eneo la kutupa takataka. Lakini nadhani tumeelezwa vizuri kwamba hii *dumping* unaweka hata bidhaa nzuri lakini ndiyo hiyo tena mtu analeta ili auze kwa bei ya chini. Sasa *dumping* imekuwepo na imekuwa vigumu sana kuizua katika nchi hii kwa sababu sheria haikuwepo. Sasa maadam sheria ipo kama tutaititisha basi itampa Waziri na Serikali yetu uwezo wa kutafuta namna ya kuzuia biashara ya namna hiyo.

Lakini wakati fulani inawezekana *dumping* ikawepo bila watu wenyewe kutambua kwa sababu biashara ni saikolojia tu, watu wanaweza wakafanyiwa *dumping* hata kama sheria ipo, lakini wasijue kwamba kuna sheria ipo kwa sababu mara nyingi watu wengi hawasomi sheria.

Kwa hiyo, tukakuta *dumping* ipo na sheria ipo kama hivi ambavyo sasa kuna sheria nyingi zipo nchini na watu wanaumizwa lakini hawajui kwamba ipo sheria ya kuwasaidia. Kwa hiyo, itakapotungwa ni vema kabisa wananchi wote waleezwe na vyombo vyote vinavyohusika vijue na hasa wafanyabiashara wetu wajue kwamba sheria hiyo inalinda biashara zao. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, kama inavyojulikana ni kwamba ziko aina nyingi za viwanda, lakini kuna viwanda vikubwa sana (*Heavy Industries*) ambavyo unakuta viwanda vile vinazalisha vitu kama magari, vyuma, mitambo, hivi katika nchi zetu ni vichache tuseme kwa kweli hatuna. Tuna viwanda vya kati vile ambavyo ni viwanda vya kawaida au vinavyozalisha vitu kama viberiti, nguo, baiskeli, mafuta ya kupikia na kadhalika.

Nchi yetu, kama uwezo wa kuendesha viwanda hivi vya aina ya kati ndiyo tunaweza tukafanya sisi kuliko vile vya hali ya juu. Sasa kama viwanda vyetu vitatengeneza nguo au viberiti, mafuta, sabuni na ndiyo uwezo tulionao tunaweza tukafanya, halafu kuna nchi nyingine inatengeneza vitu hivyo hivyo na kutuletea huku basi bila kusimamia vizuri viwanda hivi haviwezi kuendelea, viwanda hivi tutakuwa tumewakatisha tamaa kabisa wafanyabiashara wetu na viwanda vyetu. Kwa hiyo, ndiyo maana tunasema tunashukuru sana Mheshimiwa Waziri kuleta suala hili ndani ya Bunge.

Mheshimiwa Spika, kwa nini watu wananunua bidhaa za nje kwa bei ya chini? Lakini pengine niseme kwa nini bidhaa zetu ni za juu sana? Kwa sababu kwanza uzalishaji wa bidhaa katika nchi yetu ni ghali mno, yaani viwanda vyetu vinakumbana na matatizo mengi zikiwemo *bill* za umeme kuwa kubwa mno yaani hatujajenga uwezo kwa viwanda vyetu kwamba vinaweza kuzalisha bidhaa kwa gharama nafuu, kujenga uwezo wa viwanda makusudi kabisa kuzalisha bidhaa kwa gharama nafuu hiyo hatujafanikiwa. Lakini vile vile hatujaviwezesha viwanda vyetu, kuzalisha bidhaa nzuri (*quality product*) hakuna. Vivyo hivyo kuzalisha bidhaa za kutoshelesha hakuna, kwa mfano mimi sijui niseme nini?

Lakini mimi tangu nimekaa kule Mbozi, sijawahi kunywa chai yenye sukari ya Kilombero *in my life*, vivyo hivyo Kyela, tuseme Mkoa mzima sisi kuona mfuko wa *Kilombero Sugar Company*, hatuoni. Hata watoto wanapozaliwa hawaoni sukari ya Kilombero. Nadhani na Sumbawanga Mkoa wa Rukwa kule tunapata sukari kutoka Malawi na Zambia.

Kwa hiyo, sisi hatujawahi kuona sukari ya Kilombero tunakuja kuiona tukija Dar es Salaam. Sasa katika hali hii itakuwa vigumu sana kuzuia soko la sukari ya Zambia kuuzwa katika Mkoa wa Mbeya kwa sababu sukari yenyewe Kilombero haiji sisi kwetu na hatujawahi kuona. Hata ikija, wakati fulani inakuwa na bei ya juu, lakini wakati fulani wanateremsha sana. (*Makofi*)

Sasa wao wanaweza kuwa na bei siyo ya chini sana kwa sababu wako peke yao. Kwa hiyo, kungekuwa na soko pengine wangeweza kushusha bei chini zaidi. Lakini ninachosema ni kwamba kama viwanda havijawezeshwa kwa makusudi kabisa kuzalisha bidhaa kwa gharama nafuu au kuzalisha bidhaa ambazo zina sifa inayotakiwa (*quality product*) au kuzalisha bidhaa ambazo hutosheleza soko, kama ni sukari inaenea nchi nzima, kama ni nguo zinaenea nchi nzima, basi maeneo kama hayo ni vigumu sana kwamba utazuia watu kuleta bidhaa zao na kuzifanya kama dump katika nchi maana yake na wafanyabiashara wanaangalia ni eneo gani ambalo lina matatizo katika nchi hiyo, basi watachukua mpenyo huo watapeleka na ndiyo maana Zambia na Malawi *for many years* sisi tunatumia sukari ya kule.

Kwa kweli ukigusia Mkoa wa Mbeya juu ya suala la sukari kununua kutoka nje, kwanza huwezi kueleweka. Bahati nzuri Mheshimiwa *Comrade* Kingunge Ngombale-Mwiru amekuwa Mkuu wa Mkoa kule miaka ya 1980 alifika mahali akasema sukari huku ni lazima itoke Zambia na Malawi kwa Mkoa wa Mbeya kwa sababu sisi hatupati ya Kilombero. Katika hali hiyo, ni hatari sana na hivyo ingeendelea hata katika nguo na kadhalika.

Mimi nasema kwa kweli tuseme tu kwamba viwanda vyetu vile ambavyo tumekuwa tukitengeneza nguo hapa katikati, tumetengeneza nguo nzuri sana kanga na hata ukienda dukani ukitaka kununua kanga zinazotoka India na zile ambazo zinatoka Tanzania *quality* yake ya zile kanga za Tanzania kwa kweli ni nzuri, tuseme kweli na *texture* yake ukikamata ni nzuri. Ukiangalia zile zinazotengenezwa India zinaonyesha unaweza ukaangalia moja kwa moja (*they are transparent*) zinaonyesha mpaka labda aweke *double* akate vipande viwili. Lakini kwa kweli kanga ya kwetu ni nzuri tu ukivaa *texture* yake na rangi ni nzuri. (*Makofi*)

Lakini sasa inaenea kiasi gani katika nchi yetu na tunawasaidiaje bei zao ziwe nzuri? Wao wanauza doti shilingi kwenye 3,000/=, 3,500/= wale wengine wanauza 1,000/=, 2,000/= pungufu. Sasa hii ni *dumping* maana yake. Lakini *quality* ya kanga hizi ambazo zimetengenezwa kwenye viwanda vyetu vilivyopo ni nzuri sana. Sasa tatizo lingine kweli bei ni kubwa, lakini lingine nadhani ni tabia tu na hiyo inaitwa *business psychology*.

Wale wanaoleta hizi nguo zinazotoka naona *business* yake ni ya maneno yanayoandikwa kwenye kanga kama methali, maneno mtu anasema kaninunulie nguo fulani lakini lazima itajwe maneno fulani na hii sasa ni *attitude* tu kwamba inawezekana ikawa ni biashara inafanyika. Lakini kwa sababu ya *attitude* kwamba wanataka labda wavae vitu vya kusema au kama nguo fulani inaonekana inachora kitu fulani. Kwa hiyo, hili suala tunasema labda ni *attitude*. Lakini vile vile bei za kanga zetu ni kubwa ingawa *quality* yake nzuri. Sasa cha msingi sasa ni hizi zienee.

Vile vile cha msingi kingine ni sisi kuwa na (*attitude*) tabia ya kupenda vitu vya nje. Vitu vingine ni vya ovyo kama nilivyosema siyo vizuri sana kuliko vyetu. Lakini kwa kweli unakuta watu wanavichangamkia. Sisi tulivyoenda nchi fulani na nasikia ndivyo na Wapajani nao wanafanya. Ukienda kununua mchele unakuta wameweka aina zote za mchele za nchi zingine, lakini akienda kununua yeye mwenyewe, anatembea anasema: "*This one is good, this one is good but I would like to buy the Japanese,*" anasema zote ni nzuri lakini anataka kununua ya Kijapani. Sisi hatujajenga hiyo *attitude* kwamba kweli kanga hii ni nzuri lakini naona kama inaangaza ukivaa lazima uvae *double* au tatu lakini ningetaka ninunue Tanzania. Kujenga hiyo tabia ya kupenda bidhaa zetu bado na siyo hivyo tu viko vitu vingi tu ambavyo pengine naona siyo vya lazima kuwepo katika nchi yetu, lakini ili mradi kilivaliwa na mtu kutoka nje au mzungu labda mtu anadhani kwamba akivaa hiyo itakuwa inampa heshima namna fulani. Nimekuta ingawa hii haingilii sana pale lakini ukikuta brazia nazo zimekuwa *hanged* zinazuzwa, sasa sijui nazo ni *dump* au nini, sijui za bei ya chini au vipi? Maana lazima kuwe na nguo ambazo tungeweza kukubali kwamba hizi tunaweza tukazitumia, lakini brazia na nguo zingine ambazo siwezi kutaja hapa kama nazo zinawekwa na zimekuwa nyingi tu mitaani.

Sasa sijui ni *dump* au bei ni *cheap* au vipi? Lakini huwa najiuliza hivi hizi nguo zingevaliwa na Waafrika halafu zikafuliwa zikapelekwa kule wenzetu wangenunua? Au tunavaa kwa sababu zilivaliwa na watu fulani ambao tunafikiri ni high *quality* kidogo? Vitu kama hivi.

Kwa hiyo, tujenge nchi au sisi wenyewe pamoja na sisi Waheshimiwa kutangaza bidhaa zetu kwamba ni nzuri na zinaonekana ni nzuri. Vile vile kujenga tabia ya kupenda bidhaa zetu katika matangazo nakadhalika, tuweke hivyo vitu pengine itatusaidia. *Otherwise* kama tabia yetu ni kupenda vya wengine hata unaweza ukaweka sheria hii lakini watu wakasema sisi tutanunua kupitia mlango mwingine, wanakaa mpakani tu, wana-*exchange* pale pale kwa sababu watasema ziko *cheap* na zimetoka sehemu nyingine.

Mheshimiwa Spika, kwa hiyo, Muswada huu mimi nasema umekuja wakati mzuri lakini kama nilivyosema hapo mwanzoni ni Muswada ambao utampa Waziri na Serikali yetu katika kudhibiti hii habari ya tabia ambayo nchi zingine zinafanya katika kuua viwanda vyetu na mchezo huu wa *free trade market economy* au *trade liberalization* kwa kweli kama hauwezi kudhibitiwa unakuwa hauna refa, maana refa anasema *stop*, lakini kama hakuna sheria ni kama mchezo ambao hauna refa. Marehemu Julius Nyerere alisema hivi unamweka Matumla na Liston kwenye ulingo halafu mchezo wenyewe hauna hata refa si mtu atauwawa mle ndani?

Kwa hiyo, sasa kama sisi kwa *bill*, viwanda vyetu vichanga namna hii, kama hakuwezi kuwa na refa wa ku-*regulator* au *regulating agent* kama hii sheria, basi tutakuwa tunapata matatizo.

Kwa hiyo, tunaunga mkono na tunaomba wananchi na hasa wafanyabiashara waweze kuelimishwa katika hilo. Lakini tunaomba Serikali nayo ienze kutafuta namna gani tusaaidie viwanda vyetu ili kuzalisha kwa bei nafuu vitu vyenye gharama nafuu na *quality* na hali kadhalika kwa kusambaza katika nchi yetu.

Mheshimiwa Spika, nimeunga mkono toka zamani na nashukuru kwa kunipa nafasi hii, ahsante. (Makofi)

MHE. DR. CHRISANT M. MZINDAKAYA: Mheshimiwa Spika, nakushukuru sana kwa kunipa nafasi hii ili niweze kutoa mawazo yangu kuhusu Muswada huu. Kwanza kabisa naungana na Waheshimiwa Wabunge, waliotangulia kwamba na mimi naunga mkono Muswada huu ni mzuri na unafaa. (Makofi)

Mimi nilikuwa na ushauri ufuatao, kwanza ni vizuri tukaelewa kwamba kwa sasa hivi ukilinganisha kwamba kuna nchi zilizoendelea na ambazo zinaendelea tena tumepangwa kwa makundi wale wa dunia ya kwanza, ya pili na sisi tulio dunia ya tatu, ushindani utachukua muda mrefu sana kuwa wa haki, ushindani bado wadogo tutaendelea kuumia. Kwa hiyo, kuweka sheria kama hizi kunasaidia sana.

Jambo ambalo mimi ningependa Waziri alifahamu tangu mapema, ni kuwa wananchi wa kawaida hawana uwezo na utaalum wa kujua juu ya *dumping* ni nini na vitu gani vitakuwa vimeletwa hivyo vinatokana na *dumping* hakuna Mtanzania wa kawaida atakayehitaji, kwa sababu yeye anachofuata ni kununua kitu ambacho anaona anakinunua kutokana na uwezo wake.

Ushauri wangu mimi ni kuwa hii Kamati ya ushauri kwa kuwa tunaanza, Wizara wakubali kuanza na Kamati ya ushauri lakini nadhani baadaye itabidi kuwa na bodi ya udhibiti kwa sababu Waziri atangoja kushauriwa na Kamati kama hakushauri basi. Waziri atangoja kuandikiwa malalamiko kama hakuandikiwa basi.

Kwa hiyo, tunatakiwa kuona tungekuwa na chombo ambacho kitapewa mamlaka ya wazi wazi ya kufanya upelelezi na kuchunguza kwa sababu ikiwa mali inayodaiwa ni *dumping* imeletwa Tanzania Kamati hii itakuwa na *expertise* gani ya kwenda India au kwenda Ulaya au kwenda Japan kwenda kupeleleza kwamba mambo haya yamekuwa *dumping*? Nani anayefanya kazi maana naona kwenye Muswada hakuna anayepewa jukumu hilo, ni kana kwamba kila wakati mpaka watu walalamika huyo mwenye utalaam wa kudhibiti na kuchunguza ni nani? Kwa hiyo, nilikuwa naomba na nitoe ushauri, Wizara tuanze hili lakini baadaye tutazame.

Vile vile Mheshimiwa Dr. Juma Ngasongwa, najua mimi namtambua ni miongoni mwa wachumi wazuri ni msomi mzuri halafu ni mtendaji wa kazi. Huyu alishafanya kazi mpaka kwenye vijiji alishakuwa *DDD* na mimi nataka kumsifu kabisa Mheshimiwa Dr. Juma Ngasongwa, mimi nilipokuwa Mkuu wa Mkoa wa Morogoro ndiye alikuwa Mwenyekiti wa wasomi na watalaam wa *University* mbili *SUA* na *IDM*, walinishauri na kusaidiana na wananchi kuandaa mpango wa maendeleo ya mkoa wa Morogoro. Kwa hiyo, ana utaalim na utalaam mkubwa sana. (*Makofi*)

Jambo ambalo nilikuwa nataka kushauri na tukubaliane pia wakati nilipouliza swali juzi akajibu kwamba hakuna nchi inayoweza kujitegemea mia kwa mia. Kitalaam, kiuchumi ni sawa, lakini halisi nilikuwa mimi nazungumzia halisi ya Tanzania kwamba mipango yetu lazima tujitegemee.

Kwa hiyo, mimi nilikuwa naomba Waziri mwenyewe anisaidie atakapokuwa anajibu sasa aseme ni katika sekta gani Tanzania na hususan kwenye viwanda ambako tumeanza kujitegemea?

Mimi ninavyojua ni kuwa sehemu nyingi sana kwa mfano chukua *textures* tulikuwa tumefika mbali wakati ule, lakini baada ya kuporomoka tunaanza upya. Kwa hiyo, nguo zinazolingia kutoka nje ni nyingi kuliko tunazozalisha sisi. Mahali ambapo tumekazana tumefanya vizuri mpaka sasa ni sukari na kwenye sukari tumeanza kufanya vizuri kwa sababu tulishakubaliana na hatukubadilika. Tumekuwa na msimamo mmoja kuhusu mambo ya kodi na kubana uingizaji wa sukari kutoka nje ambayo ikiangia inabaki inapigwa kodi kubwa, tumevipa viwanda vyetu nguvu na sasa hivi uzalishaji umeongezeka kwa kiasi kikubwa sana.

Mheshimiwa Spika, kwa hiyo, mimi nilikuwa nataka kusema kwamba sera yetu ni kujitegemea, narudia tena Mheshimiwa Spika, tunahitaji kuwa na programu ya kujitegemea kwa mfano tuchukue sisi ni wazalishaji wa pamba, lakini sehemu kubwa ya pamba inauzwa nje wala haiuzwi nyuzi, tunauza pamba yenyewe hatuuzi nyuzi ambazo zingeongeza thamani, zingeleta faida.

Mheshimiwa Spika, hivi sasa mimi ninao ushahidi pia kwamba baadhi ya watu wanaotengeneza nguo viwandani wana-*import* kutoka nje, wengine wanaagiza nguo ambazo zimekwisha kutengenezwa kama Marekani halafu wanakuja wanazipiga mihuli. Hii iko hapa nchini. (*Makofi*)

Sasa nilipokuwa nazungumza kujitegemea nilikuwa na maana hiyo kwamba kazana ujitegemee ili uwe na cha kuuzwa. Sasa hivi vile vile kama kwa mfano wafanyabiashara wasipoingiza bidhaa hapa nchini mapato ya Serikali yatashuka kwa sababu kodi kubwa tunaotegemea ni ya *imported goods* siyo za kwetu wenyewe tulizozalisha wenyewe.

Kwa hiyo, nataka niseme kwamba mimi bado, lazima tutengeneze mpango wa kujitegemea kiviwanda na tutaje maeneo ambayo uwezo tunao. Moja ni *Textile Industries*, ya pili mafuta ya kupikia kama tulivyofanya kwenye sukari. Bila mafuta ya kupikia naomba niseme kwa tahadhari kwa Wizara na Serikali kwa ujumla. Mwaka jana tulipokutana Wizara ya Fedha ilileta na ikapitishwa kodi zinazolinda viwanda vyetu vya mafuta ya kupikia na sabuni. Lakini hivi ninavyozungumza wafanyabiashara wa sekta hiyo ya mafuta na sabuni wamekwishazua bado ubishi na wanakwenda kila ofisi wanayoweza kukampenia watu wa Serikali wakubali sisi turudi nyuma tubadilishe maamuzi tuliyofanya katika mwaka wa fedha.

Sasa mimi nawatahadharisheni msije mkafungua pandola nyingine, kwa sababu habari nilizokuwa nazo humu, nikizileta humu Bungeni kuna watu wataumia hapa kuhusu jambo hili la mafuta. Sasa mnataka turudie kule kule tulikotoka? Maana yake watu wazima mnakutana leo mnasema tulinde viwanda vyetu, kesho mnaanza kampeni ya kuhama tena. Hivi nazungumza kuna watu wanafanya mikutano Dar es Salaam wa viwanda vya sabuni, wako wakubwa wanataka kuwala wadogo. Viwanda vya kutengeneza mafuta nchini vipo.

Vile viwanda ambavyo wakubwa wamekuwa wakienda maandamanoni kwa Musa zile ni *packing factories*, wana-*pack raw materials 100%* kutoka Malaysia wanaingiza kwenye makopo ndiyo watu wote tunaandamana kwenda kule na kushangilia kwamba nchi ina *capacity*. Lakini *capacity* iliyopo nchini ambayo ni *120 tones* inakufa siku hadi siku kwa ku-*pack* mafuta kwenye makopo siyo kusindika mafuta. Kusindika mafuta unaweza ukaenda ukakuta *oil* na viwanda vingine vipo mimi nina rekodi ya mapato.

Kama tunaka Watanzania wote, Serikali tunataka kutoka sasa tuanze tujenge umoja, yako mambo tutawanong'oneza pembeni msifanye ili tusiyaletе hapa Bungeni na hili acheni la sabuni na mafuta litawaumiza watu. *(Makofi)*

Pili, nataka tusiabudu sana Jumuiya ya Afrika ya Mashariki. Kuna vitu tunataka tukakatae kwenye vikao, ukiambia kila kitu kiwe *zero tariff*, tunakuwa watumwa wa Kenya pale pale. Hata wanaokampenia mafuta kutafuta mara *zero tariff* mara sabuni ni makampuni ya Kenya wana *branches* za wenzao wanaowatumia.

Kwa hiyo, mimi natoa tahadhari hiyo, kwa Serikali muwe *very careful* juu ya jambo hilo. Mimi siwezi kwenda Sumbawanga nikaona wananchi wanaolima *sunflower* wanaacha kulima kwa sababu hawawezi kusindika kwa kuwa tunakumbatia wakubwa wanaosindika mafuta kwenye makopo. Kwa hiyo, nataka niseme hiyo, msije mkakosea, msifanye kosa hilo. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, la mwisho ambalo ningependa kushauri hapa nakubaliana na Mheshimiwa Eliachim Simpasu na Mheshimiwa Leonard Derefa, mimi nchi nyingi ambazo nimekwenda na wengi tunaokwenda nchi nyingi mkienda *shopping* siyo ubaguzi mnakuta ubora wa vitu vinavyofanana lakini kwa tofauti kidogo kwamba mnatengeneza vitu lakini viwe bora lakini vinaweza kununuliwa na aina fulani ya watu na aina ya pili ya watu na ya tatu. Ukienda unajua kabisa mimi nakwenda huku tofauti kwa mfano sisi Dar es Salaam bei ya vitu haitegemei ilivyozalishwa, inategemea mpangaji, mfanyabiashara amepanga wapi duka lake. Shati unalokuta Kariakoo, ukilikuta *Independence* ya Samora lina bei tofauti na lile.

Kwa hiyo, anachofanya bei iwe tofauti ni kwa kuwa yeye amepanga biashara Mtaa wa Samora siyo *quality* ya bidhaa ile iliyo Kariakoo na kwenye duka lake. Lakini nchi zingine ukifika wanakuonyesha kabisa kwamba mtakaye shati hili bei yake ni hii kwa sababu tunataka kila mtu avae. Ukienda huku kwingine utakuta hata ukishika utaona kweli nimevamia ni nzuri kwa thamani na *quality*. Sasa sisi kwetu ni tofauti. Kwa hiyo, mimi ningependa tufike hapo. *(Makofi)*

Hata hili la kanga kwa vijijini kwetu kanga ni vazi, Mijini kanga siyo vazi. Naomba radhi akinamama wanisamehe. Naweza kusema ni kama anasa kidogo, lakini anasa nzuri inavaliwa wakati mzuri. Kwa hiyo, kwa Mijini kanga inayokuwa *transparent* si mbaya sana, ni vazi la raha kwa wakati ule.

Kwa hiyo, ikiwa *transparent* ni nzuri zaidi kuliko ile nzito, kumbe Sumbawanga ni vazi kanga, watu wanavaa wanakwenda hata kwenye sherehe wanavaa kanga. Kwa hiyo, wasingependa kuonekana. Kwa hiyo, nataka tuelewane vile vile kwamba tunapozungumza habari ya ubora tuzungumzie nguo maana yetu ni hiyo. *(Makofi/Kicheko)*

Mheshimiwa Spika, baada ya hapo naunga mkono Muswada huu.

SPIKA: Waheshimiwa Wabunge, nimehakikishiwa na wahesabu kura kwamba karibu wanamaliza, kwa hiyo, sitaahirisha Bunge mpaka niwatangazie matokeo. *(Makofi)*

MATOKEO YA UCHAGUZI WA WABUNGE LA AFRIKA (PAN-AFRICAN PARLIAMENT)

SPIKA: Waheshimiwa Wabunge, kazi ya kuhesabu kura zilizopigwa leo asubuhi imekamilika na nimeshakabidhiwa matokeo.

Kanuni inasema kwamba: “Spika, akishakabidhiwa matokeo, *he will report to the Assembly the result of the election together with a number of votes recorded for each candidate in each of the groups specified above.*”

Katika kila kundi kila mgombea amepata kura ngapi hatua ya kwanza. Hatua ya pili ndiyo tunatangaza waliochaguliwa kuwa Wabunge wa Bunge la Afrika. Sasa sehemu ya kwanza ya kila mgombea amepata kura ngapi ni kama ifuatavyo:-

Kundi la Wanawake walikuwa wagombea wawili, Mheshimiwa Dr. Aisha Kigoda, amepata kura 65 na Mheshimiwa Balozi Getrude Mongella, amepata kura 169, idadi ya wapiga kura ilikuwa ni 234 na hakuna kura iliyoharibika. *(Makofi)*

Kundi la Tanzania Zanzibar walikuwa wagombea 6 idadi ya kura kwa kila mgombea ni kama ifuatavyo, Mheshimiwa Dr. Haji Mwitwa Haji alipata kura 1, Mheshimiwa Dr. Suleiman Juma Omar, amepata kura 7, Mheshimiwa Omar Mjaka Ali, amepata kura 8, Mheshimiwa Balozi Ahmed Hassan Diria, amepata kura 35, Mheshimiwa Kidawa Hamid Saleh amepata kura 39, Mheshimiwa Remidius Kissassi, amepata kura 143. Wapiga kura ni wale wale 234 na kura moja iliharibika. *(Makofi)*

Kundi la Tanzania Bara, waliopiga kura walikuwa 238, hakuna hata moja iliyoharibika. Matokeo kwa kila mgombea ni kama ifuatavyo, Mheshimiwa George Mlawa, amepata kura 17, Mheshimiwa Dr. Hassy Kitine, amepata kura 31, Mheshimiwa William Kusila, amepata kura 31, Mheshimiwa Kilontsi Mporogomyi, amepata kura 50, Mheshimiwa Dr. Milton Mahanga, amepata kura 82, Mheshimiwa Dr. William Shija amepata kura 120 na Mheshimiwa Athumani Janguo, amepata kura 142. *(Makofi)*

Kundi la Kambi ya Upinzani, idadi ya wapiga kura walikuwa 236, kura iliyoharibika hakuna hata moja. Matokeo kwa kila mgombea ni kama ifuatavyo, Mheshimiwa Benedicto Mutungirehi, amepata kura 26, Mheshimiwa Hamad Rashid Mohamed amepata kura 29 na Mheshimiwa Dr. Amani Waridi Kabourou, amepata kura 181. *(Makofi)*

Sasa hiyo ni hatua ya kwanza kila mgombea amepata kura ngapi. Katika hatua kutangaza waliochaguliwa naanza tena. Kundi la Wanawake Mheshimiwa Getrude Mongella aliyepata kura 169 ndiye amechaguliwa kuwa Mbunge wa Bunge la Afrika, namtangaza rasmi kwamba amechaguliwa kuwa Mbunge wa Bunge la Afrika. *(Makofi)*

Kundi la wagombea wa Tanzania Zanzibar aliyeongoza kwa kura na alitakiwa mmoja ni Mheshimiwa Remidius Kissassi mwenye kura 143. Namtangaza Mheshimiwa Remidius Kissassi kuwa amechaguliwa kuwa Mbunge wa Bunge la Afrika *(Pan African Parliament)*. *(Makofi)*

Kundi la Tanzania Bara walitakiwa wawili sasa nawatangaza wawili wafuatao, kwamba ndiyo waliochaguliwa kuwa Wabunge wa Bunge la Afrika. Mheshimiwa Athumani Janguo mwenye kura 142 na Mheshimiwa Dr. William Shija mwenye kura 120. Nawatangaza rasmi wawili hao kwamba wamechaguliwa kuwa Wabunge wa Bunge la Afrika.

Kundi la Vyama vya Upinzani kulikuwa na nafasi moja, namtangaza Mheshimiwa Dr. Amani Kabourou mwenye kura 181 kwamba ndiye aliyechaguliwa kuwa Mbunge wa Bunge la Afrika. *(Makofi)*

Mwisho wa matangazo ya matokeo ya upigaji kura. Sasa nasitisha shughuli za Bunge hadi saa 11.00 jioni. *(Makofi)*

(Saa 07.00 mchana Bunge lilifungwa mpaka saa 11.00 jioni)

(Saa 11.00 Jioni Bunge lilirudia)

Hapa Naibu Spika (Mhe. Juma J. Akukweti) Alikalia Kiti

NAIBU SPIKA: Waheshimiwa Wabunge, kabla sijamwita mchangiaji wa kwanza naomba nichukue nafasi hii kuwapongeza sana wale ambao wamechaguliwa kuwa Wabunge wetu katika Bunge la Afrika. Mimi kwa sababu nilikuwa hapa nikishuhudia ile kasheshe. Naomba sana niwapongeze wale wote walioshinda. *(Makofi)*

Baada ya maelezo hayo, sasa namwita mchangiaji wa kwanza mchana huu, Mheshimiwa Mbaruk Kassim Mwandoro, halafu atafuatiwa na Mheshimiwa Benedicto Mutungirehi.

MHE. MBARUK KASSIM MWANDORO: Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante sana. Nakushukuru kwa kunipa fursa hii na mimi kuchangia Muswada huu wa *Anti-Damping na Countervailing Measures*.

Mheshimiwa Naibu Spika, awali ya yote ningependa kuchukua fursa hii kukupa pongezi wewe pamoja na Waheshimiwa Wabunge wote kwa kufika salama katika mwaka 2004 na ninawatakia kila la kheri, mafanikio na maendeleo mema. (*Makofi*)

Vile vile ningependa kuwapongeza ndugu zetu ambao wameshindania na wale waliobahatika kuchaguliwa kuwa Wabunge wa *Pan African Parliament*. Nawapongeza sana. (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, ningependa vile vile kuchukua fursa hii kumpongeza sana Mheshimiwa Waziri kwa kuweza kuleta Muswada huu mzuri na muhimu kwa wakati. Ningependa kumpongeza Waziri Ngasongwa, Naibu Waziri wake, Katibu Mkuu na Wataalam wote wa Wizarani wa Ofisi ya Mwanasheria Mkuu na wengine wote ambao kwa kusema kweli wamejitahidi sana kuuleta Muswada huu unavyotakikana.

Mheshimiwa Naibu Spika, Muswada huu ni wa muhimu sana na kusema kweli umeletwa kwa wakati muafaka. Ni muhimu kwa sababu unalinda sio tu viwanda, lakini unasaidia vile vile kuhamasisha uchumi wetu kwa ujumla. Kabla sijaenda mbali, ningependa kuchukua fursa hii kusema kwamba naunga mkono hoja hii kwa asilimia mia moja. (*Makofi*)

Viwanda kama inavyosema Ilani ya Uchaguzi ya CCM ya mwaka 2000 ndiyo Sekta kiongozi na ndiyo inayotarajiwa kuupeleka uchumi wetu katika hali ya *modernization* na kwamba ifikapo mwaka 2025 nchi yetu iwe na viwanda vya kati na uchumi ulioendelea na itakayofanya kazi hiyo kubwa sana ni viwanda. Viwanda ni sekta kiongozi kwa sababu kilimo, mifugo, maliasili, madini vyote kwa sehemu kubwa vinategemea sana viwanda viendelezwe. Kwanza mahitaji yake ya kuzalisha yanapita kiwandani, lakini mazao yake yanapata thamani zaidi wakati yanapokwenda kiwandani ili yaweze kupata thamani zaidi na kuongeza fedha za kigeni zaidi kwetu na kuleta ajira kwa wananchi, kuongeza kodi na mambo kama hayo. Kwa hiyo, Sekta ya Viwanda ni sekta muhimu sana na ndio maana Serikali yetu ya Chama cha Mapinduzi imefanya jitihada kubwa sana kuitengenezea mazingira mazuri na kuweza kuipatia mahitaji yake mbalimbali na miundo mbinu.

Sasa hivi sekta nyingine za kilimo, madini zinafaidi sana kutokana na kuwepo viwanda na viwanda viendeleo kuwepo. Hivi karibuni tulipata fursa ya kutembelea viwanda mbalimbali, tumeona jinsi gani sasa hivi kwa mfano viwanda vya mbegu vimetanuka sana, vimeendelea sana, vinatusaidia sana kuboresha sio tu chakula chetu tunachopata na mazao yetu viwandani, lakini yanawawezesha vile vile wakulima kujipanua na kuendelea zaidi kilimo hapa nchini. Kuna viwanda vingi sana ambavyo sasa hivi vinasindika mali zetu za humu nchini. Hii ni muhimu sana kwa uchumi mzima na kwa hiyo hivi viwanda vilivyopo na hivi ambavyo tunajaribu kuviweka chini ya utaratibu wa *EPZ* ni muhimu sana kwa kuboresha na kuendeleza uchumi wetu.

Hivi viwanda ni muhimu basi vilindwe kwa sababu viwanda mfano wake ni kama vile kichwa cha treni katika behewa. Kichwa cha treni kikienda kasi na mabehewa mengine yatakwenenda kasi. Sekta ya Viwanda inapoendelea ndio sekta nyingine vile vile zinapata fursa ya kutanuka na kuendelezwa vizuri zaidi.

Sasa katika dunia hii ya utandawazi, ni muhimu sana kuchukua hatua thabiti kuweza kuvilinda viwanda. Pamoja na kuchukua jitihada ya kuboresha viwanda hivi na kuvifanya viwe vingi lakini kuna umuhimu wa kuvilinda kutokana na vitimbi vya wakubwa mbalimbali hasa haya Makampuni ya Kimataifa yanayoitwa *Transnational*. Haya Makampuni yana mbinu na hila mbalimbali za kudidimiza Makampuni kama haya yetu kwa sababu viwanda kama ni vidogo ambavyo vinajitokeza katika nchi changa wataweza kuviua viwanda hivi ili wao waweze kujitana. Moja ya mbinu kubwa wanayotumia hawa wenzetu ni mbinu ya kuteremsha bei ama kwa kupata fidia ya ushuru ama kupata ruzuku ya namna nyingine yoyote au mipango mingine yoyote ambayo wanaweza kuteremsha bei kwa kuanzia na hatimaye viwanda hivi

vikaweza kuingia katika soko jipya kwa haraka sana, wanatumia mbinu mbalimbali za kujitana. Kwa hiyo, dhamira yao kubwa wao ni kuua viwanda vya nchi ndogo kama zetu zinazoendelea wakatanua viwanda vyao. Sasa basi, tukisema tunaachilia tu hivi viwanda, kusema kweli bila kuvilinda ni kama mtu ambaye umejenga nyumba nzuri ambayo haina uwa wa kuikinga na wakati wowote inaweza kupata madhara yoyote.

Kwa hiyo, tunavilinda viwanda vyetu kutokana na madhara haya na katika mazungumzo yetu baadhi yetu wanafikiria kwamba unapolinda viwanda labda hufanyi lile linalotakiwa. Unapolinda viwanda kusema kweli unalinda viwanda vyetu, unalinda uchumi wetu kwa sababu kama nilivyosema zaidi ya kuleta ajira, zaidi ya kusaidia sekta nyingine za uchumi kukua, viwanda hivi pia vinawezesha kupata fedha za kigeni nyingi na manufaa mengine mengi sana ya kiuchumi.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa hiyo haya ni masuala muhimu ambayo inafaa tuyazingatie. Sasa hivi tuko katika dunia ya utandawazi kama nilivyosema. Dunia ya utandawazi, bidhaa katika soko zinakwenda kwa ushindani ulio halali na ushindani usio halali. Sisi hapa najaribu kuzuia, ni kuzuia ushindani ambao sio halali na baadhi yetu wamekuwa wakidhani kwamba labda pale tunaposema kwamba tunataka bei au Wizara au Serikali inataka bei isiwe ndogo zaidi kuliko ile ya kawaida, ni pale ambapo bei ya bidhaa zinazohusika ni kwamba inauzwa kwa bei ya kawaida lakini katika kuingia katika soko fulani wameteremsha bei ili walete madhara kwa viwanda hivyo na sisi hapa huu Muswada una madhumuni ya kuzuia hilo lisitokee.

Kusema kweli hili ndilo jambo linalofanyika duniani kote sasa hivi na kwa kuwa Tanzania ni wanachama wa *World Trade Organization* na *World Trade Organization* ina sheria na kanuni nyingi ambazo wanachama wake wanastahili wazifuate ili kuwa na biashara nzuri duniani yenye kuwafaidia wanachama na kuwafaidia wanachama wengine wote, hivyo basi panapokuwa na fursa kama hii ya kuwepo na sheria kama hii, inabidi sisi tuchukue fursa ile bila kuzubaa. Inabidi tuchangamkie kwa sababu tusipoichangamkia hatutakuwa na uwezo wa kulinda viwanda vyetu, hatutakuwa na uwezo wa kuvutia uwekezaji kwa sababu pasipokuwepo na sheria hii, hata soko la ndani tutashindwa kulilinda, hata wazalishaji wa ndani tutashindwa kuwalinda. Kwa hiyo, itakuwa ni soko la holela tu limeingiliwa bila utaratibu mzuri unaotakiwa katika kufanya biashara za Kimataifa.

Mheshimiwa Naibu Spika, lakini tunaposema hivi, hatusemi kwamba basi tuiachie viwanda vyetu, tuvihami bila kufanya shughuli yoyote ambayo inatakiwa ili vifanye kazi zake barabara. Viwanda vyetu viko katika dunia yetu ya sasa hivi ambayo ni ya utandawazi ambayo inaendeshwa kwa misingi ya biashara huria, ambayo inaendeshwa kwa misingi ya kushindana. Hivyo basi, ni matumaini yetu kwamba viwanda vyetu havitazorota pale ambapo tutapata habari kwamba Serikali inavilinda viwanda hivyo, itazidi kushindana na wengine ili wananchi waweze kupata huduma nzuri, kupata bidhaa zenye hali nzuri na kupata bei halali kwa bidhaa zao wanazozihitaji. Hii hatua inachukuliwa tu kulindwa kwa bidhaa zile zinazofanana na hizo ambazo zinatoka nje.

Mheshimiwa Naibu Spika, sasa hivi kama unavyojua tayari baadhi ya viwanda vyetu vimeshaathirika kwa kiasi fulani kutokana na *dumping*. Tumezungumza na tunajua Viwanda vya Nguo vinaathirika, Viwanda vya Ngozi kwa namna fulani, Mafuta, Magunia yameathirika kwa kiasi fulani; sasa haya ni mambo ambayo si mazuri tuyaache yaendeleo. Mimi nashauri Muswada huu tuipitishie ili uwe sheria na unapokuwa sheria tuanze kufanya kazi mara moja. Sisi tumeona adha nyingi sana kwa mfano Viwanda vya Magunia, sasa hivi kuna mkonge mwingi tunauchoma badala ya kuwapa wananchi wetu ajira badala yake tunachoma. Tunapoteza fedha ile, tunaagiza magunia mengine kutoka nje (magunia ya *jute*), kule wanaolima tunawaachisha kazi. Kwa hiyo, ni kitu kibaya sana. Viwanda vya Nguo navyo vina athari kama hizo.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa hiyo nashauri, nawasihi ndugu zangu kwamba tafadhalini sana Muswada huu tuuchukulie katika hali ya kujua kwamba tunafanya kwa madhumuni ya kulinda viwanda vyetu kwa madhumuni ya kuwaendeleza watu wetu. Kwa hiyo, naunga mkono hoja hii asilimia mia moja na nashauri ndugu zangu wote tuunge mkono na tuutakie kheri utekelezaji wake uwe wa makini ili tuweze kuvihami viwanda vyetu na uchumi wetu.

Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante sana. (*Makofi*)

MHE. BENEDICTO M. MUTUNGIREHI: Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante kwa kunipa nafasi ya kuchangia katika Muswada ulipo mbele yetu. Nitaomba radhi kidogo kwa sababu kwa hali ilivyokuwa asubuhi, nataka kuwapongeza wenzangu ambao wameshindwa kwa kishindo kuwa katika Bunge la Afrika. Nawapongeza sana. (*Makofi*)

Vile vile napenda kuwapongeza ambao hata mimi hawakunichagua kwa sababu tulikuwa wengi, sasa nisingeweza kujipendelea kwamba kura zote wanipe mimi na pengine labda ni kutokana na udhaifu ambao waliona ninao. (*Makofi*)

Mwisho kabisa niwapongeze wale wote ambao walinipa kura zao kwa sababu nilidhani tungepiga kichama, basi mimi ningepata kura nne au tano, lakini niliweza kupata kura 25. Kwa hiyo, nawashukuru sana hawa ambao walikuwa *courageous enough* kunichagua. (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, baada ya kuyasema hayo, nadhani sasa nitajirekebisha maana yake waliniambia kwamba sauti yangu inatisha kweli! Hata Bungeni huwa wananiuliza mbona tunakuona mwembamba halafu sauti ni kubwa sana? Lakini ndio hivyo, ila nitaomba radhi kwamba wale wanaodhani kwamba ninakuwa na sauti nitakapokuwa nazungumza kukawa hakuna hoja wawe wananiandikia ki-memo kwamba hapo *you are out of point* ili niweze kujirekebisha, lakini vinginevyo *argument* ina *argument*. (*Kicheko*)

Mheshimiwa Naibu Spika, baada ya kuyasema hayo, naunga mkono Muswada huu. (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, jana tumepata Semina nikapata kuelewa kwa undani na kwamba wengine tulijaribu kutaka kuchanganya kwamba Muswada huu basi ulikuwa ndio mwarubaini wa ku-cover matatizo yote yanayotokana na aina za *dumping* wengine ambao tulikuwa hatujawa-aware. Lakini katika maelezo ambayo yametoka na kwa kuwa hii inahusu viwanda kama alivyosisitiza Mheshimiwa Waziri mhusika jana, ningependa tu kutoa tahadhari kwamba viwanda kama viwanda haviwezi kuwepo *in isolation* na kinachopelekea *dumping* pengine ni *connections* za vitu mbalimbali ambavyo ni kuanzia hata ile nchi ambayo inataka ku-dump hizo *materials* zake katika nchi yetu. Maana naelewa ilizungumzwa jana na pengine kwenye Muswada kwamba nchi za Ulaya na nchi nyingine pamoja na sababu inayowafanya wateremshe bei za bidhaa zao kwa makusudio ya kutaka kwanza watulainishe waweze kupata soko ili hatimaye sasa waweze kupandisha bei. Sababu ya kwanza ni kwamba pamoja na mambo mengine wanatoa ruzuku kwa bidhaa ambazo wanazozitumia katika kutengeneza hizo bidhaa zao. Sasa kama hivyo ndivyo, kumbe hoja ya msingi haianzia kwenye kiwanda *per se*, inaanzia katika mkururo na mlolongo mzima wa uzalishaji. Kama ni suala la subsidy libaki linaanzia huko kwingine. Sasa tahadhari ambayo nataka kuiweka ili na sisi tuelewe na tuweze kufanya kazi kwa pamoja na wale walioko kwenye Serikali waweze kuona kwamba sekta hizi zinategemeana, maana kama tunazungumza suala la viwanda vya nguo vya Tanzania, wamezungumza Waheshimiwa kuhusu masuala ya umeme, lakini utazungumza vile vile kuhusu masuala ya pamba. Uboru wake, halafu hivyo viwanda vinavyotengeneza hiyo pamba vinawasaidiaje Watanzania wanaolima pamba ili kuweza kuongeza pato lao?

Pia ikawekwa kwenye Muswada kwamba anayepaswa kulalamika sasa ni mtu mwingine hata kama sio mwenye kiwanda au mtu ambaye anaona kwamba kwa kufanya hivi, wale wanaofanya damping yao hapa wanasababisha sisi viwanda vyetu visilipe kodi na mambo mengine. Sasa kama mimi ninalima halafu naona watu fulani wanaleta zile khanga za India, lakini kwa vitendo vyao hivyo vinasababisha mimi pamba yangu isiweze kununulika, sijui nitakuwa na haki ya kunung'unika au sitakuwa na haki ya kunung'unika! Lngine niliseme kabla sijaingia ndani kabisa kwenye Muswada wenyewe kipengele kwa kipengele, hilo la *subsidy* mimi ningependa kutoa caution, huenda nikabishiwa kwamba sio kweli, lakini sasa hivi tulipokumbwa na njaa nina uhakika Serikali inataka kuleta Muswada hapa tuongeze bajeti. Hizo hela tungesema tuziweke huko tuzitumie tukasie kabla njaa haijaja, tumwagilie na tuwape motisha wakulima, nadhani tungegombana kwamba hela haziko. Sasa kama inafika mahali mtu unauguliwa mtoto unaambiwa twende tukamtibu unasema mimi siwezi kuuza mbuzi wangu, halafu anakufa wewe unachinja mbuzi ili ule kwenye msiba si vizuri. (*Kicheko*)

Mheshimiwa Naibu Spika, haya ninayoyasema yana mantiki yake. Tulipokwenda Marekani mwezi wa Tisa, tumekutana na Mshauri wa Rais Bush kwa masuala ya Kiafrika. Tukamwuliza ninyi mnawapa watu wenu *subsidy* na ndio Mheshimiwa Waziri wa Viwanda mlikuwa kule Cancun akasema *look here*, wanaolima hapa sio asilimia hata kumi. Sasa kama mtu anaweza akawa na ng'ombe wa maziwa kule kwangu kikombe kimoja, halafu lita moja Sh.40/=, lakini mashudu kununua zege, kununua dawa za kuoshea, sijui kununua chumvi, sijui kumwosha, yule anayekata nyasi, kwa mwaka gharama nzima ni Sh.200,000/= na akaja kuuza hayo maziwa yake gharama akatoa Sh.40,000/=, anasema ni kitu ambacho hata wewe mwenyewe unaona mahesabu haya hayaingii kichwani. Kwa sababu kwanza yale maziwa yamenywewa na watoto ambao wangeugua unyafuzi, mwingine kesho atakuwa Rais.

Hayo maziwa yameuzwa kwenye mahoteli na watu wakapata ajira kwenye mahoteli, nyama ya huyo ng'ombe imeuzwa kwenye hoteli na mwingine akinyimwa nyama shingo yote inarefuka. Ngozi ya ng'ombe yule amekwenda kwenye kiwanda watu wakapata ajira, wenye vishikizo wakapata ajira, wenye kutengeneza guru wakapata ajira, sasa huyu katika mzunguko mzima ameweka ajira huyu lazima afike mahali tum-*subsidize*. *That is why* tunawa-*subsidize*, wakajibu hivyo. Ni hoja ambayo huwezi ukaipinga kwa mantiki hiyo. Kwa misingi hiyo tukiendelea kugombana na tusipoliangalia tukadhani kwamba ku-*subsidize* wakulima ni kitu kibaya, nadhani tutakuwa tunajipeleka mahali ambapo tutashindwa kwa sababu kwa vyovyote vile hatutawalazimisha na wao kisiasa hawatakubali. Kwa mfano hivi sasa tuna Wamachinga pale, mtu mmoja alikuwa anasema waulizwe hizo bidhaa mnatoa wapi? Lakini watakwenda wapi? Kwa sababu elimu yao ni Darasa la Saba! Sasa wakija pale wakati mwingine hata sisi tuliopo kwenye Upinzani tunasema wanawafukuza pale Kariakoo, sasa pale Kariakoo wakijazana kama uyoga huoni ni shida? Sasa haya mambo sisi tunayaona hivi hivi tu. Lakini kama ukiboresha ile Sekta, kuwa-*subsidize* hali inakwenda vizuri.

Mheshimiwa Naibu Spika, baada ya kuyasema hayo, nilikuwa nasema kwamba sheria hii tumeitunga, iko hoja ilitolewa na Mheshimiwa Waziri kwamba kwa mfano lile gunia la katani linadumu. Ndiyo! Lakini gharama yake ni Shilingi ngapi? Sh.1,500/= . Kama mkulima wa kahawa anataka kununua magunia 100, unazungumza akatumie Shilingi laki moja nadhani na zaidi, kama mahesabu yangu hayajazeeka; kuna yale magunia ya *jute* ni Sh.200/= na yeye shida yake ni kupakia mzigo wake ili usiende unamwagika akauze pale na wakishapima wala kale kagunia ka-*jute* wala hakana hata robo kilo lakini akisema lile la katani wanasema tunakukata na kilo mbili. Sasa hata mahesabu yenyewe yanakuwa hayawezi kuingia. Kwa hiyo, hoja ya msingi tunapoliangalia hili Mheshimiwa Waziri wa Biashara na Viwanda, yapo mambo mengi ya kufanya katika kupiga hatua ili Muswada wetu uweze kufanya kazi vizuri. Sisi wala tusiseme kwa sababu tuna sheria, atakaye-*dump* hapa tunamrukia, sasa unamrukia ndiyo lakini tunajandaa vipi ili kuweza kuhakikisha kwamba na sisi tunachukua kile kitu kinaitwa *comparative advantage*? Ni bahati mbaya kwamba mimi sikusoma uchumi lakini nadhani yapo mambo mengine ambayo unaweza kuyaona kwa mantiki hiyo. Kwa hiyo, hilo ningomba tulione.

Mheshimiwa Naibu Spika, maana yake sisi ndio umesema tutenganishe na kilimo. Kama ni chuma, kiko pale sijui liganga; tena ni mlima wala sisi hatupashwi kuchimba ardhini, kiko juu. Wamekwenda pale na vijana mnapeleka pale wanakatakata hivi mnakwenda kuuza. Sasa sijui tuzungumzie nini kwa sababu hawata-*subsidize* hizi chuma kule nadhani. Kama ni mkaa wa mawe, sisi tunao, hawawezi kuchimba, hawata-*subsidize* hiyo. Nadhani *our base need* kwa sababu huwezi kuzungumzia *industrial revolution* kwa nchi kama hii bila kuzungumzia *Agrarian Revolution* na kuvi-*connect*.

Mheshimiwa Naibu Spika, sasa cha msingi hiyo nadhani Mheshimiwa Waziri wa Viwanda na Biashara lazima aliangalie hilo kwa sababu hilo suala la *subsidy* haliko kwenye vyuma, halipo kwenye *uranium*, halipo kwenye *petroleum* wala halipo kwenye mambo mengine yale. Liko kwenye bidhaa hizi ambazo ni za kilimo na ambazo tunazipigia kelele na ndizo hizo wakishaziongeza *value* wanapokuja kushindana na sisi, kwa sababu wao wangeliacha vile maana kama bei ya kilo moja ya pamba ama ya korosho ambazo ndizo zinapigiwa kelele kwenye soko la dunia tuseme kilo ya pamba ni Sh.1,200/=, Wazungu wana mahesabu. Kama ardhi yao imechoka, ameweka trekta, ameweka mafuta, ameweka vibarua, amewaajiri na mishahara mikubwa kufuatana na *standard* ya maisha, sasa wao hawawezi kukubali kama sisi tunavyopeana Sh.2,000/= au Sh.200/= au Sh.500/= halafu unamwambia nyamaza kwa sababu *standard* ya maisha yetu ni kutumia kwa Sh.200/= au Sh.500/=.

Baada ya kuyasema hayo, nilikuwa nasema sheria hii mimi sina tatizo nayo, lakini tunawaomba waende ili iweze kutekelezeka vizuri na tuweze kufaidi, tuseme tuna sheria basi mambo yetu yamenyooka hakuna atakayefanya *dumping*. Maana kuna vitu vingine mtavizua, sisi wenyewe tutaanza kupiga kelele. Maana yake mwingine atachukulia kwa sababu kuna *advanced technology* watu wanazalisha kwa wingi na kwa sababu ya *volume* ya *business* halafu ndio wanauza vitu vyao huku chini sasa inatafsiriwa kwamba hawa wanataka kufanya *dumping* katika nchi yetu. Baada ya kuyasema hayo, nadhani ujumbe umefika. Niwashukuruni wote kwa kunisikiliza, lakini nitaendelea kuchangia na kujenga hoja inapobidi na kuzisimamia kwa msimamo thabiti. Ahsante sana. (Kicheko/Makofi)

MHE. ABDULLATIF HUSSEIN ESMAIL: Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante. Mimi nakushukuru kwa kunipa fursa hii ya kuchangia Muswada huu wa *Anti-Dumping*.

Mheshimiwa Naibu Spika, Mheshimiwa Waziri amesema kwamba Muswada wa *Anti-Dumping* unatumiwa sana na nchi zilizoendelea. Nakubali sana. Nchi maskini hazina uwezo wa kutoa *subsidies* na zenye uwezo ni hizo hizo nchi tajiri tu, isipokuwa nchi maskini zina uwezo wa kutoa *incentive* kwa mfano India wana *zero tax* katika *all kinds of export*. Adhabu ya kuongezewa ushuru, *suspended duty*, hofu yangu isije ikatumiwa vibaya sheria hii kuwabana waagizaji wa bidhaa mbalimbali ambao *TRA* leo ndio inawatazama kwa ajili ya mapato. Umoja wenye viwanda *CTI* watafanya kila njia kwa kushawishiwa na baadhi ya wenye viwanda kuwabana waagizaji kwa kutumia ile *policy* inayoitwa *live and let die*. Serikali yetu inatakiwa iwe kama buibui na *spider*, itembee juu ya maji. *Spider can walk over the surface of water* iwapatie maendeleo wananchi wa nchi hii na inafanya hivyo, naipongeze Serikali yetu. Wahenga wanasema bora uaminiwe kuliko kupendwa (Kicheko/Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, kuhusu ukosefu wa soko la ndani, mimi nasema soko la ndani lipo. Kuna alphabeti tatu, *AID* wenye viwanda washughulikia *AID*. *A - Advatize, I - Initiative and D - Dynamic. Supply what the market wants*. Binadamu hanunui anachokitaka, ananunua anachokihitaji. Wale wanaopenda sana hawazeeeki. Serikali yetu iwapende wafanyabiashara waagizaji bidhaa, wenye viwanda na kadhalika. (Kicheko)

Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru, naunga mkono hoja kwa asilimia mia. Ahsante. (Kicheko/Makofi)

MHE. OMAR MJAKA ALI: Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru kwa kunipa nafasi hii. Lakini kwanza nataka nitumie nafasi hii kuwapongeza Wabunge wote wale ambao wameshinda katika Bunge la Afrika. Tunawatakia mafanikio na kazi njema ya Taifa hili kwa misingi na Katiba ya nchi yetu na Katiba watakayoikuta katika Bunge la Afrika.

Mheshimiwa Naibu Spika, baada ya kuwapongeza wenzangu hao, nataka nichukue nafasi hii na mimi kuunga mkono Muswada huu wa *Anti-Dumping and Countervailing Measures* asilimia mia kwa mia. Mfumo wa uchumi wa ushindani hivi sasa ndio msingi wa uchumi wa nchi yoyote ile duniani. Nikinukuu zile mada ambazo ziliwasilishwa jana na Katibu Mkuu wa Wizara ya Viwanda pamoja na hotuba ya Mgeni Rasmi ambaye ni Waziri Mkuu, kwa kweli nataka niipongeze Serikali kwa kuleta Muswada huu na kutunga sheria hii kwa maslahi ya Taifa letu hili la Tanzania. Nikimnukuu Mheshimiwa Waziri Mkuu katika hotuba yake ya ufunguzi alisema, “Kuingia kwa bidhaa kutoka nje na kuuzwa kwa bei ya chini kunaweza kuua viwanda vyetu nchini.” Sasa kama tumeshaanza kuwa na hofu kama hii ni lazima sheria hizi ambazo tutakuwa tumezitunga ziondoe hofu hii ambayo tayari inaonekana imeshaingia ndani ya Serikali na hata jamii inaweza ikapata mshtuko mkubwa sana. Kwa hiyo, Mheshimiwa Waziri tunamwomba kwamba aisimamie Muswada huu kwa nguvu zote mara tu itakapokamilika na kupitishwa.

Mheshimiwa Naibu Spika, Mheshimiwa Waziri Mkuu alisema ni rahisi sana nchi yetu kugeuzwa soko na nchi nyingine. Kwa hiyo, vile vile tuitake Wizara hii isimamie juu ya bidhaa ambazo zinaingia katika nchi yetu kwamba ziwe ni bidhaa sahihi na zenye viwango vinavyohitajika. Kama tutaruhusu bidhaa ziingie tu na tukija tukabaini baadaye kwamba zina madhara kama ambavyo tunazungumzia sasa hivi mifuko hii ya Rambo, kuitoa itakuja kuwa ni tatizo. Kwa hiyo, sheria hii iweze ku-cover yale maeneo

ambayo tunaona yanaweza kuleta athari kwa Taifa letu. Kwa hiyo, hili ndilo lililonipa msukumo wa kuweza kusimama kuchangia.

Vile vile nikimmukuu Mheshimiwa Waziri Mkuu ambaye hotuba yake iligusia juu ya Muswada huu, alisema kwamba sheria hii haitatetea uzembe na ubabaishaji. Hii ni kauli ya Serikali. Pamoja na kwamba ilifika kama ni hotuba, kwa hiyo kama kuna vipengele hivi kwamba haitatetea wazembe na wababaishaji. Kwa hiyo, sheria hii iweke majukumu na kanuni za adhabu ambazo kwa wale ambao watazembea na wakasababisha nchi yetu ikaonekana ni *dump* la kutupia taka, ambayo kama ilivyoainishwa takataka zenyewe ni zipi waweze kuwajibishwa kwa mujibu wa sheria ambayo itakuwa ipo, tena isichukue muda. Isiwe tena mambo ya kuzungushana Mahakamani, sijui huyu kaweka nini, hapana. Kama mtu atakuwa amefanya uzembe na kusababisha nchi yetu kuwa *dump*, lazima kuwe na sheria ambayo itambana na kwa muda mfupi sana. Vile vile nikinukuu *paper* ya Katibu Mkuu wa Wizara ya Viwanda, alielezea juu ya haki ya nchi kujilinda na madhara ya mfumo wa uhuru wa soko.

Ukurasa wa pili, ilisema kutokana na kutambua kuwa mfumo wa ushuru wa uhuru wa soko au soko huria, *marketing economics, free market liberalization* unaweza kutumiwa vibaya na nchi moja dhidi ya nchi nyingine, wanachama wa Shirika la Biashara la Dunia (*WTO*) vilifikia makubaliano yanayojulikana kama *agreement on surface on counter level*.

Mheshimiwa Naibu Spika, kama kuna suala ambalo limeingia kwenye mkataba kimataifa, je yakiomba mataifa ambayo ni wanachama ili nchi zao sizituingizie bidhaa ambazo hazina msingi na kwa faida kwa taifa letu, isiwe Sheria tunaipitisha ndani ya nchi yetu lakini je, hizi nchi wanachama zimetoa chakula gani, zimetoa maelekezo gani kwa nchi wanachama. Tunazungumzia hapa kwa sasa hivi India ndiyo wanaoingiza kanga nyingi katika nchi yetu na kwa bahati Mheshimiwa Mzindakaya alikuwa ana hofu hapa juu ya kanga zinazouzwa mjini za aina yake na zile ambazo zinaingizwa kule eneo la Sumbawanga.

Kwa hiyo, wananchi wakifanya hofu na zikaingia kanga ambazo nidhamu yake zinaweza kuhatarisha usalama ndani ya jamii, heshima ndani ya jamii. Kwa hiyo, pia hizi nchi wanachama zielezwe zile taratibu kwamba nchi yetu inahitaji bidhaa za aina fulani, kusionekane kupitia rushwa. Hapa katikati tukaruhusu watu kuingiza vitu vyao katika nchi yetu baadaye kuvitoe ikawa ni matatizo makubwa sana.

Sina wasi wasi na Mheshimiwa Waziri wa Viwanda na Biashara, kwa sababu tangu muda aliokaa tunashukuru kwamba mabadiliko makubwa ya viwanda, hali ya uchumi, kodi inaonekana kule kwa wafanya biashara. Kwa kweli inawezekana kwamba ameweza kusaidia sana katika suala la biashara. Lakini vile vile awe mwangalizi juu ya hizi mali ambazo zinaingia katika Taifa hili hasa tukiangalia kutokana na mikataba hii ya nchi wanachama.

Mheshimiwa Naibu Spika, pia katika *paper* hiyo ya Katibu Mkuu alisema alisema aidha nchi wanachama wa *WTO* vilifikia makubaliano yanayojulikana kama *agreement on surface* yanayolenga kuzuia nchi kuingiza bidhaa katika nchi nyingine kwa kiasi kinachotishia uhai wa viwanda vinavyozalisha bidhaa kama hizo. Hili linastahili tuliangalie sana. Sasa hivi tumevibinafsisha viwanda vyetu kwamba vilikufa huko nyuma, kwamba tulishindwa kuviendesha, usimamizi ulikuwa mbaya.

Sasa kama viwanda ambavyo tunavijenga sasa hivi au tulivyobinafsisha sasa hivi, havitaweza kufanya kazi vitakapokufa kwa ajili ya kwamba mali waliyozalisha, vinaoingizwa ni bora zaidi na ikawa hawapati faida, vitakafa viwanda vyenu kutokana na ile mali ambayo inayotoka nje. Kwa hiyo, kutokana na makubaliano haya ni lazima Mheshimiwa Waziri, tuliangalie sana suala hili, kwa makini sana Serikali yetu imepiga hatua kubwa sana kurekebisha uchumi kwenye masuala ya viwanda. Viko vilivyojengwa vipya na viko vilivyobinafsisha vile vya kwetu. Lakini kwenye miaka mitano au 15 mbele ya safari vikaja vikafa viwanda hivi, kutokana na mali nyingi inayoingia kutoka nje, tutakuwa hatukufanya la maana kwa Taifa hili na tutaweza kuu mapato yetu ya nchi hii kwa kiasi kikubwa sana. Kwa hiyo, na hili inabidi tuliangalie sana.

Mheshimiwa Naibu Spika, pia tumelezwa kuwa bila kuwa na Sheria hii hatuwezi kutumia haki yetu chini ya makubaliano hayo ya kimataifa. Kwa hiyo, hapa ndipo paliponipa sababu kuunga mkono

Muswada huu ili kuidhinisha Sheria hii iweko. Kwa sababu kitu chochote lazima uwe na kitu ambacho kitakuwa kinakulinda. Kwa hiyo, nimtakie mafanikio Mheshimiwa Waziri kuitekeleza haraka Sheria hii na kuisimamia kwa mafanikio makubwa kwa faida ya Taifa hili.

Baada ya hayo, naunga mkono Muswada huu kwa asilimia 100 kwa 100. Ahsante sana Mheshimiwa Naibu Spika. (*Makofi*)

MHE. HERBERT J. MNTANGI: Mheshimiwa Naibu Spika, kwanza naomba kuchukua nafasi hii kuwapongeza wenzetu wote ambao wameshiriki katika uchaguzi huu wa kutuwakilisha katika Bunge la Afrika na wale ambao wameshinda. Nawashukuru wote kwa pamoja kwa sababu wote walikuwa na uwezo lakini nafasi zilikuwa chache. (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, mimi ni mmoja wa Wajumbe wa Kamati hii ya Biashara na Uwekezaji na kwa hivyo mchango wangu utakuwa mfupi kidogo hapa kwa siku ya leo. Kwanza naomba nisisitize tu kwamba Muswada huu ni muhimu na kwa kweli umechelewa kuja na kuchelewa kwake kunaonekana katika madhara ambayo yamekuwa yakizungumzwa hapa katika baadhi ya viwanda vyetu. Kwa mfano, viwanda vya nguo, viberiti, viwanda vya matairi, viwanda vya betri na redio na sehemu nyingi za viwanda ambavyo kwa kweli vilikuwa muhimu hapa nchini. Sasa vimekwisha athirika viwanda vile na Sheria inakuja baada ya matatizo haya yamekwishatokea. Hata hivyo, bado tunayo nafasi ya kuanza kuitumia Sheria hii vizuri ili tuweze kuokoa viwanda vichache vilivyobaki na hivi ambavyo bado vinaendelea kujikongoja baada ya kuathirika sana.

Mheshimiwa Naibu Spika, jambo lingine katika sheria hii ni ufahamu wa Sheria yenyewe. Kama tulivyosikia wakati wa Semina, ni kwamba zipo sheria zingine nyingi tu ambazo kwa kweli zingeweza kusaidia kuboresha viwanda vyetu. Lakini kutokana na matatizo ya ufahamu wa namna ya kutumia sheria hizo basi hata viwanda hivyo ambavyo vinaonekana vimeathirika havikuwa na uwezo wa kutumia Sheria hizo. Kwa mfano, Sheria za ubora wa bidhaa ambavyo husimamiwa na *TBS* ingeweza kusaidia sana baadhi ya viwanda vyetu. Sheria ya Mazingira ingeweza kusaidia sana baadhi ya viwanda vyetu, vile vile sheria hizi za umiliki na majina ya bidhaa *products* ungeweza ukasaidia vile vile kulinda baadhi ya viwanda vyetu.

Kwa hiyo, ni muhimu sana kwa kweli tuboreshe, kuhakikisha kwamba tunatoa elimu kwa watu wetu ili waweze kufanya mchanganuo mzuri na kuweza ku-*establish* madai mazuri wakati wanapohisi kwamba imetokea *dumping* inayoathiri viwanda vyetu.

Mheshimiwa Naibu Spika, jambo lingine ambalo ni muhimu kwamba Sheria hii itatusaidia sana katika kujenga uchumi wa nchi. Bila shaka wote tutakubaliana kwamba kwa kweli kama kuna bidhaa ambazo zinakwepa kodi ni bidhaa ambazo zina mwelekeo wa lengo hilo la *dumping*. Bidhaa zinazolingizwa kinyemela nchini. Ni moja katika bidhaa ambazo kwa kweli huwa zinakwepa kodi na kusababisha Taifa kupata hasara kubwa. Kwa hiyo, Sheria hii itatusaidia katika kuzuia hilo lisitokee na kuweza kufanya viwanda vyetu vinavyofanya kazi, zikafanya kazi vizuri na vikaweza kulipa na kusimamiwa kulipa kodi ipasavyo. Kwa hiyo, Sheria itasaidia sana kulinda uchumi hasa katika eneo hilo la *dumping* ambapo bidhaa nyingi za aina hiyo zinaingizwa nchini kiholela.

Mheshimiwa Naibu Spika, jambo lingine ambalo ningependa kulizungumzia ni Sheria yenyewe na wataalam wenyewe wa biashara, watakaokuwa wakiisimamia Sheria hii watazame kanuni za kibiashara ambapo zipo na zinatumiwa duniani kote. Moja ambayo inaweza ikachanganywa pia na sheria hii ni utaratibu wa uzalishaji kwa kuzalisha bidhaa kwa wingi ili uweze kuwa na *unit cost* ndogo kutokana na uzalishaji mkubwa. Unapokuwa na *unit cost* ndogo kwa kuchukua *advantage* ya kutumia *fixed cost* zilizopo maana yake ni kwamba utaweza kuwa na bidhaa utakazozalisha kwa bei ya chini na wala siyo bidhaa zilizokuwa *subsidized* ni *economies* tu umetumia *economy of scale*, umeitumia katika uzalishaji ukaweza kupata *unit cost* ndogo zaidi.

Aina ya bidhaa kama hizi zinaweza zikaingizwa nchini kwa bei nafuu na watu wakahisi na kudhani kwamba ni bidhaa zilizokuwa. Kwa hiyo, lazima wataalam wa biashara wawe wataalam makini

kweli waweze kuchambua ili tusije tukachanganya hizi *marketing strategies* ambazo wenzetu wanaweza kuwa wanazitumia kwa manufaa zikawa zinasitishwa.

Jambo lingine ambalo ni katika utalaam wa biashara, vile vile wakati wa kuanzisha kutaka kutambulisha bidhaa yako sokoni kwa mara ya kwanza bidhaa mpya, moja ya *strategies* ambazo zinatumia ni hiyo ya kuuza bidhaa kwa bei ya chini ili iweze kufahamika haraka na baadaye unapandisha bei. Lakini hii haina maana kwamba bidhaa ile imeuzwa kwa bei iliyokuwa *subsidized*. Inauzwa kwa nia ile ile ya ku-*introduce* hiyo bidhaa yako katika soko kwa mara ya kwanza ili wateja waweze kuifahamu na baadaye wafanye maamuzi wao ya namna ya kuendelea kuitumia au kuinunua hiyo bidhaa. Kwa hiyo, hizi *strategies* ambazo wataalam wa biashara wanazitumia basi sizije zikaeleweka vibaya na sheria hii ikazitumia vibaya, ikadumaza maendeleo na mbinu za kibiashara.

Mheshimiwa Naibu Spika, lingine ambalo ningependa kuligusia ni kwamba tunakwenda katika soko la jumuiya ya Afrika Mashariki, nina habari vile vile kwamba wenzetu wa Uganda nao wako katika mpango wa kuanzisha Sheria kama hii lakini wenzetu wa Kenya walikwisha tangulia na walikwishaanzisha Sheria ya *dumping*. Kwa hiyo, tunapoingia katika soko la Jumuiya ya Mashariki ni vizuri basi tukawa na uhakika kwamba tunajaribu kuainisha Sheria hii ili iweze kusaidia soko lote la Jumuiya ya Afrika Mashariki tuwe na Sheria itakayokuwa inafanana.

Mwisho Mheshimiwa Naibu Spika, basi ningependa kutamka kwamba ninaunga mkono hoja hii mia kwa mia na natakiya kila la kheri Sheria hii ianze kutumika mara moja baada ya kupitishwa. Ahsante sana. (*Makofi*)

MHE. ARIDI M. ULEDI: Mheshimiwa Naibu Spika, kwanza nakushukuru sana kwa kunipa nafasi hii ili na mimi niweze kuchangia Muswada wa Sheria kukabiliana na bidhaa kutoka kwa wazalishaji wa nje wenye nia ya kuua ushindani wa ndani wa mwaka 2003 yaani *The Anti-Dumping And Countervailing Measures Bill, 2003*.

Mheshimiwa Naibu Spika, kabla sijaanza mchango wangu, nichukue nafasi hii kukutakia wewe, Mheshimiwa Spika na Waheshimiwa Wabunge wote kheri ya mwaka mpya. (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, nichukue nafasi hii vile vile kumpongeza Ndugu Charles Makongo Nyerere, kwa kuteuliwa kwake na Mheshimiwa Rais kuwa Mbunge wa Bunge lako Tukufu. (*Makofi*)

Vile vile Mheshimiwa Naibu Spika, nachukua nafasi kuwapongeza wale wote ambao leo wamechaguliwa kuliwakilisha Bunge hili kwenye Bunge la *African Union*. Baada ya utangulizi huo nichukue nafasi hii kwanza kumpongeza Waziri wa Viwanda na Biashara kwa kuleta Muswada huu kwa wakati muafaka. (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, kutokana na uzoefu wangu viwandani, ninakubali kuwa dhana hii ya uingizaji bidhaa ambazo zinauzwa kwa bei ya chini ipo na imeathiri sana viwanda vingi hapa nchini. Niliwahi kufanya kazi kwenye kiwanda cha mbolea Tanga na siku moja aliyekuwa Meneja Uzalishaji ambaye alikuwa mzungu aliniuliza swali, akasema kwa nini Tanzania imeamua kutengeneza mbolea yake ambayo inaiuza kwa bei ya juu wakati ingeweza kuagizia mbolea kutoka nje na kuiuza kwa bei ya chini.

Mheshimiwa Naibu Spika, ni kweli kuwa mbolea ambayo ilikuwa inatengenezwa katika kiwanda cha Tanga, ilikuwa inauzwa kwa bei ya juu. Lakini hii ilitokana na sababu kuwa kiwanda kile kilikuwa kinaagiza malighafi kutoka nchi za nje. Na malighafi hizi zilikuwa zinauzwa kwa bei ya juu, kwa hiyo *automatically* mbolea ambayo ilikuwa inazalishwa pale ilikuwa lazima iuzwe kwa bei ya juu. Kwa hiyo, nasema dhana hii kwa viwanda vyetu ambavyo vinategemea malighafi kutoka nchi za nje, kwa kweli haiepukiki.

Hayo yaliyokipata kiwanda cha mbolea cha Tanga, matokeo yake ni kwamba kiwanda kile kama tunavyuojua kilikufa na nina hakika inaweza ikatokea kwenye viwanda vingine ambavyo navyo vinategemea malighafi kutoka nchi za nje. Kwa hiyo, Sheria hii kama ingekuwepo wakati ule pengine kiwanda cha mbolea Tanga kingenusurika kufa. Kwa hiyo, kwa maana hiyo napongeza Serikali kwa

kuleta Muswada huu, Muswada ambao utasaidia viwanda vyetu vya ndani kuzalisha na kuuza bidhaa zake hivyo kuchangia uchumi wa Taifa letu.

Lakini Mheshimiwa Naibu Spika, bidhaa huuzwa kwa bei ya chini au ya juu inategemea na ubora wake. Ikiwa kuna bidhaa kutoka nje ambazo zitauzwa kwa bei ya chini bidhaa kutoka viwandani kwetu, navyo itabidi watafute mbinu ya kuhakikisha kuwa wanazalisha kwa bei kwa gharama ndogo ili nao wauze kwa bei ya chini. Sasa kama viwanda vyetu vitashindwa mbinu zingine inawezekana vikapelekewa kutafuta malighafi ambayo itauzwa kwa bei ya chini na *automatically* watapata malighafi ambayo ni hafifu ili wazalishe nao wauze kwa bei ya chini. Kwa hiyo, umuhimu wa sheria hii vile vile utatuhakikishia viwanda kuendelea kutafuta malighafi za ubora wa hali ya juu ili wazalishe bidhaa za hali ya juu ili wauze kwa bei ya kawaida.

Mheshimiwa Naibu Spika, kuna hasara yake vile vile. Sheria hii vile vile inaweza ikawasaidia wazalishaji ambao aidha kutokana na ubovu wa *management* au usimamizi wa viwanda vyao wakazalisha bidhaa ambazo zitakuwa duni, kwa hiyo, kwa kutumia sheria hii nina wasiwasi kuwa hawa wanaweza wakalindwa vile vile. Hivyo ningeomba Serikali iwe makini katika utekelezaji wa sheria hii. Vile viwanda ambavyo *efficiency* zao ziko chini *automatically* gharama za uzalishaji zitakua juu. Viwanda hivi naomba visilindwe hata kidogo ili kiwanda kiweze kuzalisha bidhaa ambazo zitauzwa kwa bei ya kawaida lazima kiwanda hiki kizalishe kutegemeana na *capacity* yake kama vinazalisha *at full capacity* nina hakika gharama ya uzalishaji itakuwa ndogo kwa hiyo wataweza kuuza kwa bei ya chini, lakini viwanda ambavyo havizalishi kwenye *capacity* yake vinazalisha chini ya *capacity* nina hakika watakuwa na gharama kubwa. Kwa hiyo, watajaribu kufidia gharama hiyo kubwa ya uzalishaji kwenye kupanga bei ya juu ya bidhaa zao. Sasa ikiwa sheria hii itawalinda watu kama hao basi tutakuwa tunawaumiza walaji. Kwa hiyo, naomba sheria hii iwalinde tu wale wazalishaji ambao kwanza *management* yake ni makini, wanazalisha *at full capacity* kwa hiyo bei zao ni zile za haki na siyo za kufidia uzembe unaofanyika viwandani. Ni wazi kuwa wale wanaotumia gharama ndogo iwe katika uzalishaji wa bidhaa zao watauza kwa bei ndogo na wale wanaotumia gharama kubwa katika uzalishaji basi watauza kwa gharama kubwa ambayo naomba Sheria hii isiwalinde. Tunachotaka viwanda vijitahidi kuzalisha kwa gharama ndogo ili nao wauze kwa gharama ndogo ili walaji waweze kupata bidhaa zao. Nina hakika kabisa ikiwa bidhaa zitu zitakuwa bora na bei itakuwa ya chini basi wananchi wengi au walaji wengi watakimbilia kununua bidhaa za ndani kuliko kukimbilia kununua bidhaa za nje. Itakuwa siyo haki kwa walaji kwa Serikali kuwasikiliza wazalishaji wabovu, wazalishaji ambao siyo makini. Kwa hiyo, naomba sheria hii imjali zaidi mlaji na yule mzalishaji ambaye kweli anatumia usimamizi nzuri wa kuzalisha bidhaa zake badala ya kukumbatia wazalishaji wazembe.

Mheshimiwa Naibu Spika, baada ya mchango huo mdogo naomba na mimi nitamke kuwa ninaunga mkono Muswada huu mia kwa mia. Lakini nikushukuru tena wewe kwa kunipa nafasi hii na niwashukuru Waheshimiwa Wabunge kwa kunisikiliza. Ahsanteni sana. *(Makofi)*

MHE. SEMINDU K. PAWA: Mheshimiwa Naibu Spika, nashukuru kweli, ama kwa hakika ni kwamba *no sooner have I arrived than I have got the position*. Nilikuwa nafurahi sana kwa kweli sikutegemea kama nitapata nafasi hii. Nakupongeza wewe kwa kuwa mwaka mpya niliwaambia niwaombe kheri ya mwaka mpya na wenzenu waliokuwepo katika hotuba yangu ya juzi niliwaambia ninyi ni wateule sio mabingwa wa kuishi, ni wateule wa Mungu na ndiyo mmeteuliwa kuuona mwaka huu 2004. Na sikuchelewa kuwaambia mwaka mpya kheri kwa sababu mmeuonja tayari. Leo ni siku ya karibuni ya 33. Kwa hiyo, mnajua utamu wake wa mwaka 2004. Kwa hiyo, nawapongeza kwa hilo. *(Makofi)*

Muswada ulioko mbele yetu mimi nimeukalia katika Kamati, najua umefanya kitendo kimoja kikubwa sana Mheshimiwa Naibu Spika, na Spika kwa kunitua kwenye Kamati nyingine baada ya kukaa muda wa miaka 15 kwenye Kamati ya Wanawake na Makundi mengine Maalum. *(Kicheko/Makofi)*

Kwa hiyo, nikahamia kule nikajifunza mengi kweli. Nikajifunza mengi sana kule kwamba kumbe kuna kitu kinaitwa *Anti-Dumping*. Ila nilishangaa kwenye Kiswahili chake Kiswahili cha *Anti-Dumping* nilikuwa namwuliza hapa Mheshimiwa Diria mwenzangu anajua Kiingereza vizuri. Namwambia hivi *Anti-Dumping* maana yake ndiyo hii iliyoandikwa hapa kwamba kuzuia bidhaa za nje zisiwe zinaitwa ushindani.

Nikaona hii labda hii Kiswahili cha Muswada Kisheria. Akaniambia hiyo siyo Kiswahili cha taaluma ya Kiswahili. Hapana hii labda cha Kisheria. Labda kaka yangu atanitafsiria zaidi kwamba kama kweli Muswada wa uzalishaji wa nje wenye nia ya kukuza ushindani ndiyo *Anti-Dumping*. Nilidhani *Anti-Dumping* katika mawazo yangu ni kutupiwa bidhaa hafifu sasa tunazuia hili.

Lakini kwa hili nalo mimi kwa bei ni kutupiwa vile vile nina mashaka. Napongeza kwa sababu katika hotuba yako Mheshimiwa Waziri wa Viwanda na Biashara ulizungumza mengi kuhusu sheria hii. Kwa hiyo, umetekeleza wajibu wako katika kuleta hili. Kwa hiyo, nakupongeza kwa hilo. Kuna vipengele vichache. Nimeangalia hivi viwanda vinavyolindwa nchini, nakaangalia *capacity* ya *production* yake kwanza ujiangalie unajitegemea vipi. Nikaangalia kwenye jedwali la kitabu cha hotuba ya Waziri ya mwaka jana ambayo imeandikwa na Dr. Juma Ngasongwa ukurasa wa 53 pale ameandika, "Uzalishaji wa baadhi ya viwanda, bidhaa viwandani". Nikachukua *sample* tatu tu. Sampuli tatu. Naomba tafadhali sana nitawapatieni vikaratasi ili muone jinsi viwanda vyetu vinavyozalisha nchini vinavyolindwa. Sehemu tatu nilizochukua, nikachukua sasa sampuli kwanza ya kuhusu upande wa nguo, nikawa na nguo *square metre* 63,279 zilizalishwa katika mwaka 1990 wakati ule tumepongezapongeza kiwacha chetu cha nguo, sasa hivi tunazalisha *square metre* 843,225. Nikafanya mahesabu ya haraka haraka kila Mtanzania kwa kukopesha na hivyo atavaa mita ngapi. Nikaona kwa Watanzania milioni 28 tumeona watu 300 watavaa mita moja kwa mwaka mmoja. Kwa hesabu za haraka haraka. (*Kicheko/Makofi*)

Tukaangalia vile vile kwenye radio *capacity*, upande wa betri ndiyo viwanda vyetu vinavyozalisha hivyo. Betri tunazalisha milioni 21 mwaka huo 90, mwaka 2001 tulizalisha 39, milioni. Kwa Watanzania wenye redio 100 kwa Watanzania tumesema kwa watu 100 wana redio moja tu kwa sasa wanatumia betri 15 kwa mwaka mmoja kwa hesabu za haraka haraka. Sasa hapa nimeiona kwamba tutalinda baadhi ya viwanda vingine itabidi tuagize kwa sababu hakuna nchi inajitosheleza. Ukiongelea kwenye *web site* pamoja na Marekani inajitosheleza, inajitegemea lakini inaagiza vitu kutoka Japan, Japan inajitegemea inaagiza vitu toka Marekani, inaagiza pamba kutoka kwetu, inaagiza hata kahawa kutoka Tanzania. Kwa hiyo, ni utandawazi wa biashara. Kwa hiyo, nikaona kwamba kwa nini basi Muswada huu unaweka bayana mambo haya. Inazuia dumping kwa nchi hii kwa sababu gani, kwa kuwa kuna baadhi ya bidhaa zinakuja nchi za wenzetu wanasema wanauza bei rahisi, wanasema wana betri zinazwa sh.100 wakati za kwetu zinazwa 200. Nikaangalia kwa nini.

Moja ya sababu zilizotajwa ni kwamba pengine wanapewa ruzuku na Serikali zao, moja. Lakini nyingine gharama nafuu za uendeshaji katika maeneo hayo. Utakuta menejimenti pengine ya betri utakuta mameneja pengine wako 10. Kwa hiyo, uendeshaji na tupunguze katika gharama ya uendeshaji. Halafu nyingine vile vile gharama za aina aina za kodi zilizokuwa zinaambatana katika kifaa kimoja. *Tariff* ya uendeshaji wa upande wa *power production* pamoja katika *Commonwealth countries* na *SADC* kuna kinaitwa Rasimu ya Sera ya *SADC* katika ibara ya 44 ulitaja katika hotuba yako katika *East African Community* tumezungumza *Common External Tariff* ambayo mfumo wa forodha zisizofanana lazima mtatoa kifaa ambacho kina bei tofauti. Vile vile tumeangalia katika upande wa matangazo sisi tumekuwa wavivu katika kutangaza vitu vyetu. Huwezi ukauza kitu ukakuta nyanya imeoza ukatangaza nyanya imeoza, nyanya imeoza, hainunuliki. Badilisha sema masalo. Watu wataipenda. (*Kicheko*)

Maziwa yamechacha, unatangaza, maziwa yamechacha au yamechachuka. Sema mtindi, watanunua watu. Hiyo ndiyo lugha ya biashara. Teknolojia hafifu, mifumo ya uchumi nchini. Nchi huenda kujilinda yenyewe kwa kuvilinda bidhaa zake yenyewe, hii haiwezekani kwa sababu inanakili na amiba mpaka tunda lake. Lakini linaliwa. Lazima kuwoko na mtu mwingine wa kulilinda, vyombo vya kudhibiti viwekwe katika kuangalia. Je yeyote aliyenunua hivi vitu upande wa ubora tumeweka ubora wa bidhaa tumeweka vyombo mbalimbali kama vile Baraza la *Fair Competition, TBS, TIRDO* na vitu vingine vingine, labda kuunda Baraza lingine wanaangalia mambo ya *fair competition* katika bidhaa za bandani na vya nje kwa kutoangalia bei peke yake. Nchi inachukuliwa kulinda viwanda vyake lakini iangalie na mfumo wa uzalishaji na gharama za uzalishaji. Sababu za urahisi wa vitu hivi nilivitaja. Lakini sababu za gharama niliangalia zile gharama, gharama hizi zinasababishwa na hayo mambo niliyoyataja hapo juu.

Kuna kitu ambacho kinaitwa *praise*. Bei inapanda kutokana na kutokuwepo kwa vitu. Lakini kwa kipindi kama hiki kwa mfano mtu akileta mahindi kwa mfano tunayo mahindi ya kwetu hapa kwa mfano ya shilingi 500 kilo grm kipindi hiki cha njaa. Sasa watu wame-*subsidize* wameleta mahindi ya

msaada yanauzwa sh.50. Mfanya biashara akaamua wauze sh.50/= . Kunakuwa na ka-*the exemption* kuwa kitu kama hicho kunakuwa kwenye Kamati itoa *exemption* kwa mfano wakati wa njaa unaamua upeleke mahindi Ngerengere au Kidunda au Mkulazi au upeleze the Bingo Ukerewe, au Ngerengere, ndiyo nani huyo anasema huko? (*Kicheko*)

Ukiuza tu umeamua tu kwamba unauza kwa sh.50 kusaidia wananchi. Sasa chini ya sheria hii sijui inaivunja au vipi kwa *anti-dumping*, kwa sababu mwingine anafikiria bei tu. Nilisema tunasema kwamba *price is the monetary expression of the value of a commodity* lakini value peke yake haiwezi ku-*satisfies* kuwa *price* kwa sababu kama *value* ndio kweli ina-*satisfies* kwa *price* basi ingekuwa *block of ivory* ingezwa bei kubwa sana kule *Greenland* ambapo haiwezi kununulika au unachukuwa ngalawa ya dhahabu ukaiuze jangwani hainunuliki. Kwa hiyo, *price* waliangalia watalaam ile (p) kumbe ni *payment* imebaki vile vile na ile (r) ni *ranks* inabaki vile vile na ile (i) ni *importance* ya *commodity*, (e) ni *exchange* unapata *price*. Kwa hiyo, bei isizingatiwe sana katika kuangalia ushindani wa kuuwa viwanda vyetu tuangalia aina ya *production* ya viwanda inayotolewa kama tuna uwezo wa kuhimili katika hilo.

Halafu hivi viwanda vya *EPZ*, tumeunda Sheria ya *EPZ (Export Processing Zone)* ambazo vitajengwa nchini hapa, viwanda vile vinatengeneza hapa nchini bidhaa zinapelekwa nje wakaenda kule wakaweka *label* ikaandikwa Hong Kong vikarudishwa hapa nchini tena mkauziwa bei nafuu. Sasa neno *original country* itakuwa ni nini hapa? *Original country* inakuwa ni Tanzania sasa tutajiuliza wenyewe hapa, hii Kamati itapata taabu kuja kuiuliza Tanzania tena kwamba mmetengeneza kitu hiki kikaenda nje kikawa- *subsidize* katika nchi, kwa hiyo ame-*import* kule Japan lakini amesema hii lazima ipelekwe Tanzania kwenda kuuza kule lakini akaweka *label* ya kiwanda ambapo kiwanda cha hapa hakitaitwa jina la Tanzania kitaitwa jina lake la ki-*EPZ*. Sasa *original country* ni ipi katika ile sheria inavyotaja?

Mheshimiwa Naibu Spika, unapoona Wabunge wanazungumzia athari na tahadhari ya Muswada ujue maana yake wamekubaliana na vipengele vilivyomo ndani ya Muswada wenyewe kwa hiyo wanaogelea hawaogi lengo ni kuvuka sio kuwa msafi. Ndio maana Wabunge wanazungumzia tahadhari na kuweka tahadhari na haya ni mazuri ili Waziri ajiweke tayari katika utekelezaji. Wakati mwingine unaweza ukakuta ikaleta mgongano katika utekelezaji wa vitu hivi.

Nilieleza *production* ya baadhi ya vitu, kuna jedwali kubwa tu kwamba *production* yetu haitoshelezi Watanzania kwa vifaa mbalimbali vya viwandani. Kwa hiyo, unapovilinda vile kuwepo na *exception* kuwaruhusu watu kuja kujazia lile pengo la vitu hivyo. Sasa haviwezi kuwa na bei sawa na vile kwa sababu hapa *production* yetu *capacity* na gharama ya uendeshaji ni mkubwa. Kwa hiyo, Watanzania wanapenda vitu rahisi, ningependa Waziri uwaelimishe kwamba huu Muswada hauzui vitu rahisi ambavyo pia ni bora. Kama vitu bora vinakuja kutoka nje Watanzania wanataka wavinunue lakini bei yake rahisi kama shati shilingi mia mbili sasa hapa shati la Tanzania likiwa Sh.2,300 Watanzania wanataka kitu rahisi.

Kwa hiyo, Muswada huu nadhani sio tunaunda Tume ya bei tena ambayo tuliifuta ni Muswada ambao unakwenda mbele zaidi ambao unaelezea mlinganisho wa baadhi ya viwanda vya nchi kubwa ambavyo vinazalisha kwa bei nafuu vinavyoleta nchini ambayo ni masharti magumu kwa Watanzania kuelewa wanataka elimu kubwa kweli kweli kama semina waliyopewa Wabunge ama sivyo inaelekea kwamba Watanzania hatutaki vitu vya bei rahisi vinavyotoka nje wanataka vitu vya ghali. Kwa hiyo, baada ya Muswada huu kupita elimu itembee kwenda kuwaeleza uwaambie sasa hivi pamoja na kusema chema chajiua kibaya chajitembeza sasa tubadilishe msemo tuseme kibaya hutupwa chema ndio kinajitembeza.

Mheshimiwa Naibu Spika, naunga mkono hoja, ahsante. (*Makofi*)

MHE. ABU T. KIWANGA: Mheshimiwa Naibu Spika, kwanza, nawatakia Wabunge wote kheri ya mwaka mpya na pia kuwapongeza wale wenzetu ambao watakwenda kwenye Bunge la Afrika. (*Makofi*)

Naomba nichukue nafasi hii kumpongeza Waziri na watendaji wake pamoja na Kamati ya uwekezaji na biashara kwa kuandaa Muswada huu ambao nadhani ilibidi uwe umekuja mapema zaidi kuliko hivi sasa lakini tunashukuru sasa umekuja.

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba nishauri mwanzo kabisa kuwa kuja kwa Muswada huu basi uwe kwa ajili ya kulinda viwanda vyetu ambavyo vinafanya vizuri kwenye uzalishaji kwa gharama nafuu na unadhifu wa bidhaa.

Mheshimiwa Naibu Spika, mimi ni Mwakilishi wa Kilombero ukizungumza kiwanda kwangu mimi ni *Kilombero Sugar Company*. Kwa hiyo, naomba nizungumzie kiwanda hiki ili hiyo Kamati inayoundwa itakapoanza kutekeleza kazi yake itilie mkazo.

Mheshimiwa Naibu Spika, kama wote mnavyojua, *Kilombero Sugar Company* wawekezaji hawa wakubwa ni Ilovo na *IDFMAN Internal Marketing Company based in UK* ambao ndio wanao-control uuzaji wa sukari duniani. Wao wamewekeza kwenye kiwanda chetu 75% ya hisa za kwenye kiwanda hicho. Pia kwenye takwimu za uzalishaji *Kilombero Sugar Company* wakati Ilovo inaichukua ilikuwa inazalisha tani 29,500 sasa hivi imeshaweza kufikisha uzalishaji wa tani 130,000 na matarajio kwenye mkataba wakati wanawekeza ni kuwa ifikapo mwaka 2008 iweze kufikia tani 180,000. Kwa hiyo, utaona ni kasi kubwa sana ya uzalishaji ambayo *Kilombero Company* imefanya nadhani Serikali inabidi isaidie hilo. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, kuna mengi ya kuyazungumzia, mahitaji ya sukari ya ndani yanakadiriwa kuwa tani 300,000 sasa hivi uzalishaji na viwanda vingine vya sukari ukichukua Mtibwa, TPC na Kagera umefikia karibuni tani 280,000 kwenye mahitaji ya ndani tumebakiza kiasi kidogo tu. Kwa hiyo hayo mafanikio kwenye uzalishaji kwa hatua hii mpya ya Muswada inabidi tuulinde. Tatizo kubwa la soko la ndani ni kuingiliwa na *importation industrial sugar* ni *anti-dumping* hiyo ya *industrial sugar* ambayo inasumbua soko la ndani kiasi cha kama alivyozungumza Mheshimiwa Simpassa kuwa haioni sukari nyumbani kwake sababu kubwa ni kuwa watu wamechukua *alternative views of industrial sugar* kwa ajili ya *domestic sugar*. Hapo nadhani hii sheria lazima itilie mkazo. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, mafanikio ya *Kilombero Sugar Company* ni mengi, kikodi wakati Ilovo inawekeza ilikuwa inapata milioni 800 mpaka sasa hivi kodi iliyokusanywa kutoka Kilombero ni bilioni 6.7, haya ni mafanikio. Pia walimaji wa nje kipato chao kimeongezeka kutoka 1.1 bilioni mpaka kufikia 4.5 bilioni hivi sasa. Kama nilivyosema hapo mwanzoni tuna kila haja ya kulinda viwanda vya ndani vile ambavyo vinavyofanya vizuri. Kulinda viwanda vyovyote vile ili mradi ni vya Tanzania sio sahihi kwa sababu kwanza *industrial base* ya nchi yetu ni changa lakini wale ambao wanaelekeza mafanikio kwenye uchumi wetu inabidi wapatiwe msaada. Hapo awali nilisema kuwa wawekezaji kwenye kiwanda cha Sukari ni Ilovo na *IDFMAN based in UK, the biggest marketing company, projection* ya bei ya sukari duniani mpaka mwaka 2005 inatarajiwa kufikia dola 400 kwa tani mwaka jana matarajio yalikuwa ni dola 450. Sasa kununua sukari inayoingizwa kwa dola ya 300 maana yake ni *dumping* ya sukari nchini na ndio maana tunapata athari kwenye matumizi ya sukari humu ndani. Naomba Muswada huu ukishakamilika kuwa sheria na Kamati hii itakayoteuliwa kushughulikia masuala haya basi ielekeze macho kwanza kwenye kiwanda cha sukari au *industrial sugar* yote sio Kilombero peke yake na pale ambapo uwezo wa kutengeneza *industrial sugar* upo basi tupewe nafasi ya kufanya hivyo. Najua kabisa hatuna uwezo wa kutengeneza *industrial sugar* kwa hiyo hatuwezi kukataza kuingiza *industrial sugar* sasa hivi lakini nadhani Wizara, Serikali ina jukumu la kutathmini kiasi kamili cha *industrial sugar* inayohitajika ili tulinde mafanikio ya *domestic sugar* ambayo sasa hivi tunatengeneza ndani.

Mheshimiwa Naibu Spika, baada ya kusema haya, naomba nitoe ombi ambalo Kiwanda cha *Kilombero Sugar Company* kilileta Serikalini cha kuomba uanzishaji wa kutengeneza *industrial sugar*. Kwa mafanikio haya na takwimu nilizowapa nadhani baada ya muda sio mrefu *Kilombero Sugar Company* itakuwa na uwezo wa kutengeneza *industrial sugar*, naomba Serikali iwape kibali hicho ili na sisi tujizatiti sasa kuingia soko la nje tukitilia maanani kuwa muuzaji mkubwa wa sukari duniani pia ni mwekezaji hapa nchini, ahsante sana. (Makofi)

MHE. HENRY D. SHEKIFFU: Mheshimiwa Naibu Spika, awali ya yote, nikushukuru kwa kunipa nafasi hii lakini pia niwape kheri wale wenzetu ambao wameweza kuchaguliwa leo kuingia katika Bunge la Afrika na pia vile vile niwape pole wale ambao hawakushinda, ndio utaratibu wa ushindani. Vile vile nimpongeze Mheshimiwa Waziri, Naibu wake pamoja na watumishi wa Wizara ya Viwanda na Biashara kwa kazi nzuri wanayoifanya na kuleta Muswada huu wakati huu ambao kwa kweli ni muhimu hasa tukizingatia kwamba tuko katika utandawazi. Ningependa pia nichukue nafasi hii kuishukuru sana Kamati ya Biashara na Uwekezaji kwa taarifa yao nzuri. Vile vile niwashukuru sana wataalam ambao jana waliweza kutuelimisha juu ya Muswada huu na kutuhamasisha ili kwa kweli tuelewe maana ya Muswada huu.

Mheshimiwa Naibu Spika, nianze kwa kueleza kwamba yale tuliyoielezwa jana na wataalam, walituoonya mapema na kutuambia kwamba Muswada huu sio muarobaini katika kuhimili na kuweka bei au kuwasaidia wananchi wetu au viwanda vyetu viweze kufanya kazi vizuri. Muswada huu unasaidia kuzuia wenye nia mbaya lakini haukatazi kuingiza bidhaa hapa nchini ambazo zitakuja kwa ushindani wa kawaida. Jana nilichangia kidogo nikaeleza kwamba Muswada huu hauna mapungufu lakini ni vizuri tukaangalia ndani na nje. Muswada huu unaangalia nje na ni kweli kwa sababu maadui wa viwanda vyetu ni wako nje, ni viwanda vilivyoko nje ya nchi yetu lakini maadui wa walaji wako ndani na wengine wako nje. Sasa Muswada huu unatamka zaidi kulinda viwanda na hauko wazi katika kulinda walaji. Ninajua iko Muswada au sheria nyingine ambazo zinazungumzia kuhusu walaji lakini kitu ambacho ningeshauri pamoja na kwamba *anti-dumping* mara nyingi inatokana na viwanda au wazalishaji wa nje kuingiza bidhaa katika nchi nyingine aidha kwa kupunguza bei au kwa kutoa *subside* lakini pia tuangalie kwa ndani yako matatizo yanayotokana na uzalishaji wa ndani. Ndiyo maana jana nilitoa mfano nikauliza hivi inakuwaje Kiwanda kama cha Bia (*TBL*) ambacho kimeweza kujijengea ukiritimba baada ya kununua viwanda vingine ili wao wasipate mshindani waweze kupandisha bei wanavyotaka. Inapofikia hapo Wizara inafanya nini, sheria hii itatusaidiaje? Hilo ni moja ambalo ni vizuri tungeliangalia kwa ndani na vipo vingi ambavyo vinafanya hayo na vinaangalia hiyo ni njia moja ya kukua. (*Makofi*)

Pengine katika Muswada huu baada ya kuchangia kwa ujumla na wenzangu wamezungumza nisingependa kurudia ningeomba suala la kuelewa kwamba Muswada huu unazungumzia viwanda vinavyofanya vizuri kama vile alivyosema mzungumzaji aliyepita kabla yangu. Hivi leo tunajuliza ni kwa nini hakuna sukari ya Kilombero Mbeya, hivi tunajua hilo? Sababu zake ni nini? Songea hakuna sukari ya hapa nchini iko sukari ya Malawi, sababu zake ni nini? Hivi hii ni *dumping* au inasababishwa na nini? Wataalam wa Wizara wako wapi? (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, tunatunga sheria hizi lakini tungeangalia kwa undani inawezekana kabisa uwezo wetu wa kuuza ni mdogo, uwezo wetu wa kutangaza ni mdogo na uwezo wetu wa kusimamia pia wanaoruhusiwa kuingiza vifaa hapa nchini. Kwa mfano sukari nyeupe ambayo inatumika viwandani inaonekana kabisa kuchukua soko la sukari hii ya kawaida inayotengenezwa hapa nchini lakini hii inatokana na kutoshika ushuru inavyotakiwa. Watu wanaingiza sukari kwa magendo sasa hii hata kama ungeunda sheria ya *anti-dumping* kama hukusimamia vizuri taratibu za uingizaji hujafanya lolote. Kwa hiyo, kwa kweli lazima tuangalie kwa undani japo tunatunga sheria hizi, naamini sheria hii itasaidia zaidi katika msimamo huo wa kuzuia watu wenye nia mbaya lakini walio na nia mbaya kwa ndani hapa wale ambao hawashikwi kodi sukari inayoingizwa wale wanaopata vibali vya kuingiza sukari na haitumika kwa matumizi yalivyokusudiwa hao ndio wabaya zaidi sasa hawa tunawabanaje maana hata kama tutakwenda kumshika huyu sio adui mkubwa kuliko huyu wa ndani. Hili napenda kulizungumzia katika njia hiyo. Kutokana na uhaba wa muda labda nichangie kidogo tu katika Muswada wenyewe. Katika Kifungu cha 4 kinachounda Kamati. Nakubali kabisa kwamba Kamati iundwe Kifungu cha 3.22 na waliotajwa humo wanaeleweka na ningeomba na ni kweli kwamba hawa watu watakaokuwemo humo wawe ni waadilifu sana, waaminifu sana wanaijua kazi yao na wanaipenda nchi yao vinginevyo ni rahisi sana kuhongwa na hao wakubwa kwa sababu wanaoingiza bidhaa na wakijua bidhaa ziko nchini watumia kila njia kuhakikisha kwamba wanashindwa mchezo huo. Kwa hiyo, ni vizuri wawe watu wazuri.

Halafu katika Kifungu 4 ambacho kinaunda Kamati pia kuna kifungu kidogo kile cha 7 kinaelezea muda wa Kamati na masharti yake. Hapa inazungumziwa Katibu wa Kamati atakuwa ni Mkurugenzi wa Biashara, nina wasiwasi kidogo kwa sababu Kamati hii isije ikaongozwa kwa ukiritimba wa Kiserikali. Ni vizuri hili tuliangalie. Uzoefu umeonyesha kwa mfano kuna hizi *agencies* ambazo sasa hivi tumeziunda

kwa sheria ya Bunge hili kwamba Makatibu Wakuu ndio wawe Wenyeviti wa zile bodi, bodi nyingi hazikutani kwa sababu Makatibu Wakuu wako *busy* sana matokeo yake malengo hayafikiwi. Hili tumeliona wakati tunajadili katika Kamati za Kudumu za Bunge kwamba katika maeneo ambayo Makatibu Wakuu ni Wenyeviti kuna *inefficient* kubwa ya kuitisha vikao kwa sababu wana shughuli nyingi. Sasa hili ninaogopa huyu bwana Mkurugenzi mtakapomweka hapo na shughuli zake nyingi anaweza asisikilize malalamiko haya kwa muda unaotakiwa. Hilo naomba tu m-note kama kuna uwezekano basi Waziri apewe mamlaka ya kumteua Katibu mwingine lakini isitamkwe katika sheria kwamba Katibu ni Mkurugenzi wa Biashara kwa sababu itambana Waziri kuchukua hatua zinazotakiwa Katibu ni mtu muhimu sana. (Makofi)

Halafu kuna tatizo moja ambalo lipo wakati bidhaa zimekwishaingizwa hapa nchini, *what happens*, imeelezwa katika kifungu nafikiri cha 47 kwamba itachukuliwa hatua lakini wasiwasi wangu ni kwamba wakati bidhaa zinaingizwa hapa nchini na imeonekana kwamba zimekuwa *dumped* na wakati huo uchunguzi unafanyika, uchunguzi ule utachukua mwaka mmoja kwanza ni kipindi kirefu, kama uchunguzi utachukua mwaka mmoja bado nina hakika inaweza kuleta hatari sana kwa uhai wa hivyo viwanda vitakavyohusika. Kwa hiyo, muda wa mwaka mmoja na miezi kumi na nane ndio muda wa mwisho kabisa ni muda mrefu.

Mheshimiwa Naibu Spika, lakini kubwa zaidi katika hili ni kwamba katika Kifungu cha 47 ambacho kinaeleza kwamba ikiwa itaonekana kwamba pengine bidhaa zimeingizwa na itabidi zichukuliwe hatua kwa hiyo zinaweza kuwa katika mfumo wa ushuru inaweza ikawekwa ushuru kwa ajili ya bidhaa hizo ambazo zimeingizwa lakini imeelezwa hapa kwamba ambacho kitakuwa sawa na tofauti kati ya bei ya bidhaa hiyo nchini Tanzania na bei ya bidhaa hiyo katika soko zilizozalishwa. Wasiwasi wangu ni kwamba kama ataambiwa hizo bidhaa zilipiwe zitalipiwa na nani huyu aliyeziingiza hapa nchini kama ataambiwa alipie hana fedha *what happens*, zile bidhaa hazitaendelea zitawekwa tu kwenye maghala? Ningependa nipate maelezo kwa Waziri ni nani analipia ile tofauti kama inaonekana kweli zile bidhaa, hiyo ni measure ya muda mfupi sio *measure* ya muda mrefu lakini anaweza kuambiwa kwamba alipie kiwango cha fedha hizo kama dhamana sasa anayelipia ni nani ni yule aliyeingiza bidhaa zake na kama ameingiza na hana uwezo wa kulipa *what happens*?

Mheshimiwa Naibu Spika, ningemaliza kwa kuiomba Serikali ili tuweze kulisaidia Taifa letu suala la uzalishaji kwa njia ya ufanisi ni muhimu sana. Serikali ni lazima iwepo kusaidia viwanda vyake na Serikali isaidie kuwezesha viwanda vyetu vya hapa nchini viweze ushindani, sasa Serikali itasaidiaje? Mimi nashauri, katika nchi nyingine kwa ajili ya *export* Serikali inatoa *subside*, Serikali inatoa njia za kupata mikopo, Serikali imeunda mfuko, ningeshauri uundwe Mfuko au Benki ya Viwanda. Ukienda China leo kuna Benki ya Viwanda, Benki ya Wakulima, Benki ya Viwanda Vidogo Vidogo, ni vizuri tungeangalia katika msingi huo, maana kuzuia tu kama hatuna uwezo wa kuzalisha na tukaweka sheria hizi hazitatusaidia ni lazima tuingie katika ushindani tukiwa na uwezo wa kushindana na wenzetu turuhusu bidhaa zao na kweli walio na nia mbaya kama hawa tunaowatungia sheria tuwasimamisha. Lakini jibu kubwa ni uzalishaji ambao unazingatia *efficiency* na kama Serikali haitasaidia kupunguza gharama kama za umeme tutazidi kutunga sheria lakini hazitatusaidia kwa sababu hatuwezi ku-*compete* wataleta bidhaa zao hapa nchini bei zao ni za chini sasa utawaambia nini huwezi kuwakataza. Lakini kama sisi tutaweza kutengeneza bidhaa tukashindana nao tutakuwa na nafasi ya kuuza nchi za nje, tutakuwa na nafasi pia ya kushindana ndani kwa sababu bidhaa zetu za ndani zitakuwa za bei ya chini.

Ushauri wangu ndio huo kwamba Serikali isimame kidedea katika suala la uzalishaji, kuongeza *efficiency* na pale ambako Serikali inawajibika kama kupunguza umeme tusiendeleo kusuasua soko la utandawazi linakwenda kwa kasi kubwa tunavyoendelea kusuasua ndivyo tunavyoendelea kufiwa na viwanda vyetu, ndivyo tunavyoendelea kunyang'anywa masoko na ndivyo tunavyoendelea kushindwa kuingia katika ushindani na tukishindwa kuingia katika ushindani bado sisi Tanzania tutakuwa ni soko la wenzetu tupende tusipende katika utandawazi tutakuwa ni *dump* upende usipende wataleta utakulala nini kama huna cha kutoa nje au huwezi kuzalisha? Mimi nashauri Wizara pamoja na sheria hizi basi ni vizuri tungesimamia uzalishaji, *efficiency*, tupunguze gharama za uzalishaji kwa kupunguza gharama za umeme, tuangalie taratibu zetu za kodi na kuhakikisha kwamba viwanda vyetu vinazalisha kwa ufanisi.

Mheshimiwa Naibu Spika, naunga mkono hoja kwa asilimia mia moja. (Makofi)

MHE. LEONARD M. SHANGO: Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru kwa kunipa nafasi ili na mimi niongelee kidogo kuhusu Muswada huu. Kwanza kabisa, kheri ya mwaka mpya kwa wenzangu Waheshimiwa Wabunge pamoja na wewe Naibu Spika. Pili, natoa pongezi kwa CCM kutimiza miaka 27 jana. Pia natoa pongezi kwa wenzetu walioingia katika ushindani leo asubuhi na kushinda kuingia katika Bunge la Afrika. (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, kabla sijaongelea Muswada huu, naomba kutoa taarifa tu kuwa Wilaya yangu ya Iramba ina matatizo makubwa ya njaa na sasa wananchi wanapoteza maisha. Serikali ilisema haitakubali kuona mwananchi yeyote anapoteza maisha kwa ajili ya njaa sasa wanapoteza maisha kama mlivyosikia kwenye vyombo vya habari siku za kaaribuni. Ningeomba sasa Serikali ifanye kazi moja tu ya kuokoa maisha haraka na kupeleka chakula katika Wilaya ya Iramba. (*Makofi*)

Natoa pongezi kwa Waziri wa Viwanda na Biashara kwa kuleta Muswada huu wakati mzuri, Muswada utaleta mazingira mazuri katika viwanda vyetu kwa kuimarika na kuanza kuzalisha na bidhaa ubora wake uonekane kwa walaji pamoja na ushindani mzuri na bidhaa zinazotoka nje. Ni *common sense* mtu anayefanya biashara kuwa anauza bidhaa zake kwa faida na sio kwa hasara kwa hiyo Muswada huu uonekane kuwa utalinda wafanyabiashara wetu na viwanda vyetu kwa kupata faida. Kwa hiyo, kama kuna uwezekano kuwa bidhaa zinazolingizwa na zinazuzwa kwa bei rahisi kwa ubora unaofananafanana na bidhaa zetu suala hilo ni la ushindani. Sasa tungechunguza kwa nini bidhaa hizi ziuzwe kwa bei ndogo zaidi kuliko bei ya bidhaa zetu hapa nchini. Ni ukweli mtupu kuwa viwanda vyetu vinafanya kazi katika mazingira magumu kwanza kuna tatizo la teknolojia, teknolojia lazima itoke nchi za nje. Pili kuna matatizo ya kupata malighafi kuhakikisha wakati wote kuwa uzalishaji utaendelea kwa wakati wote.

Tatu kuna mfumo wa kodi, viwanda vingi vinabebeshwa mlolongo wa kodi nyingi kwa mfano viwanda vingi hapa nchini ni vya kusindika mazao na vya kuzalisha au kutengeneza vitu vidogo vidogo kama *furniture* lakini utaona viwanda hivi hivi miaka iliyopita vilikuwa vinalipa *Stamp Duty* sasa vinalipishwa kodi ya Ongezeko la Thamani (*VAT*). Kwa kubebeshwa mzigo huu ushindani wao unakuwa mdogo sana. Kwa mfano kuna viwanda hivi ambavyo vinatengeneza vyakula vya mifugo kama kuku, ng'ombe hivi sasa vinalipishwa *VAT* na kwa kufanya hivyo imekuwa vigumu sana na vingine vingi vimeacha shughuli za kuzalisha. Athari zake ni kuwa wananchi ambao walikuwa wanategemea kupata bidhaa hizi au vyakula vya mifugo inabidi wapate bidhaa hizi kutoka nchi za jirani. Sasa hii inaonyesha kuwa mfumo wa kodi nao unachangia katika kupunguza ushindani katika masoko ya ndani. Wananchi wanalazimika kununua mahitaji yao kwa bidhaa zitokazo nchi za nje ambazo mara nyingi bei ni za chini ukilinganisha na zinazozalishwa hapa nchini.

Mimi ningeomba kuwa Serikali hapa ione umuhimu wa kuvilea viwanda hivi ambavyo vingi ni vidogo vidogo hasa kwenye maeneo ya kusindika mazao yetu hapa nchini, mzigo wa kodi upunguzwe kusudi viwanda hivi viendeleo vitaendelea kuhudumia wananchi wetu ambao ni wengi wanatumia bidhaa hizi ni wale wafanyabiashara wadogo wadogo na wafugaji wa kuku na ng'ombe kwa mfano akina mama na wastaafu. Wanapopata mahitaji ya vyakula hivi kwa bei kubwa na wao wanaathirika kwa sababu wanashindwa kuendelea shughuli zao.

Hawa ndio kundi la wananchi ambao wako mstari wa mbele katika kupambana kupunguza umaskini. Ningeomba hizi kodi ziangaliwe na hasa ikiwezekana kodi za *VAT* katika viwanda hivi vidogo vidogo iondolewe na waendeleo kulipa tu *Stamp Duty*. Viwanda hivi kama useremala, uzalishaji vyakula vya mifugo Sasa hivi ukifika madukani *furniture* zinazozagaa ni za kutoka nje kwa sababu watengenezaji wa *furnitures* wa hapa nchini wengi wameacha shughuli zao wamefunga biashara zao kwa sababu ya kuogopa au kushindwa kulipa hizi kodi nyingi hasa za *VAT*.

Mheshimiwa Naibu Spika, mimi kwa kweli naunga mkono Muswada huu mia kwa mia. Ila ningependa kupata maelezo na ufafanuzi katika maeneo fulani fulani. Kwanza, tupate orodha ya bidhaa zile ambazo zinazalishwa hapa nchini ambazo zipo katika hatari hii ya *dumping*. Mimi naelewa kwa mfano, sasa hivi kuna viwanda fulani fulani ambavyo vinafanya kazi nzuri tu, kiwanda cha *General Tyre* inazalisha matairi mazuri sana na ubora wake ni wa Kimataifa na ushindani wake bado unaendelea vizuri kwa sababu wananchi wengi wanaokwenda kuulizia matairi madukani kwanza wanaulizia *General Tyre* ingawa bei yake ni ya juu, wanapokosa matairi haya inabidi wanunue yale yanayotoka nje. Kiwanda cha

General Tyre kinaendelea kufanya kazi nzuri lakini kitu kimoja tu kuwa *General Tyre* haizalishi matairi ya kutosha kwa soko la ndani, pia soko la nje linahitaji matairi ya *General Tyre*. Sasa hiki ni kiwanda kizuri ambacho kinafanya kazi nzuri na kinahimili ushindani kibiashara. Kuna viwanda vya *Building Materials* (vifaa vya ujenzi) wote tunajua kuwa *building materials* zinazotoka nje sasa hivi bei zake ni ndogo katika masoko yetu lakini *building materials* nyingi zinazozalishwa hapa bei yake ni kubwa sana kwa sababu ya hali ya uzalishaji ni mgumu na kuna gharama nyingi za uzalishaji kwa mfano umeme, maji, malighafi na kadhalika.

Mheshimiwa Naibu Spika, mimi ningeomba Serikali kupitia Muswada huu iangalie vizuri jinsi ya kuvisaidia viwanda hivi viweze kushindana vizuri na bidhaa zinazotoka nje. Ukweli ni kuwa zile bidhaa zinazotoka nje kwa ubora ule ule, wakati mwingine ni za ubora mzuri zaidi, zinazuzwa bei ndogo kwa sababu zinakozalishwa mazingira ni mazuri kwa sababu wao wana teknolojia, malighafi na vifaa vyote vya kusaidia kuzalisha. Kwa hiyo, itakuwa ni *common sense* tu kuwa bidhaa hizi zinaingia hapa zinazuzwa kwa bei ndogo kwa sababu zinazalishwa kwa gharama ndogo. Haya ndiyo maeneo ya kuangalia jinsi ya kuvisaidia viwanda vyetu.

Mheshimiwa Naibu Spika, tatu, huu Muswada tunaupitisha leo lakini bado unahitaji elimu kwa wananchi ili waelewe vizuri kwa sababu tafsiri nyingi sana zinajitokeza na zinapotosha katika Muswada huu. Katika Muswada huu naona itabidi tuwaeleweshe wananchi kusudi wasije wakataelewa vibaya kwamba tunapitisha Muswada wa kuzuia bidhaa ambazo ni rahisi na zinaleta unafuu kwa maisha yao. Sisi kama Bunge tunapitisha Muswada wa kuzuia bidhaa za bei rahisi zisiuzwe hapa nchini. Itakuwa matatizo kwa sababu wananchi hawatalielewa Bunge kwa sababu wao ni maskini, kwa hiyo wanahitaji bidhaa za bei nafuu. Kwa hiyo, bidhaa za kwetu hapa ndani bei zipo juu kwa sababu mazingira ya uzalishaji ni magumu. Ningeomba Muswada huu utakapotangazwa kwa wananchi tutumie lugha ile ambayo itawafanya waelewe kuwa ni Muswada wa kulinda viwanda vyetu na siyo kuwakandamiza walaji hasa wananchi wa kawaida.

Mheshimiwa Naibu Spika, kuhusu Kamati ambayo imetajwa katika kifungu cha tano, mimi ningeshauri kuwa pawepo katika Kamati mwakilishi wa walaji (*One member representing consumers organizations*). Pia kwa sababu suala la kupeleleza na kuchunguza ukiukaji huu wa *dumping* utahusisha pia Wizara ya Mambo ya Nje kama kwa mfano bidhaa zinazotoka India, tunahitaji kutumia Ubalozzi wetu kuchunguza kama kweli bidhaa hizi zimeingizwa kwa makusudi ambayo tunaona kuwa ya kuvuruga soko la bidhaa zinazozalishwa nchini. Kwa hiyo ningeomba uwakilishi uongezwe hasa katika sekta binafsi. Kuhusu suala la kuteua Makamu ninashauri mwakilishi wa *TCI* awe Makamu Mwenyekiti kwa sababu kwanza ukitazama orodha ya uwakilishi katika Kamati hii ni watu wa Serikali au toka taasisi za Wizara na taasisi za Serikali imejiondoa katika biashara na katika kuzalisha bidhaa. Kwa hiyo, ningeomba labda kama tutaongezea watu wa sekta binafsi pamoja na kuteua Makamu ambaye atakuwa Makamu Mwenyekiti atokane na *Tanzania Chamber of Commerce (TCC)*

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa haya machache narudia tena kusema naunga mkono Muswada huu na namwomba Mheshimiwa Waziri ausimamie vizuri utekelezaji wake. Ahsante sana. (*Makofi*)

MHE. MUTAMWEGA B. MGAYWA: Mheshimiwa Naibu Spika, kwanza naomba nikupe shukrani zangu za mwaka mpya kwa kunichagua mwaka huu kuweza kuchangia hapa Bungeni. Pia naomba nitoe shukrani kwa Mwenyezi Mungu kwa kuwawezesha Waheshimiwa Wabunge na Watanzania kuendelea kuwa hai katika mwaka huu 2004. Kwa hiyo, naomba tuzidi kumshukuru Mungu.

Mheshimiwa Naibu Spika, nadhani Muswada huu umekuja muda muafaka na zaidi kwangu mimi hili suala limekuwa linanipa shida. Kama inakumbukwa ilikuwa ni mwaka jana tu nimechangia hoja moja kuhusiana na kuagiza magari ya mitumba kwa maana ya magari ya *second hand* kutoka Ulaya. Nilijaribu kuchambua athari zake za *dumping* kwa maana kwamba wenzetu wanapoona kuwa ile gari imekwisha muda wake ambao ni miaka minne, wanajua imeanza ku-*smoke*, wanajua madhara yake kwa wananchi wake, wanajua madhara kwa maana kwamba sasa ina-*smoke* inaharibu mazingira. Halafu pili, inaweza kuhatarisha uhai wa wananchi wa nchi hiyo kwa maana ya kutoa moshi na hivyo kusababisha kifua kikuu. Kwa hiyo, basi wanaona *is better* watafute sehemu ya ku-*dump*. Sasa kwetu sisi tunaona ni raha kwa

sababu umepata gari ya milioni tatu badala ya milioni ishirini, lakini wenzetu wanakuwa wamepata raha pia kwamba wameondoa huo mzigo uliokuwa unawapa shida namna ya kuu-*dump*.

Mheshimiwa Naibu Spika, sasa mimi hoja yangu inakuja tu moja kwa moja kuhusiana na sera zetu za nchi. Naomba niseme kwamba haya yote tumeyataka wenyewe aidha kwa kupitia sera zetu ambazo si endelevu kwa sababu hatukuwa na haja ya kuagiza mitumba, tulikuwa na viwanda vya *MWATEX*, pamba ni yetu tunapeleka Ulaya wanatengeneza nguo, wanazivaa, wakishamaliza kuvaa wanatuletea marapurapu, pamba yetu. Sasa ni nani wa kulaumiwa sera au uongozi?

MBUNGE FULANI: Mwibara.

MHE. MUTAMWEGA B. MGAYWA: Mwibara! Sasa nitawaambia Mwibara kwa nini hailaumiwi. Sasa hilo mimi ninaomba moja kwa moja tujilaumu sisi viongozi kwamba aidha hatujafanya la maana sana au tumejisahau, kama pamba ni yetu kwa nini sisi tuvae mitumba? Mimi juzi nilikuwa naonega na mtu mmoja, *I was in America, let me tell you*. Sasa tulikuwa *Palm Beach* Marekani na ni bahati njema kwamba tulikuwa na Mheshimiwa hapa, sasa yule Mzungu, Mzungu mmoja alikuwa ana-*intend* kuja kufanya biashara hapa kwetu walituita kwenye chakula cha jioni, Mheshimiwa unakumbuka, usiiname. (*Kicheko*)

Mheshimiwa Naibu Spika, yule Mzungu kwanza aliuliza, mnazalisha nini Mara, tukamwambia pamba. Akasema ohoo, kuna watu wengi sana wanapenda pamba, wana viwanda vya pamba. Akauliza bei, tukamwambia mkulima tunamlipa shilingi 150, lakini nikamwambia ni senti kumi na tano. Yeye hakuamini, akaniambia senti kumi na tano utamlipaje? Tukaangalia ile bei ya pamba kilo moja inazalisha nini. Yeye akasema kilo moja inatoa mpaka laki moja. Kwa sababu kilo moja ina uwezo wa kutoa mashati kumi na tano na shati moja linaenda dola saba, saba mara kumi na tano ni ngapi? Laki moja. Sasa akajiuliza unamlipaje mtu shilingi 150 wakati pesa hiyo kwa hapa Marekani ni ndogo? Yeye akaniambia tunaweza basi kufanya biashara. Sasa mimi nilikuwa najaribu kuwaambia kwamba hii yote imetokana na kwamba pamba yetu hatuiweki kwenye viwanda vyetu, matokeo yake tunakwenda kupeleka huko nje, tunapangiwa na wao wenyewe, lakini wao mkulima wao wapo tayari kumlipa dola mbili mpaka tatu, lakini wewe watakulipa senti kumi na tano. Sasa hiyo yote ni sisi tumejitakia ndiyo maana nikasema kwamba sisi viongozi tunatakiwa kuwa makini, hatuna haja ya kuwa dumping la mitumba, hakuna sababu ya sisi kuagiza toys, siku hizi unakwenda pale Dar es Salaam unakuta mpaka *toys* zinakuja za mitumba, *toys!*

Mheshimiwa Naibu Spika, sasa mimi nilichokuwa nataka kusema ni kwamba imefikia wakati tulinde viwanda vyetu kama hivi *MWATEX*. Mimi nitawashtua kidogo lakini naomba mkubaliane na hali halisi kwamba kuna Watanzania wenye vichwa, mtake msitake wapo Watanzania wenye vichwa, lakini tumewazima sisi wenyewe. Mimi juzi nilikuwa na Watanzania wawili na mpaka sasa hivi ninawa-*sponsor*. Wale Watanzania wamebuni gari, kuanza kuunda gari na lile gari tumekaa nao na mmoja mimi juzi nimempa hela aende kule afanye *research*.

WABUNGE FULANI: Wapi?

MHE. MUTAMWEGA B. MGAYWA: Naomba nimalize *point* yangu, Waheshimiwa nawaomba nina hoja muhimu kuhusu hili. Mimi nimeangalia ile gari thamani yake inakwenda kwenye milioni nne mpaka sita na hiyo gari bado ni mtumba na tayari imetembea kilomita laki nzima na inaanza ku-*smoke*, inaleta madhara pamoja na kwamba ndiyo tunaona tumepata nafuu. Lakini wale watu wamekuja wameniletea wazo, nikawaambia mimi nipo tayari kuwa-*sponsor* na wamefanya *research* yao inakwenda vizuri tu, wameagiza *engine brand new* ambayo ina *cost* kama shilingi laki nane, wana *develop* ile *body* hapa hapa ambayo itakuwa ni gari aina ya *Saloon*, *cost* yake nzima itagharimu kama milioni tatu na laki tano. Ndiyo maana nilikuwa nataka nimwombe Mheshimiwa Waziri wa Viwanda anikubalie hili kwamba *research* yetu tunatarajia mwezi wa sita mpaka wa saba itakuwa tayari, tutamletea hiyo gari ya Kitanzania ya kwanza. Nafikiri kwa Afrika itakuwa ni nchi ya pili baada ya *South Africa* kutengeneza gari. (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, tukishamletea Mheshimiwa Waziri tunaomba atukubalie kuondoa huo ushuru kama anavyosamehe wawekezaji wengine ili hii gari iwe ya bei nafuu kwa Watanzania ili i-*cost* kiasi cha milioni tano mpaka sita, uwe unapata gari *brand new*, ni kitu kinawezekana.

Mheshimiwa Naibu Spika, juzi nilikuwa India na bahati nzuri nimekutana na Mheshimiwa Msabaha pale India. Magari pale wananunua kwa milioni tano tu *brand new* na wametengeneza wenyewe Wahindi, kwani Wahindi wanatuzidi nini sisi? Kwa hiyo, ni vitu vya kuangalia, maana yake tunaweza kuwa sisi tunajiona kuwa tupo nyuma kumbe kinawezekana. Sasa kwa hilo Mheshimiwa Waziri naomba anikubalie anijibu kwamba wakija atahakikisha kwamba hakutakuwa na ushuru ili hiyo gari inunuliwe kati ya milioni nne mpaka tano na hiyo gari naamini kama Mungu atasaidia tunaweza kuwa nayo mwaka huu. Halafu Serikali itaamua kama inaweza kuendeleza huo mradi au hapana au kama inaweza kusaidia aidha kwa kupata mkopo au vinginevyo.

Mheshimiwa Naibu Spika, nadhani mchango wangu ulikuwa ni mfupi tu na naamini mmenielewa. Yote haya ni mapenzi kwa nchi yangu. Watu wanataka kujua na jina la gari, sasa utajuaje jina la gari wakati inaendelea kiwandani? Ngoja iishe halafu jina utaletewa na ninaamini kwamba kama tutafanikiwa na kama Waziri atahakikisha kwamba ameondoa ushuru, gari tutazileta hapa kwenye maonyesho katika Bunge la Bajeti na ile *you cant believe ni under new technology*, inatumia lita moja au nitakuwa nimetoa mengi zaidi. (*Kicheko*)

Waheshimiwa *it seems like a joke, but* ni ukweli halisi ni kwamba kuna Watanzania wenye vichwa, kama wengine wanalala basi kuna wengine hawalali, wanahangaika asubuhi mpaka usiku kucha aidha kwa kuhemea au kwa kujaribu kwenda mbele. Sasa ni haki yetu sisi viongozi ambao tunawaongoza tuwasaidie. Kwa maana hiyo Mheshimiwa Waziri naamini kwamba atatusaidia kwa hili na nitamwomba anijibu ili anipe moyo wa kuendelea na hii *research* kwa manufaa ya nchi yetu na Watanzania wote kwa ujumla.

Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante sana. (*Makofi*)

MHE. THOMAS NGAWAIYA: Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru sana kwa kunipa nafasi hii ili na mimi nitoe machache kwa uelewa ninaouona katika hii hoja ya *dumping*.

Mheshimiwa Naibu Spika, hoja nzima inazungumzia kulinda viwanda vyetu au kulinda viwanda vya ndani. Sasa mimi nakuwa na wasiwasi kuhusu, je! viwanda kweli tunavyo vya kutosha? Viwanda hivyo tunavyosemea vya kulinda ni hii *Tanzania Breweries* ambayo labda sasa hivi imekuwa ni *monopoly*? Wamefunga kiwanda kule Moshi, *Kibo Breweries*, funguo wameweka mfukoni. Sasa wanapandisha bei ya bia kiholela, wala hakuna tena ushindani, je hii ndiyo haja ya Muswada huu? Au je, huu ndiyo ulinzi tunaotaka? Hilo ni moja.

Mheshimiwa Naibu Spika, la pili, nina wasiwasi kuhusu Muswada huu. Huu Muswada ni mzuri kwa sababu nchi zote zinalinda viwanda vyao kama vipo. Lakini juzi juzi hapa tumekubaliana na utandawazi (*globalization*) na katika utandawazi inaeleza wazi kabisa kwamba maana yake mtu wa Kenya anaweza kuja kuajiriwa Tanzania na akafanya kazi Tanzania na akauza bidhaa zake Tanzania na wa Tanzania akaenda Kenya na dunia nzima. Leo hii tunaleta hii sheria na nilivyoangalia katika Muswada madhumuni yanasema bila kuathiri sheria nyingine. Sisi tumekwishakubaliana na utandawazi na Mheshimiwa Rais wetu ametuambia kwamba hatuna namna yoyote ya kucheza cheza na utandawazi. Je, sheria hii kama tutaitekeleza ipasavyo hatutakuwa tumekwenda kinyume na utandawazi ambao tayari tumekwishauridhia? Kwa sababu kuna bidhaa ambazo tutasema hapana hizi bidhaa zisije na wao watakuambia bwana ni ni utandawazi. Kwa hiyo, nalo hilo liwe wazi kwa sababu hapa tunatafuta elimu, Mheshimiwa Waziri atanielewesha ni namna gani itatekelezwa kati ya utandawazi na hii sheria ambayo naamini kazi yake kubwa ni kulinda viwanda vya ndani kwa maana ya kuzuia baadhi ya bidhaa zisiingie ndani.

Mheshimiwa Naibu Spika, lakini pia kuna matatizo ya kuelewa hii maana ya *dumping* pamoja na Waziri kueleza kwamba *dumping* siyo ile ya kutupa lakini nataka awe *very clear* na tupate uwezo wa kueleza wenzetu. Hii *dumping* iliyosemwa hapa ni lugha ya kiuchumi, lakini ukiangalia kwa lugha ya Kiingereza ina maana ya kutupa tu na leo asubuhi nilikuwa nasikiliza wenzetu kwenye redio wanaelezea juu ya *dumping*, wameeleza kwa maana hii ya kutupa. Kwa hiyo, ninachosema mimi nakubaliana na Waziri kwamba hii *dumping* siyo ile ya kutupa, lakini ni wangapi wanaelewa? Tutafanya kazi sana kuwaelewesha, kama kuna namna ya kutafuta neno lingine basi tafuteni neno lingine, hii *dumping* bado

watu wataelewa hivyo na ndivyo ilivyosemwa leo asubuhi katika redio na wengine wamechangia hapa , nimesikia bado wanarudi huko huko *dumping* kwa maana ya kutupa. Kwa hiyo, ikiwa sisi wenyewe hatujaelewa wananchi wataelewa vipi? Naomba liangaliwe, kama kuna jina lingine ambalo litatumika badala yake ili watu waweze kuelewa vizuri zaidi na kwa maana inayokusudiwa.

Mheshimiwa Naibu Spika, kuna vitu ambavyo tunahitaji nchini, kuna vitu ambavyo kweli tunavyo katika viwanda vyetu kama tulivyosema mfano sukari. Sukari sasa hivi tunayo ya kutosha, hivyo tunaweza kumlinda, tukakataza kuingiza sukari hapa nchini. Lakini vile vile kutokana na huu utandawazi hakuna sababu ya kukataza kuingiza sukari, si unaongeza kodi tu. (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, Waziri atakubaliana na mimi kwamba asilimia zaidi ya tisini ya kodi hii tunayokota bilioni 120 sasa hivi kwa mwezi inapatikana Dar es Salaam na Dar es Salaam kwa maana ya bidhaa zinazolingizwa bandarini. Kwa hiyo, kwa maana hiyo kwamba vile vitu vinawekwa kodi na ile kodi sasa ndiyo hiyo inayotusaidia sasa hivi, asilimia kama kumi tu ndiyo nchi nzima inalipa, lakini asilimia zaidi ya tisini inapatikana Dar es Salaam kwa maana ya bandari. Kwa mfano matairi, tairi moja la *General Tyre* la *size 12* ni shilingi 220,000/=, lakini tairi moja la *Michelin* la *size* hiyo hiyo ni shilingi 500,000/=, lakini mtu anakwenda kununua tairi hiyo ya *Michelin* ya shilingi laki tano, anaacha tairi la *General Tyre* la shilingi 220,000/= na hayo mambo tuyaangalie kabla hatujapitisha hii sheria, kwamba madhara yatakuwa vipi, kwa nini huyu mtu tairi ya *size 12* ananunua kwa shilingi laki tano anaacha hili la *General Tyre* linalouzwa kwa shilingi 220,000?

Mheshimiwa Naibu Spika, sasa hayo kama hatuyaangalii tutasema zuia matairi ya nje, kila siku magari yatapata ajali hapa, kwa matairi hafifu tutakufa Watanzania. Kwa hiyo, ninachosema sheria ya kulinda bidhaa ni nzuri sana tuwe macho. Niliona jinsi Sweden au Denmark nchi za Scandinavia wanavyolinda viwanda vyao na vitu vyao lakini walichokifanya ni nini? Yaani huingizi vitu lakini vile vile huwezi kununua shati Denmark ukaja kuliiza hapa Tanzania, haliuziki bei ni kubwa sana. Huwezi kununua chochote kule, lakini wao wananunua, wanafanyaje? Mshahara kima cha chini kule ni shilingi milioni mbili na nusu, kwa hiyo na vitu wakajiongezea bei. Sasa wewe mgeni ukifika pale kichwa kichwa na dola zako mia tano hununui kitu pale, kwanza wanakushangaa. (*Kicheko*)

Mheshimiwa Naibu Spika, nina maana gani hapa, nchi inatakiwa iwe katika hali hiyo ya kwamba sasa tunapofanya hiki huyu anayetakiwa kufanyiwa tunamfanyaje ili afanane fanane katika misingi hiyo kama walivyokuwa wale wa Denmark. Sasa wanaishi vizuri wanakushangaa wewe unayesema kitu hiki ni ghali. Niliuliza kalamu ya kawaida tu pale Amsterdam nikaambiwa shilingi laki tatu mpaka laki tano kwa *exchange rate* ya hapa, dola 560. Sasa hapa ukimwambia mtu dukani si atakushangaa atasema labda ya dhahabu. Kwa hiyo, nilitaka vitu hivi viangaliwe kwa mapana kabla ya kuweka sheria ambayo labda inaweza kutuumiza, lakini kulinda bidhaa za ndani kama zipo mimi nakubaliana nayo. (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, sasa tuangalie bidhaa zinazotoa ruzuku. Nilikuwa nimezungumzia magunia hapa. Kweli niliambiwa magunia ya katani ni magumu na yana nguvu na yanadumu. Wala sina ubishi na hilo ni magumu, yana nguvu na yana dumu lakini hayo magunia huwezi kuweka unga, ulezi au mchele, labda uweke korosho ambazo hazijabanguliwa kwa sababu yana matundu makubwa, unaweza kuingiza vidole. Hayapo kama hayo tunayosema sisi ni mabaya. Kwa hiyo, sasa ndiyo maana watu wanakimbilia hayo ya *jute*, lakini hata hivyo hilo la kwetu la katani ya hapa bei yake sasa ni hatari.

Mimi nilimwuliza Mheshimiwa Waziri wa Fedha, akasema kule Bangladesh wana *subsidy 50% fine*, lakini Bangladesh ni nchi maskini kama Tanzania. Sisi ni nini kinatufanya tusi-*subsidy*, tutasema hatuna hela, sasa wale wenzetu mbona nao ni maskini? Tuangalie vitu vinavyoweza kusaidiwa kwa namna ya pekee ya ku-*subsidy*. Kama wanatunyima hao wakubwa kutoa ruzuku basi tuangalie namna ya kufanya hizo *incentives* tunazosema kwamba umsamehe kodi, *automatic* unakuwa tayari umekwisha *subsidy* kwa namna moja au mbili. Lakini kama tutakwenda hivi hivi, kichwa kichwa, tutasema hatuwapi sasa ni biashara wakulima mfanye hivyo, ndugu zangu tutaendelea kuvaa mitumba, tutakuwa Wamachinga, tutakuwa tunafukuzana na Polisi Dar es Salaam, tutashindwa kurudi kulima na nchi itakuwa maskini, maskini kabisa.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa hiyo naomba Serikali iangalie suala la ruzuku. Suala la ruzuku katika bidhaa zetu, suala la ruzuku vile vile katika viwanda vyetu, suala la ruzuku kwa wakulima wetu ili sasa vitu vyetu viwe sawa. Tuangalie kwenye umeme kwani Serikali ikisema kwenye viwanda sasa tunachaji umeme nusu bei na hizi kodi tunazookota hapo bandarini bilioni 120 kwa mwezi tuka-*subsidy* kwenye umeme kwani itakuwa shida gani? Hapa utakuwa tayari umeshawasaidia wote, kuanzia kwenye viwanda mpaka walaji wamesaidiwa. Kwa hiyo, tuangalie hizo hesabu ni za kiuchumi, ndiyo lakini tuangalie namna ya kuziweka ili tuweze kufanya vizuri.

Kwa hiyo, nashauri tusiwazuie kabisa wasiingize bidhaa tutagombana na watu wa *globalization* (utandawazi) ili waingize, tuwalipishe kodi kama tunavyofanya sasa hivi.

Mimi nafikiri kulikuwa hakuna sababu yoyote ya kupandisha bei ya tairi ya *Michelin* kama siyo kwa kulinda kiwanda cha ndani, lakini pamoja na kulinda bado watu wanakwenda kununua ile *Michelin* ya shilingi laki tano. Sasa tukiwanyima kabisa itakuwa ni hatari na ni hasara kubwa katika nchi yetu na tutaanza kubanwa na Mataifa kwamba tunakwenda kinyume na Mkataba huo wa *globalization*.

Mheshimiwa Naibu Spika, narudia tena kusema kwamba hii *dumping* kwa Kiingereza ni kutupa. Kwa hiyo, kwa kuwa imetumika kwa lugha ya kiuchumi, basi Waziri atoe namna tutakavyokaa tuwaeleweshe wenzetu, lakini jina likibadilishwa itakuwa bora zaidi hatutumia gharama zote hizo.

Nimalizie kwa Wamachinga. Wamachinga bidhaa wanazouza kwa kweli haijulikani wananunua duka gani, hakuna risiti, hakuna nini na wapo Tanzania nzima? Watu wasione kwamba ninavyosema Wamachinga hiyo kodi peke yake ambayo ingelipwa ni fedha nyingi sana. Sasa na zile ni bidhaa zinazotoka viwandani na vile viwanda siyo vya Tanzania. Hilo nalo ni la kuliangalia kwa mapana na marefu, ndiyo vitu ambavyo vinavyoonekana. Tusiongolee tu hawa wakubwa labda wameishatuagiza sasa, hebu tulinde hii sukari hapa, pelekeni hii sheria haraka haraka. Tuangalie na hawa ambao wanaokula pole pole huku mjini bila hata kujua kwamba wanapata kutoka wapi?

Bidhaa zinazuzwa Tanzania nzima, vitu vipya sijui vinatoka sijui Hong Kong, sijui China vinaingiaje haijulikani? Hii ndiyo ingefaa itumike kwa neno *dumping*. Hiyo ndiyo tungetumia katika *dumping*. Lakini nayo tuiangalie tuipege marufuku au tuangalie uwezekano ili kama tulivyoziua chupi kwa maana ya nguo za ndani basi na hizi bidhaa zinatoka huko China na wapi zimetu-*consume* fedha zetu nyingi sana.

Akina mama huko vijijini wanaambiwa nunua saa hii, ananunua na fedha nyingi sana zinakwenda kwao, *not counted for* kwa sababu hawana leseni wala halipi kodi, hawajui ni nani ameingiza hizo bidhaa na ni meli gani imeleta hizo mali hawajui. Lakini naamini wakubwa wanafahamu naomba wafuatilie kwa karibu.

Mheshimiwa Naibu Spika, nafikiri hayo yanatosha. Ahsante. (Makofi)

MHE. BALOZI AHMED HASSAN DIRIA: Mheshimiwa Naibu Spika, naomba uniruhusu kwanza nikushukuru wewe kwa kunipa nafasi hii japo ya mwisho ili niwapongeze wote wale walioshindana katika uchaguzi tulioufanya asubuhi wa kuingia katika *Pan African Union Parliament* na wale walioshinda. Mimi nawatakiwa kila la kheri na ninaitakia Tanzania kila la kheri katika *Pan African Union presentation*. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, baada ya kusema hayo, napenda pia nimshukuru Waziri wa Viwanda na Biashara na Wataalam wake kwa kutuletea hii *Bill* ambayo inaitwa "*the Anti -Dumping and countervailing Measures*." Mimi nafikiri hii ni muhimu sana kwa nchi zinazoendelea.

Mheshimiwa Naibu Spika, unapozungumza *industry* katika Tanzanika. Kwa kweli *industries* zilizokuwepo zinauitwa *basic industries* ni viji-*industries* vidogo vidogo, na ni *Multi National Industries* ambazo huwa kubwa zenye kuzalisha kwa wingi zaidi.

Kwa hiyo, *base* yetu ya *industries* bado ni ndogo. Vilevile *contribution* ya *industries* katika *GDP* ya Tanzania siyo kubwa ni *fifteen percent*. Kwa hiyo, kuna sababu ya kuwa na *Anti-dumping law* ndani ya nchi yetu. Kwa hiyo, mimi naunga mkono hii *Bill*, kwa kuwa ni *Bill* ambayo kwa kweli itasaidia zaidi viwanda vyetu katika Tanzania.

Lakini itaweza tu kusaidia katika viwanda vyetu ikiwa na sisi tutakuwa na *low tariff* hasa katika *electricity* kwa ajili ya *production*. Kwa sababu *imports* zetu zinazolingia katika Tanzania ni *imports* ambazo zinakuwa *subsidised* kutokana na wafadhili ndiyo zinazolingia ndani ya Tanzania.

Kwa hiyo, tukiongeza uzalishaji ukawa na nguvu zaidi ya kuweza sisi kuwa na kitu kama hiki kinachoitwa *Anti-dumping*, lakini ukiwa huna kile, cha kuzalisha chako ni kidogo na *growth* ya *population* yako ni kubwa, ni zaidi kuliko *three percent*. Kwa hiyo, hii *bill* tunayotaka kuipitisha inakuwa kidogo ina hati hati na wasiwasi ndani yake. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa sababu *attitude* leo ya nchi zote zilizoendelea sasa hivi katika *Europe*, katika *America*, wamezuia *market* zao kwa nchi ndogo ndogo kupeleka bidhaa. Kwa hiyo, unakuta watu wetu wengi sana hawawezi kupeleka *export* zao kwa sababu kwanza *production* ile hakuna.

Kwa hiyo, hata ile *advantage* tuliyopewa sisi ya *AGOA* hatuwezi kui-fulfill. Kwa hiyo, unakuta hali iliyokuwepo unapoleta kitu kama hiki cha *Anti-dumping* unajiuliza je, tuta-protect *industries* zetu, lakini tuta-protect *industries* zetu mpaka wapi au kima gani? (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, lingine ambalo ni la kujifunza ni kutokana Wahindi wao wanayo sheria kama hii ya *Anti-dumping* toka mwanzoni huko, toka wakati wa *GANDHI*, lakini wao walikuwa na *selected items* wakati ule ambazo ndizo walizokuwa wakisema hawawezi kuzileta, kwa sababu wao *production* yao ilikuwa imeishafikia hali ya juu. Inapokuwa *production* yako iko katika hali ya chini, halafu unasema una *introduce* hii *Anti-dumping* kwa kweli utapata tabu sana katika kufanya *selection* hasa ukiwa ume-liberalize *market* yako. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa hiyo, mimi nafikiri hii *Advisory Council* itakayokuwa ya wataalamu inatakiwa lazima ifanye *study on particular items* ambazo zinaonekana kwa kweli zina *scarcity* katika nchi hii na kuweza kuzihofia. Lakini huwezi ukawa na *general blankets of Anti-Dumping* katika Tanzania.

Kwa mfano, leo nchi ya Bangladesh Mheshimiwa *population* yao ni kubwa sana, wana *structure* nzuri sana ya *Banking System* yao ya kusaidia watu wa chini na wakulima. Lakini sisi hatuna kitu kama hicho. (Makofi)

Lakini vilevile hawa Bangladesh wanapata tabu kwa sababu hawawezi kupeleka *export certain item* kwa sababu wao wanao-manufacture katika *factories* zao kupitia *under age* ya watoto wadogo. Kwa hiyo, Ulimwengu unakataa *items* hizo.

Sasa na sisi tunapozungumzia *on Anti-Dumping* tujue tu- *increase production*. Lakini tujue vilevile tusije tukaingia kwa ajili ya kutaka ku-*export* ikawa tunatumia *under age* katika *factories* zetu. Kwa hiyo hilo litatupinga sisi kama lilivyozulika katika Bangladesh wanaita kama *child employment*, vile vile ni kitu kinachokataliwa sana katika dunia.

Lingine ambalo nataka kulizungumzia ni suala la vitu vinavyoingia na *country of origin*, sisi sasa hivi tuko katika *East African Community* na tumeishatia Mkataba mzuri tu wa mambo ya *custom union*.

Lakini kitu kikubwa ni kuangalia juu ya *country of origin* itakavyokuwa vitu hivi vinatoka katika nchi ile kuingia Tanzania. Lakini unaweza ukakuta mabati yanatoka Indonesia yanakuja zake kwa jirani wetu wanayapinda wanaweza wakayauza hapa na ikawa *origin* yake bado ni kutoka Kenya. Kwa hiyo, hiyo *country of origin* ni jambo muhimu sana kuliangalia na kujua hasa haya mabati yalitoka sehemu gani?

Sasa kutokana na hayo mimi nafikiri inabidi lazima tujitahidi zaidi katika kuongeza *production* ndani ya nchi yetu na kukubali kama hii *version* tuliyokuwa nayo ya 2025 itaweza tu kuwa *fulfilled* ikawa na *base* ya kilimo chetu vilevile kuwa na *production* zaidi ya kuliko *seventy percent* ambayo ina *contribute*. Lakini kama huna *Agro industries* ndani ya nchi yako kama tulivyo sisi ni ndogo basi kwa kweli hii *Anti-Dumping* itakupa tabu sana katika kufanya *selection* ya *items* zinazotakiwa kuzuiwa kuingizwa nchini.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa hiyo, mimi nafikiri sina haja ya kuendelea zaidi kwa sababu ninajua tunaolewa kama uchumi wowote mandhari una *globalization* unakuwa ni *enter independence*. Na sisi hatuwezi tukabaki Kisiwa katika hali hii duniani ya *globalization*. Kwa hiyo, lazima tujue unapofanya *Anti-Dumping* ujue inakubalika *what extend* katika *World Trade Organization* na inakubalika vipi katika mambo ya *globalization*. Kwa sababu leo tumejitahidi kuwepo ndani ya *globalization* tusiwe *marginalized*.

Lakini tunaweza tukawa *marginalized* katika *globalization* ikiwa unaitumia hii *Anti Dumping* kwa ajili ya *certain industries* tu. Kwa hiyo, mimi nafikiri baada ya hayo niliyoyasema nafikiri yatamsaidia Mheshimiwa Waziri Dr. Juma Ngasongwa na wataalamu wake. Kwa hiyo, nataka kuwaambia ahsante sana. (*Makofi*)

NAIBU SPIKA: Ahsante sana. Waheshimiwa Wabunge muda uliobaki hauwezi kutosha kwa Mheshimiwa Waziri kujibu yote ambayo mmeyasema na pia sisi kupata nafasi kwenye Kamati ya kupitia kifungu kwa kifungu.

Kwa hiyo, baada ya matangazo haya nitaahirisha Kikao hiki cha Bunge. Tangazo la kwanza linatoka kwa Mheshimiwa William Lukuvi, Waziri wa Nchi, Ofisi ya Waziri Mkuu, anawatangazia Waheshimiwa Wabunge kuhusu ile semina ya kesho. Semina ambayo itasimamiwa na *TACAIDS* na Mwenyekiti atakuwa Mheshimiwa Athumani Janguo, kesho saa ya kawaida ya semina, saa tatu asubuhi.

Mheshimiwa Prof. Juma Kapuya, Waziri wa Kazi, Maendeleo ya Vijana na Michezo anawatangazia Waheshimiwa Wabunge kwamba kuna bendi inaitwa *Akudo Sound* inawaletea onyesho maalum *Dodoma Hotel* kingilio ni shilingi 2,000/= kwa Mbunge mmoja, leo Ijumaa tarehe 6 Februari, 2004 kuanzia saa mbili usiku, *New Dodoma Hotel*.

Baada ya matangazo hayo, sasa naahirisha shughuli za Bunge mpaka siku ya Jumatatu, saa tatu asubuhi.

(Saa 01.12 Usiku Bunge liliahirishwa mpaka Siku ya Jumatatu
Tarehe 9 Februari, 2004 Saa Tatu Asubuhi)